cijena 10d

broj 22

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

Uzbudljiv izlet na jedan čudesan planet: Zemlju!

Ivan Antonović Jefremov:

TAJNA DREVNE LJEPOTICE

i druge najbolje SF pripovijetke

SIRIUS 022

SADRŽAJ

Ivan Antonovič Jefremov:
TAJNA DREVNE LJEPOTICE

Frederic Brown:
ZBRKA SA ZVIJEZDAMA

Ivo Košutić:
ISTRAŽIVANJA PROFESORA NAGLIĆA

Pierre Bameul:
PLAĆAM, DAKLE POSTOJIM

György Karcag:
GLAUKUSOVA KISELINA

Murray Leinster:
KONTAKT

Clifford Simak:
MNOGO BRIGA

Isaac Asimov:
ŠTO BI BILO KAD BI…

Željko Koščević:
RAZMIŠLJANJE NA MARGINI JEDNOG PISMA

Riječ urednika

Ne bih bio iskren, dragi čitatelju, kad bih rekao da se baš veselim onom Vašem pismu u kojem mi spočitavate da dopuštam »da u Siriusu izlazi koješta«. Međutim, ako emocije poput neveselosti stavim na stranu, dolazim do zaključka da bih se zapravo morao radovati takvom pismu u kojem ste mi lijepo DOKAZALI da je u prošlom 21. broju Siriusa doista odštampano

nekoliko u najmanju ruku sumnjivih stvari. Naime, vi me doduše grdite, ali me ujedno potičete da »znanstvenofantastičnije« čitam tekstove koji će biti objavljeni — a to može samo pridonijeti kvaliteti Siriusa, dakle cilju kojemu težimo i Vi i ja. Drugim riječima, morao bih se gotovo mazohistički veseliti vašim prijekorima poput ovoga.

- »Posebna je poslastica čitati o iglama žirokompasa koje su se bijesno vrtjele zbog magnetske oluje. A žirokompas ima oblik vretena i u njemu nema igle ni od korova. Osim toga, izrađen je od nemagnetična materijala. A djeluje na principu tromosti zvrka. Dakle posve mehanička naprava koja nema veze s magnetizmom.« (Imate sto posto pravo: žiroKOMPASI nemaju veze s magnetima slično kao što žiroRAČUNI Siriusovih suradnika privremeno nemaju veze s lovom — također zbog tromosti, bolje da ne kažem čije, kako se ne bih zamjerio »Vjesnikovu.« RAČUNOvodstvu).

- Ili ovoga: »Autor očito nema pojma o Kur'anu pa piše o nekakvim divovima, a to su zapravo džinovi, neka vrst duhova iz nevidljiva svijeta koji su bili nešto između anđela i vragova«. (Tu nije kriv autor nego ja: valjda zaveden ne-kur'anskom riječi »anđeli«, vlastoručno sam zamijenio tursku riječ »džin« hrvatsko-srpskom »div«. Sad mi preostaje samo nada da će mi tu nepažnju podjednako oprostiti čitatelji, lingvisti i hodže.)

- I dalje: »Pišete da se brod podigao na zračni jastuk i otplovio. Čitalac bi mogao pomisliti da je riječ o nekakvu jastuku-luftmadracu. I zaista, taj mu dojam dobiva malo kasnije potvrdu kad se govori o tome kako je brod ispuhao zračni jastuk i stao, a onda ga opet napuhnuo i odjurio, očito je da je riječ o brodu hoverkraftu, lebdjelici koja posebnim motorom sabija zrak ispod sebe i tako se diže iznad vode ili ravnijeg tla i kreće bez otpora, osim otpora zraka.« (Na ovo šutim poput ribe u koju se, također na vaš užas, 'pretvorio junak priče o luftmadracima. Naime, autor te priče je naše gore list pa moram ostaviti i njemu prostora da Vam malo odgovori.)

- Zatim: »Znam da je space-opera rado čitana podvrst znanstvene fantastike, ali me ona Divna s Lupusa u prošlom broju gotovo dovela do toga da prestanem kupovati inače divan Sirius... Toliko dosadnih bedastoća na okupu...« (Ja: Divna nije ni meni baš divna, no odabrao sam je da bih upotpunio Sirius i nečim čemu se dive francuski čitatelji znan-fana. Divno je, ali, eto, i odgovorno raditi za čitatelje kojima je ukus znatno profinjeniji čak od ukusa tradicionalno divne francuske publike. Nadam se da ipak nećete odustati od Siriusa, pogotovu kad u ovom broju pročitate — također francusku — priču »Plaćam, dakle postojim«.)

I još je jedna priča u ovom broju na koju bih vas htio posebno upozoriti: »Glaukusova kiselina«, prua MAĐARSKA sf-priča u našem Siriusu... Jeste li je pročitali? I što kazete? O idućem, 23. broju Siriusa, mogu Vam reći to da neće biti tematski (iako mi pišete da su baš tematski brojevi ono što se traži!), no ipak načinjen po vašim Željama, dragi čitatelju: iz skromnosti (lažne?) nisam htio navoditi Vaše p¬hvale priči »Inače . ..« iz prošlog broja. Umjesto toga: u idućem će broju biti čak TRI priče od istoga autora. Henryja Kutlnera. Ha?

Vaš

Borivoj Jurković

P. S. Upravo sam primio golemu pošiljku od Siriusovog recenzenta Zelimira Koščevića s njegovim mišljenjima o Vašim pričama koje ste napisali i poslali u toku prošla dva mjeseca. Drugim riječima: u idućem će broju biti ne samo naših ocjena nego i Vaših priča, dragi čitatelju — a naročito čitateljice .. . no o tom, potom... B. J.

Tajna drevne ljepotice

Ivan Antonovič Jefremov
Ellinskij sekret

Preveo Ivan Paprika

Profesor Izrailj Abramovič Fajncimmer tiho se obratio prisutnima:

— Svima sam vam neizrecivo zahvalan što ni u ovim teškim danima niste zaboravili moj skromni jubilej. Zbog toga ću vam, iz zahvalnosti, ispripovijedati jednu pripovijest, zapravo nešto što sam doživio u najnovije vrijeme. Mi, znanstvenici, nikako ne volimo otkrivati svoja dostignuća, ako još nisu dovoljno potvrđena činjenicama, no ja ću vam ovo ipak ispripovijedati, pa prihvatite to kao dokaz mojega poštovanja i povjerenja prema vama... Svi vi znate da sam posvetio cio svoj život istraživanju čovjekova mozga i rada njegove psihike. Međutim, nisam proučavanju toga problema prilazio jednostrano, samo u granicama najuže specijalnosti, nego sam nastojao, i nastojim obuhvatiti djelatnost i građu mozga u svoj njegovoj složenosti. Prije no što sam osnovao svoj znanstveni pravac, što sam ga nazvao psihofiziologija mozga, bio sam poznat i priznat kao anatom, kao fiziolog i kao psihijatar, da navedem samo to. U toku posljednjih godina usmjerio sam sve svoje napore na tumačenje prirode pamćenja i, moram priznati, dosad sam postigao razmjerno vrlo malo, jer je za datak vrlo težak. Valja se probijati samo pomoću opipa kroz gomilu kaosa, neprotumačenih činjenica, lutati kao po katakombama bez tračka svjetla, među najsloženijim vezama i vezicama živčanih stanica mozga. Uspio sam skupiti samo mrvice međusobno nepovezane i na temelju njih nastojao sam i nastojim i danas stvoriti vjerodostojnu, iskustvom provjerenu osnovu za znanost o pamćenju ili ako hoćete sjećanju.

Međutim, ne namjeravam vam o tome govoriti, nego o stvarima na koje sam se usput... spotaknuo, o nekim neobičnim pojavama, zasad potpuno nejasnim, toliko nejasnim da ih nisam ni pokušao spomenuti u stručnim časopisima. Te sam pojave nazvao »pamćenjem pokoljenja«, odnosno »pamćenjem gena«. Neću vam iznositi znanstvene dokaze za tu svoju teoriju, za koju sam siguran da i nije samo teorija već ću samo reći da se nasljeđivanjem prenosi čitav niz prilično složenih nesvjesnih, a ponekad i potpuno automatskih aktivnosti živčana mehanizma životinja. Instinkti i složeni refleksi ne mogu biti pohranjeni, kako ja

držim, samo u živčanim centrima koji su odmah ispod kore velikog mozga i koje neki smatraju nižim živčanim centrima. Ovdje je svakako umiješana i kora velikog mozga, pa je prema tome cio taj mehanizam mnogo složeniji, nego što se to pretpostavljalo do sada. Pojednostavljivanje mehanizma instinkata i jest najveća pogreška suvremene fiziologije. No, to još nije pamćenje, jer je pamćenje na mnogo višem stupnju u lancu složene organizacije koja se bavi osjetom i osmišljavanjem svijeta što nas okružuje...

Neću vas zamarati pojedinostima, reći ću vam još samo jedno. Držim da u rijetkim slučajevima kombinacije živčanih stanica mogu prenositi pamćenje nasljeđivanjem i tako sačuvati neke djeliće znanja pradavnih pokoljenja, djeliće svjesna znanja. A imam i dokaz za tu svoju tvrdnju... No, pođimo redom!

Bilo je to u vrijeme domovinskog rata. Radio sam i danju i noću, a kući stizao samo da prespavam, obično skoro u ponoć. U svome stanu na Sretenskom bulevaru obično bih sjedio po koji sat ili više u naslonjaču pored pisaćeg stola, odmarao se i usput razmišljao kako da izliječim neke posebno teške ranjenike.

Ukratko, bio sam toliko zauzet sobom i svojim poslom da sam se vrlo rijetko, skoro nikako viđao sa svojim prijateljima i kolegama...

Jedne takve večeri ili, ako hoćete, noći, zazvonio je telefon. Nisam očekivao nikakav poziv pa sam se namrštio. Tko li me to gnjavi u to nedoba? Ljutito sam digao slušalicu ali je uho liječnika profesionalca osjetilo uzbuđenost i napetost u glasu koji je pitao: je li to stan profesora Fajncimmera. Pošto sam potvrdno odgovorio, glas je nastavio:

— Oprostite, što vam tako kasno telefoniram, ali rekli su mi da nikad ne dolazite kući prije jedanaest sati.

— Ništa, ništa, i onako ne liježem prije jedan. Prema tome, samo naprijed, recite u čemu je stvar.

— Vidite, profesor Novgorodcev mi je rekao da se obratim vama. Kazao mi je da mi vi jedini možete pomoći. Spomenuo je, osim toga, da ću vam biti zanimljiv objekt pa sam pomislio...

— Dobro, dobro. Ne mučite ni mene ni sebe dugačkim uvodom. Recite ukratko, tko ste vi?

— Ja sam poručnik! Ranjenik! Nedavno sam izišao iz bolnice i potrebno mi je...

— Potrebno vam je da se sastanete sa mnom. U redu. Sutra u dva sata poslije podne na Prvom odjelu Druge kirurške klinike. Adresu zacijelo znate. Tražite mene i dopratit će vas...

...U dva sata poslije podne prolazio sam širokim hodnikom naše klinike. Kod posljednjeg prozora čekao me je čovjek s ranjenom rukom na prevjesu. Uniforma mu je stajala kao salivena, što sam odmah zapazio, no nisam stigao dalje razmišljati, jer mi je već prišao i upitao

me:

— Profesor Fajncimmer? Odmah sam osjetio da ste to vi. Ja sam vam telefonirao noćas.

— Vrlo dobro, pođimo.

Otvorio sam vrata i uveo ga u kabinet.

— A sad da se i upoznamo, mladi čovječe — rekoh već po navici i pružih mu ruku.

Ranjeni mi poručnik zbunjeno pruži lijevu ruku — desna je nemoćno visila na širokom prevjesu boje uniforme. Predstavio se kao Viktor Filipovič Leontjev.

Kad smo sjeli ponudih mu cigaretu i obojica zapalismo. Profesionalnom pažljivošću promatrah mlada čovjeka, a zatim ga zamolih da mi ispripovijeda što ga muči.

Profesor Novgorodcev mi je rekao da ste vi mnogo proučavali različite teško protumačive mentalne bolesti. Ja sam sada u vrlo lošem stanju, progone me nekakve halucinacije i u meni raste neka, rekao bih, gotovo divlja napetost, tako da mi se ponekad čini da ću sad sići s uma. Uz to još besanica i silni bolovi u glavi ovdje — pokazao je gornji dio zatiljka. — Mnogo me je liječnika liječilo, svaki na svoj način, no uzalud.

— Najprije mi ispripovijedajte povijest svoga ranjavanja — zatražih automatski, kako sam obično tražio od svojih pacijenata.

— O, sumnjam da će to imati kakve veze s mojim halucinacijama. Ranila me krhotina mine u zglob desne ruke, ali nije bilo nikakve kontuzije, nikakva udarca u glavu. Krhotina je razbila kost. Kost su izvadili i poslije će mi usaditi drugu. No za sada ruka ne vrijedi ni pišiva boba. Lamata na sve strane kao komad užeta ili remena.

— Znači, ni prilikom ranjavanja a ni poslije nitko nije opazio nekakve znakove kontuzije?

— Ne, nije.

— A kad vas je obuzelo takvo psihičko stanje?

— Nedavno. Prije mjesec i pol. A i u bolnici gdje sam ležao u meni je zajedno s ozdravljivanjem rastao i nemir. Zatim je taj nemir nestao, a sada... evo do čega sam stigao. Izišao sam iz bolnice još prije više od dva mjeseca.

— Dobro. Sad vas molim da mi ispripovijedite, što mislite, zbog čega je i kako nastala ta vaša bolest. Što to osjećate i kakve su to halucinacije?

Poručnik se borio s vlastitom zbunjenošću. Nije znao odakle bi počeo i što da kaže. Ukratko, kako se poslije pokazalo, razmišljao je što bi to trebalo reći, odnosno što je vrijedno da ispripovijeda, a što nije. Nije me želio opterećivati. Pomogao sam mu, strogo ga pozvavši da mi mora dati što više podataka o svemu, ako ozbiljno želi da ga izliječim. Jer ja nisam ni prorok ni čarobnjak nego znanstvenik kojemu je za

svako pitanje potrebna realna osnova, osnova koja se temelji na činjenicama. Neka se ne ustručava — danas imam dovoljno vremena — neka sve ispripovijeda malo potanje...

... Prije rata je Leontjev bio kipar, sjetio sam se kako sam neke njegove radove vidio izložene na nekoj izložbi na Kuznjeckom. Bile su to većinom statue sportaša, plesačica pa i djece, sve u pokretu, izvajane tako jednostavno i s takvim dubokim poznavanjem prirode kakvim raspolažu samo bogom-dani umjetnici.

Inače, i sam se kipar bavio sportom plivanjem. Na nekom natjecanju upoznao se s djevojkom, Irinom, koja je umjetnika zadivila savršenom ljepotom svoga tijela. Ljubav je bila uzajamna. Irina je bila, suprotno mnogim lijepim djevojkama, jednostavna, nježna i osjećajna. Poručnikove su oči blistale unutarnjim sjajem kad je pripovijedao o svojoj voljenoj i ja sam vrlo živo zamišljao kako izgleda ta mlada ljepotica. Čovjek mora imati srce zaljubljenoga i dušu umjetnika da bi mogao tako skromno i kratko, ali istodobno živo opisati voljenu djevojku. Ukratko, poručnik me je posve osvojio a istodobno i očarao svojom Irinom.

Radost zaljubljenika i oduševljenje umjetnika izazvali su u Leontjeva neodoljivu želju da izradi statuu svoje voljene i u njoj izrazi svu blistavost njezine ljepote, svu životnu vatru, a ne da izvaja samo hladan simbol njena prekrasna tijela u klasičnom stilu.

— Shvatite me, profesore — govorio je — što zapravo želim.

I ja sam ga shvatio...

... Međutim, umjetnik se nikako nije mogao odlučiti od kakva materijala da izradi statuu. Prekrasna bjelina mramora nije bila podobna za ono što je želio postići, baš kao ni mutan sjaj bronce. Ukratko, nije raspolagao ni s kakvim materijalom u kojem bi mogao izraziti sve ono što je želio, a da djelo ostane dugovječno.

Rješenje se našlo tek kad je umjetnik bolje upoznao opise starogrčkih autora u kojima su govorili i o statuama od bjelokosti koje nisu doživjele do našeg vremena. Bjelokost će biti taj materijal koji će mu omogućiti da izrazi sve što je želio izraziti... sve, pa čak i prirodnu boju Irinina prekrasna tijela.

I Leontjev je počeo skupljati komadiće bjelokosti; znao je naime, da se ti komadići mogu slijepiti tako da se uopće ne opaža da je bjelokost slijepljena.

Međutim, došao je rat i odveo ga daleko i od njegove voljene i od njegova svijeta osjećaja i ideja. Hrabro se borio u ratu za sve ono što mu je bilo drago u rođenoj domovini, no poslije samo dva mjeseca, pošto je bio teško ranjen, opet se našao u Moskvi. Tu ga je dočekala Irina. Ništa se u njoj nije izmijenilo, jedino što je duboka nježnost prema njemu ranjenome izbijala iz nje još jače.

Umjetnika ponovo obuzeše nekadašnje želje, no sada im se

priključila i spoznaja da samo jednom rukom neće moći izvajati statuu, a ako će i moći, sva će vatra stvaralačkog oduševljenja sagorijevati u teškoćama same tehnike kiparenja koje će teći ubitačno polagano.

Svim je silama pokušao naći izlaz, nemir ga je sve dublje zahvaćao, a živčana je napetost naglo rasla. Tjedni su prolazili, a uzbuđenje je raslo, nešto kao da se uzdizalo iz dubine, prisiljavalo mozak da se napreže, da nađe izlaz, izlaz koji se možda krio negdje u podsvijesti ili u najvećim dubinama svijesti.

Leontjevu se pričinjalo da se mora nečega sjetiti i da će tada odmah naći i izlaz iz nemoguće situacije. Malo je spavao, jedva jeo i bilo mu je čak teško imalo kontaktirati s ljudima. A i kad je spavao, to nije bilo pravo spavanje, najčešće su mu mozgom, obuzetim poluzaboravom, klizili nizovi maglovitih slika. Činilo se, još samo malo i puknut će struna što treperi u mozgu i zgrabit će ga potpuno ludilo. Nakon nekoliko pokušaja s drugim liječnicima, Leontjev je dospio k meni.

Zamolio sam ga da mi rekne da li je bilo tih halucinacija ili slika — kako ih je on nazivao — koje su se ponavljale. Poručnik je samo odmahnuo glavom i rekao da su ga to isto pitali i drugi liječnici.

— I što onda? — rekoh — Svi mi radimo u istoj grani znanosti pa je i metoda dijagnosticiranja ista. Međutim, ipak ću vam postaviti pitanje na drugačiji način: pokušajte se sjetiti, postoji li u svim tim vašim halucinacijama nešto što bi im bilo zajedničko, nešto osnovno što bi ih ipak na nekakav način i povezivalo?

— Postoji — rekao je napokon Leontjev pošto je malo razmislio. — Čini mi se da ih povezuje drevna Helada...

— U redu, a sad se koncentrirajte i pustite svojim mislima da slobodno teku, a onda mi ispripovijedajte dva ili tri primjera iz vaših halucinacija. Ali nastojte da to budu one najjarče i završene.

— Jarkih je mnogo, ali završena nije ni jedna. U tome i jest stvar, profesore, što se svaka halucinacija postepeno rasplinjava u magli i nestaje.

— Ovo što se rekli vrlo je važno za vaš problem, no sada mi najprije ispripovjedajte neku vašu halucinaciju jer bez toga ne mogu dalje...

— Evo jedne od najjarčih... obala Mirnog mora na jarkome suncu. Topazni valovi polako naliječu na zelenkasti pijesak i gotovo dosežu do ruba šumice tamnozelena drveća s gustim i širokim krošnjama. S lijeve strane niska obalna ravnica koja nestaje u modrikastoj daljini sve više se šireći. Na njoj se vide obrisi mnogo nevelikih zdanja. Desno od šumice diže se strma stijena. Uz nju se, vijugajući penje cesta. Eto, vidite, to je sve — završio je poručnik.

— Izvrsno, više nego izvrsno — rekoh brzo. — Samo odakle znate da je to drevna Helada? I drugo, nisu li halucinacije slične ovoj što ste je opisali, nalik na slike umjetnika koji su slikali vlastitu predodžbu drevne Helade i života u njoj?

— Ne znam zbog čega, ali ja sam potpuno siguran da je to Helada, kao što sam i siguran da nijedna od mojih halucinacija nema nikakve veze sa slikama drevne Helade koje sam ikad u životu vidio...

— U redu. Za danas je dosta raspravljanja. Nema smisla da vas dalje umaram. Ispripovijedajte još samo koju drugu halucinaciju i možemo se rastati.

— Ovaj put visoka strma stijena, sva užarena od sunca. Visoko na grebenu ističe se drveće, a iznad njega se uzdiže bijela zgrada, okružena pojasom vitkih stupova. I to je sve.

Poručnikovo pripovijedanje nije mi otvorilo ni najmanju pukotinu u zidu nepoznatoga za koju bih se mogao uhvatiti. Oprostih se sa svojim novim pacijentom bez osjećaja sigurnosti da ću mu moći pomoći. Obećao sam mu da ću mu telefonirati za dva dana, kad o svemu dobro razmislim.

Iduća sam dva dana bio vrlo zauzet i nisam stigao razmišljati o Leontjevu i njegovim problemima. No, obećani je rok bio tu i ja mu telefonirah. U glasu mu se osjećala golema nada, no ja mu smjesta rekoh da zauzet poslovima još nisam stigao dobro razmisliti o njemu, pa ću mu telefonirati za koji dan. Ipak sam ga upitao je li još što halucinirao.

— Naravno. I to vrlo mnogo, profesore — odgovori Leontjev.

Zamolih ga da mi preko telefona ispripovijeda najjasniju od tih halucinacija. Evo što je ispripovijedao:

— Visoko nad morem je velika bijela zgrada čiji se portik uzdiže gotovo nad samim ponorom, dok se sa strane razilaze bijele kolonade, napola sakrivene tamnozelenim drvećem. K ulazu vodi široko bijelo stepenište. I svaka je pojedina stepenica vrlo široka. Na svakoj se nalazi mala statua no ja ih ne mogu dobro razgledati, sunce mi suviše udara u oči...

Nakon završetka razgovora zavalio sam se u naslonjač i dugo razmišljao o tom neobičnom slučaju. Neću vam opisivati što sam i kako razmišljao jer to ionako ne znači ništa u daljem toku događaja. Znao sam jedino, da neću riješiti ništa dok se ne dogodi nešto što će sve obasjati novim svjetlom.

I to se novo dogodilo. Odjednom mi se tok misli zatvorio i ja zaključih da su sve te halucinacije zapravo dijelovi jedne cjeline. A ako je tako, onda sam — bar sam se nadao — naišao na primjer »pamćenja pokoljenja«, odnosno »pamćenja gena«, što se nakon vjekova pojavilo upravo u tome čovjeku. Ako je tako, onda ću ja Leontjeva... Tu sam prestao filozofirati, jer čemu filozofirati, kad pravi odgovor mogu dobiti jedino od Leontjeva. I to ako ga uopće i on sam zna.

Smjesta sam mu telefonirao i ne misleći koliko je sati. Odmah se javio:

— Vi ste to, profesore? Znači da ste nešto otkrili?

— Ne znam jesam li ili nisam. Morate mi najprije reći znate li što o svojim precima. Odnosno je li vam poznato vaše rodosovlje.

— Svi su me pitali o tome. Koliko znam, u našem rodu nije nitko patio od ludila... Niti bio teška pijanica...

— Ostavite luđake. Mene to ne zanima. Znate li koje su narodnosti bili vaši preci? Odakle su ovamo doselili, iz koje zemlje? Vi ste zacijelo s juga...

— Pogodili ste, profesore, no ja ne shvaćam . ..

— Ne prekidajte me, kasnije ću vam rastumačiti. Dakle, tko je od vaših rodom s juga?

— Ja nisam nikakva ugledna ličnost i nije mi poznato moje podrijetlo. Znam jedino da su roditelji moga djeda bili oboje rodom s otoka Cipra... Međutim, to je bilo vrlo davno. Djed je kasnije preselio s Cipra u Grčku, a odanle u Rusiju, na Krim. I ja sam se rodio na Krimu. A sad mi recite, profesore, zašto vam je to potrebno?

— Uskoro ćete doznati je li moja domisao ispravna — odgovorih mu radosno i dogovorih se s njim za sutrašnji sastanak.

Dugo sam ležao u krevetu i razmišljao. Sada mi je moj zadatak bio jasan i dijagnoza točna. Valjalo je još samo nastaviti i pojačati manifestaciju pamćenja pokoljenja do granice koja je važna za njega samoga. Sutradan smo se našli u kabinetu u bolnici. Gledao me je s puno nade, a ja sam mu šećući gore-dolje tumačio svoju teoriju. Kad sam završio, sjeo sam u naslonjač, a Leontjev se duboko zamislio. Napokon se trgnuo iz razmišljanja i upitao:

— Što mislite, profesore, možda i sama zamisao o statui od bjelokosti nije moja? Odnosno, da nije slučajno što se baš u meni rodila?

— Ne znam. Možda — odgovorih kratko, ne želeći se udaljivati od svoje ideje.

— A možda ono, čega se ja moram sjetiti, ima kakvu vezu sa statuom koju želim izraditi? — tjerao je svoje Leontjev.

— Vrlo vjerojatno — brzo rekoh, jer mi se činilo da su to njegove riječi stavile točku na »i«...

... Dogovorili smo se da će se Leontjev izolirati od svih vanjskih utjecaja. Jednostavno će se zatvoriti u svome stanu i u polutami će se nastojati koncentrirati na te halucinacije, a kad slike počnu nestajati, pokušat će ih ponovo izazvati misleći na svoju statuu. Ne smije se boriti protiv osjećaja da se mora nečega sjetiti, nego naprotiv pojačavati taj osjećaj, izazivajući pamćenje nekim novim metodama koje sam mu predložio i opisao. O tome što je postigao, Leontjev će mi javljati svake večeri.

Ovaj put je poručnik požurio kući.

Te mi večeri nije telefonirao, no iduće se javio uzbuđeno:

— Dragi profesore, sada sam siguran da imate pravo... Ušao sam —

obavijestio me bez objašnjenja o čemu je riječ.

— Kamo ste ušli? — upitah ga, ne shvaćajući.

— Pa u onu kuću, onaj dvorac o kojem sam vam pripovijedao, onu zgradu na visokoj stijeni — govorio je užurbano Leontjev. — Napokon se sve one dosadašnje halucinacije povezuju u cjelini. Sad vidim što je u toj zgradi: velika dvorana. Umjesto vrata tu je velika mjedena rešetka, širom otvorena. Pod je prekriven mjedenim pločama. Prozora nema. Umjesto njih su visoko gore široke arkade kroz koje ulazi jednolično svjetlo bez ikakvih sjena. Tu je mnogo različitih kipova, velikih i malih, i još kojekakvih drugih stvari, no ne mogu razabrati kakve su to stvari, ne vide se jasno. Uza zid, nasuprot rešetaka u središtu glavne osovine dvorane, nalazi se niska široka arkada kroz koju se vide gusti vršci jela, a između njih sjajno nebo. Unutar arkade je još i bijela statua, a pokraj nje nekakvi stolići i posude... O, bože moj, sada sam shvatio, to je kiparska radionica! Do viđenja, profesore...

Slušalica je muklo škljocnula. Naravno da sam možda i više od Leontjeva gorio od znatiželje, svjestan u kojoj je mjeri neobično to što se zbiva. Međutim, kao znanstvenik bio sam navikao na strpljivost pa sam mogao kao i do sada normalno obavljati sve uobičajene poslove, bez obzira na to što je telefon ostao nijem iduće dvije večeri.

Javio se rano ujutro upravo kad sam se spremao da počnem uobičajeni radni dan. Leontjev me zamolio umornim glasom da odmah dođem, ako ikako mogu.

— Ništa ne shvaćam, profesore, iako mi se čini da sam završio svoje putovanje drevnom Heladom. I... i jako se bojim... — No misao nije dorekao.

— Dobro, nastojat ću da odmah dođem. Pričekajte, ili ću osobno doći, ili ću telefonirati — rekoh mu brzo.

Pošto sam sebi osigurao slobodno jutro, požurih Leontjevu na Taganku. Jedva sam našao kućicu u kojoj živi, duboko u vrtu, na zavoju ulice.

Pozvonio sam. Leontjev me dočekao s radosnim smiješkom. Brzo me uveo u sobu, vrlo jednostavno namještenu.

Prozor je bio prekriven debelim sagom kroz koji nije prodirao ni tračak svjetlosti. Mala svjetiljka zaslonjena nečim plavim jedva je dopuštala da se razlikuju pojedini predmeti. Nasmiješih se zadovoljno, videći kako je pomno izvršavao sve što sam mu savjetovao.

— Zapalite svjetlo — rekoh — ne vidi se ni prsta pred nosom.

— Ako je moguće, ne bih palio svjetlo — zamoli moj pacijent. — Bojim se da ne izgubim koncentraciju. A sumnjam da imam dovoljno snage da bih se pokušao ponovo koncentrirati.

Naravno da sam se suglasio s njim. Sjeo sam na divan i zagledao se u Leontjeva.

— A sad naprijed. Pripovijedajte — rekao sam. Leontjev je polako

pružio ruku prema stoliću i pružio mi

povelik komad papira. Papir je bio sav pokriven neravnim redovima nepoznatih znakova. Nekakvi križići i uglići, duge i osmice, ne pisane nego najvjerojatnije risane, tekle su u skupinama. Bile su to po svoj prilici riječi. U općim crtama imao sam pojma o raznim alfabetima, kako drevnima tako i suvremenima, ali nikad nisam vidio ništa slično. Gore su bila ispisana dva retka, očito zaglavlje ili naslov.

Dugo sam zurio u list ispunjen nepoznatim znacima, dok me Leontjev nije prekinuo.

— Imate li imalo pojma o čemu je tu riječ?

— Nemam — odgovorih iskreno. — Nadam se, međutim, da ću shvatiti pošto mi vi razjasnite kako ste došli do toga.

— Sve je to sastavni dio onog niza halucinacija. Sjećate li se kako sam opisivao unutrašnjost zgrade? U toku toga telefonskog razgovora shvatio sam da je to radionica ili kiparska škola. Zaprepastila me povezanost svega toga s onim o čemu sam sanjario, pa sam požurio da se vratim svojim halucinacijama. Sad sam već shvaćao da u njima postoji zajednička, određena linija, zajednički smisao, koji sam upravo ja trebao odgonetnuti. Smjesta sam se vratio svojim halucinacijama, pojačavajući koncentraciju što sam više mogao. Pojavljivale su se sve moguće slike, no sve su se na kraju vraćale na bijelu zgradu i dvoranu, umjetničku radionicu. Ništa drugo nisam više mogao vidjeti i već sam počeo očajavati. No, nikako se nije pojavljivao osjećaj da se zatvorio krug uspomena. Odjednom opazih da jedan dio dvorane postaje sa svakom halucinacijom sve jasnije vidljiv. Bila je to desna strana zida nasuprot rešetki, tamo gdje se nalazilo široko i nisko okno-arkada. Slika se gasila, ponovo se pojavljivala i svaki put sam vidio sve više detalja. Slijeva se jasno isticala, na pozadini neba i borova, statua veličine pola čovjekova rasta, izrađena od bjelokosti. Nastojao sam je što bolje razabrati, ali uzalud. Isto se dogodilo i s dugačkom i niskom kadom od siva kamena, napunjenom gotovo do ruba nekakvom tamnom tekućinom. No i ta je pojedinost postajala sve nerazgovjetnija. Zatim se pojavio stol i na njemu kojekakvi štapići i koješta drugo i mogao bih se okladiti da je to bio kiparski alat. Bliže desnome uglu stola nalazila se kvadratna ploča od glatkog mjedenog lima bez ikakva ukrasa, sva pokrivena nekakvim znakovima. Taj se lim svaki put vidio sve jasnije. Na kraju se sve koncentriralo na toj 'mjedenoj ploči. Jasno sam uočavao svaki pojedini znak. Ništa nisam shvaćao, ali sam intuitivno počeo precrtavati sve znakove s te ploče. Slika se gubila i ponovo vraćala. Prolazili su sati i sati ali sam na kraju sastavio to što sad držite u rukama. Sad više ništa ne viđam. Čini se da se zatvorio krug, kako ste vi rekli. Jedino ne shvaćam kakva je veza između tih znakova i mene. Što vi mislite, profesore?

— Znate što — rekoh staloženo Leontjevu, iako sam sav drhtao od

uzbuđenja. — Uzmite tablete za spavanje. Donio sam ih za svaki slučaj, to vam je sada najpotrebnije. A ja ću uzeti ovaj papir i do večeri ćemo po svoj prilici imati predodžbu o tome odakle su se i zbog čega pojavile te vaše halucinacije. — Htio me je još nešto pitati, ali mu to nisam dopustio. Ionako mu još nisam mogao reći ništa određeno. Međutim, znao sam što ću.

Vozeći se kući, razmišljao sam u tramvaju kako moram pronaći nekog helenista, stručnjaka za drevnu Grčku. Kod kuće sam pomoću priručnika u kojem su bili ubilježeni svi znanstveni radnici, kalendara akademije i prezrena telefona saznao koji mi je to čovjek potreban. Smjesta sam mu telefonirao. Imao sam sreću, bio je kod kuće.

Nije prošlo ni četrdeset minuta a ja sam već kod njega u kabinetu palio tko zna koju po redu cigaretu, dok se on zagledao u papir što sam mu ga pružio.

— Gdje ste to pronašli... odnosno, odakle ste to prepisali? — uskliknuo je helenist blistavih očiju.

— Budite bez brige, sve ću vam ispripovijedati. Ništa neću zatajiti, samo mi najprije, tako vam svega recite što je to! Kakvi su to znakovi?

Znanstvenik je nestrpljivo uzdahnuo, ponovo se zagledao u papir i počeo govoriti jednoličnim glasom.

— Ovaj je papir ispisan grčkim i to takozvanim ciparskim slovima, slogovnom abecedom, zdesna ulijevo, kako su nekad pisali u Heladi. Zbog toga će mi biti prilično teško prevesti taj tekst. Pogotovu to neću moći brzo učiniti. Međutim naslov se, što je vrlo zanimljivo, sastoji od tri riječi: Odozgo *malakter elefantos*, a ispod toga *zitos*. Prve dvije riječi znače »omekšivač bjelokosti«, dok je »zitos« tekućina nama nepoznata što je služila kao specijalno sredstvo za smekšivanje bjelokosti. Umjetnici drevne Helade znali su tajnu kako da bjelokost učine mekom kao vosak, pa su zahvaljujući tome vajali savršene kipove i kipiće. Bjelokost se kasnije stvrdnuta i postala tvrda kao da se nikad i nije smekšavala. Ta je njihova tajna kasnije izgubljena i nitko do danas...

— Do vraga, sad mi je sve jasno! — ukliknuh i skočih sa stolca. Ugledavši preplašeno lice svoga sugovornika, na brzinu mu protumačih: — Oprostite, ali sve je to zajedno neobično važno za moga pacijenta, pa bih vas molio ako vam je ikako moguće, da mi odmah sada, makar samo u općim crtama, ispripovijedate sadržaj toga teksta.

Helenist je slegnuo ramenima i nije ništa odgovorio. Međutim, vidio sam kako mu oči bježe papirom pa sam se gotovo ukočio u naslonjaču samo da mu ne smetam.

— Koliko mogu razabrati bez specijalnih priručnika — rekao je nakon nekoliko minuta koje su se meni činile dugačkima kao godine — ovdje je zabilježen kemijski recept, no nazive pojedinih tvari morat će se posebno stručno rastumačiti. Međutim, tu piše o morskoj vodi, zatim o prašku cinka, nekakvu Posejdonovu ulju i o još koječemu. Jedno je

sigurno, to je recept za sredstvo o kojem sam vam malo prije govorio. I to vam je doista posebno važno — zaključio je helenist i pogledao me upitno.

Sve sam mu ispripovijedao, i o svome pacijentu, i o svojoj teoriji. Kad sam završio s lica mu je nestao izraz nepovjerenja, a kad sam od njega odlazio, on je već po svojim stelažama tražio priručnike koji će mu pomoći da što prije i što točnije prevede tekst.

Vratio sam se svojem uobičajenom poslu. Ipak nisam izdržao nego sam odmah telefonirao Leontjevu. Došao je kao da su ga vile nosile. Kad sam mu sve ispripovijedao, oči su mu zablistale od začuđenosti i radosti.

— Znači, ja sam otkrio... ne, sjetio sam se izgubljene tajne drevnih grčkih majstora! — uskliknuo je uzbuđeno, ne vjerujući sam sebi da je to zaista tako. — Ali kako sam u tome uspio?

Kazao sam mu da znanost još ne zna rastumačiti te stvari, ali da je za sigurno među njegovim precima bilo umjetnika, kipara koji su znali taj recept. Važnost toga znanja utjecala je na pamćenje jednog od njegovih predaka toliko da se to znanje počelo predavati s koljena na koljeno, ali ne predajom u uobičajenom smislu nego genima u mehanizmu nasljeđivanja.

I sada je to znanje izniklo u njegovu pamćenju i izbilo na površinu nagnano njegovom velikom željom da ovjekovječi svoju voljenu djevojku.

— Znači, kad znanstvenik prevede onaj tekst ja ću imati recept kako da načinim omekšivač bjelokosti. A ako je tako, onda ću lako i jednom rukom izvajati njenu statuu!

Neću opisivati njegovo oduševljenje, ni ovo sada a ni ono kad je dobio recept, samo ću vam reći da je Leontjev doista dobio recept, napravio omekšivač bjelokosti i izvajao statuu svoje Irine.

Statuu sam vidio. Bila je prekrasna. Opisivati je i ocjenjivati neću — prepuštam to stručnjacima.

No, meni je i danas pred očima, pred očima koje uživaju u savršenim oblicima ženske ljepote.

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Zbrka sa zvijezdama

Frederic Brown
Pi in the Sky

Prevela Ljerka Pustišek

Roger Jerome Phlutter, čije se nemoguće ime može obraniti jedino činjenicom da je bilo pravo, radio je u vrijeme ove priče kao marljivi činovnik u uredu zvjezdarnice Cole.

Bio je to mladić ne baš blistave nadarenosti, premda je svoj svakodnevni posao obavljao s marom i uspjehom; svake je večeri po jedan sat kod kuće učio matematiku i nadao se da će jednog dana postati glavni astronom neke važne zvjezdarnice.

Usprkos svemu, naša priča o događajima potkraj ožujka 1987. mora početi s Rogerom Phlutterom i to zbog sasvim dobra i valjana razloga. On je, od svih ljudi na Zemlji, prvi opazio da su zvijezde promijenile svoja mjesta.

Upoznajte se s Rogerom Phlutterom.

Bio je visok, prilično blijed zbog stalna boravka u zatvorenu, s podebljim naočarima uokvirenim kornjačevinom, kose ošišane sasvim kratko po modi osamdesetih godina, odjeven ni posebno dobro ni loše, prilično neumjereni pušač...

Tog popodneva, petnaest minuta prije pet, Rogera su zaokupljale dvije stvari odjednom. Jedna od njih je bio mikroskop za otkrivanje pomaka pod kojim je promatrao fotografsku ploču — noć prije snimljeni dio Blizanaca. Druga je bilo razmatranje da li da se, s obzirom na svega tri dolara koja su mu još ostala od plaće, usudi telefonirati Elsie i pozvati je da izađu nekamo.

Bez sumnje se svaki normalan mladić prije ili kasnije bavio ovim drugim problemom, poput Rogera Phluttera, ali sigurno nije rukovao, niti se razumio u rukovanje, mikroskopom za otkrivanje pomaka. Zato, podignimo pogled s Elsie na Blizance.

Pod mikroskopom za otkrivanje pomaka stavljaju se dvije fotografske ploče, koje prikazuju isti dio neba snimljen u različito vrijeme. Ove se ploče pažljivo stavljaju jedna na drugu, a onaj koji ih promatra pod mikroskopom može, pomicanjem zaslona, izoštriti okular naizmjence na svaku ploču. Ako su ploče potpuno jednake, zatvaranje i otvaranje zaslona ne otkriva ništa posebno, ali ako se makar i jedna

točkica na drugoj ploči razlikuje od položaja koji je imala na prvoj, ona će prilikom pomicanja zaslona privući na sebe pažnju skačući amo-tamo.

Roger je pomicao zaslon, a jedna točkica je poskočila. I Roger također. Pokušao je ponovo — na trenutak potpuno zaboravljajući Elsie (i mi smo je već zaboravili!), a točkica je opet poskočila. Gotovo za desetinu lučne sekunde!

Roger se ispravio i počešao po glavi. Zapalio je cigaretu, stavio je na rub pepeljare i ponovo zavirio u mikroskop. Kad je pomakao zaslon, točkica je opet zažmirkala.

Harry Wesson, koji je radio u večernjoj smjeni, upravo je bio stigao na posao i vješao kaput.

— Hej, Harry — pozva ga Roger — s ovim žmigavcem nešto nije u redu.

— A? — upita Harry.

— Da. Poluks se pomakao za desetinku sekunde.

— Da? Pa to otprilike odgovara paralaksi. Trideset dvije svjetlosne godine — paralaksa Poluksa je nula koma jedan nula jedan. Nešto malo više od desetinke sekunde. Prema tome, ako je prva ploča snimljena prije svojih šest mjeseci, kad je Zemlja bila na drugoj strani svoje putanje, to je otprilike to.

— Ali, Harry, prva ploča je snimljena preksinoć. Razlika između jedne i druge je dvadeset četiri sata.

— Ti si lud!

— Pogledaj sam.

Još nije bilo točno pet sati, ali je Harry Wesson velikodušno prešao preko toga i sjeo pred mikroskop. Pomicao je zaslon, a Poluks je poslušno skakutao.

Nije bilo nikakve sumnje u to da li se stvarno radilo o Poluksu, jer je to bila najsjajnija točkica na ploči. Poluks je zvijezda drugog reda, jedna od dvadeset najsjajnijih na nebu i apsolutno najsjajnija u zviježđu Blizanaca. A ni jedna od okolnih slabijih zvijezda nije nimalo promijenila mjesto.

— Hm — zamislio se Harry Wesson. Namrštio se i ponovo pogledao. — Na jednoj od ovih ploča pogrešno je označen datum. Odmah ću to provjeriti.

— Datumi su u redu — ustrajao je Roger. — Ja sam ih osobno označio.

— Evo ti dokaza — reče mu Harry. — Idi kući. Pet sati je. Ako se sinoć Poluks pomakao za desetinku sekunde, ja ću ti ga vratiti na mjesto.

I tako je Roger otišao.

Osjećao se nekako nelagodno, kao da je trebao ostati. Nije baš mogao točno reći što ga je mučilo, ali nešto jeste. Odlučio je da kući

ode pješice, a ne autobusom.

Poluks je zvijezda stajačica. Nije se mogao pomaknuti za desetinku sekunde u roku od 24 sata.

— Da vidimo — trideset dvije svjetlosne godine — reče Roger sam sebi. — Desetinka sekunde. Phi, to bi bila brzina nekoliko puta veća od brzine svjetla, a to je sasvim blesavo!

Je li stvarno bilo tako?

Večeras mu se baš nije učilo ni čitalo. Je li tri dolara bilo dosta da izvede Elsie?

Pred njim su se u zraku ocrtale tri kugle zalagaonice i Roger je podlegao iskušenju. Založio je sat i zatim telefonirao Elsie. Večera i predstava?

— Naravno, Roger.

I tako je, sve dok u jedan i trideset nije otpratio Elsie kući, uspio da ne misli na astronomiju. Ništa čudno. Bilo bi neobično da je uspio misliti na nju.

Ali, čim se oprostio od Elsie, postao je nemiran. Najprije se nije sjetio zašto. Znao je jedino da mu se još nije išlo kući.

Krčma na uglu je još bila otvorena, pa je svratio na piće. Upravo je trusio drugu čašicu, kad mu je sinulo. Naručio je i treću.

— Hank — obratio se čovjeku za šankom — ti znaš za Poluksa?

— Za kojeg Poluksa? — upita Hank.

— Nema veze — odgovori Roger. Popio je još čašicu i razmislio. Da, negdje se zabunio. Poluks nije mogao promijeniti mjesto.

Izišao je na ulicu i krenuo kući. Već je skoro stigao, kad je slučajno pogledao prema Poluksu. Ne zato što bi golim okom mogao otkriti pomak za desetinku sekunde, nego iz puke znatiželje.

Pogledao je prema gore, orijentirao se prema srpu Lava i našao Blizance — Kastor i Poluks su bile jedine vidljive zvijezde Blizanca, jer noć nije bila baš naročito prikladna za promatranje. Bile su tamo gore, u redu, ali mu se pričinilo kao da je udaljenost među njima veća nego obično. Nemoguće, jer bi se tada radilo o stupnjevima, a ne o minutama i sekundama.

Neko ih je vrijeme netremice promatrao, a zatim prenio pogled na Kola. Zaustavio se i ostao stajati. Zatvorio je oči i opet ih, pažljivo, otvorio.

Kola jednostavno nisu izgledala kako treba. Bila su iskrivljena. Razmak između Alioth i Mizara, u rudu, bio je veći od udaljenosti između Mizara i Alkaida. Phecda i Merak, na donjoj strani kola, bile su bliže jedna drugoj, zbog čega je kut između gornjeg ruba i stranice postao oštriji. I to prilično oštriji.

Ne vjerujući, povukao je zamišljenu crtu od krajnjih točaka, Meraka i Dubhe, do Sjevernjače. Crta nije bila ravna. A trebala je biti. Da ju je povukao ravno, promašio bi Sjevernjaču za svojih pet stupnjeva.

Nešto teže dišući, Roger je skinuo naočari i pažljivo ih je očistio rupčićem. Vratio ih je na nos, ali Kola su još bila iskrivljena.

I Lav je bio iskrivljen, kad ga je opet pogledao. Svakako Regulus nije bio tamo gdje mu je bilo mjesto, nego za stupanj ili dva dalje.

Za stupanj ili dva! Na udaljenost Regulusa! Je li to šezdeset pet svjetlosnih godina? Tako nekako.

Zatim se, još na vrijeme da sačuva zdrav razum, Roger sjetio da je pio. Otišao je kući, ne usuđujući se opet pogledati u nebo. Legao je, ali nije mogao spavati.

Nije mu se činilo da je pijan. Sve više se uzrujavao, potpuno budan.

Pitao se bi li se usudio telefonirati zvjezdarnici. Ne bi li zvučao pijano preko telefona? K vragu s time kako bi zvučao ili ne, konačno se odlučio. U pidžami je otišao do telefona.

— Oprostite — rekla je telefonistica.

— Što znači »oprostite«?

— Ne mogu vam dati taj broj — rekla je slatkastim glasom. A zatim: — Žao mi je. Nemamo te informacije.

Dobio je šefa telefonske centrale, a i informaciju. Zvjezdarnica Cole bila je tako preplavljena pozivima astronoma-amatera, da je od telefonske kompanije zatražila da spaja samo međugradske pozive od drugih zvjezdarnica.

— Hvala — rekao je Roger. — Možete li mi poslati taksi? Zahtjev je bio neobičan, ali mu je šef centrale ljubazno

pribavio taksi.

Zvjezdarnicu Cole našao je u stanju koje je bilo vrlo slično ludnici.

Idućeg jutra su skoro sve novine objavile vijest. Većina joj je posvetila svega nekoliko redaka na unutrašnjim stranicama, ali činjenice su postojale.

Činjenice su bile te, da je nekoliko zvijezda, uglavnom najsjajnijih, u posljednjih četrdeset osam sati pokazalo vidljivi smisao za samostalno kretanje.

— To ne znači — bockao je »Njujorški reflektor« — da je njihovo kretanje prije bilo na ma koji način nepravilno. Za astronoma »pravilno kretanje« znači pomicanje zvijezda preko nebeskog svoda u odnosu na druge zvijezde. Do sada je tako zvana Barnardova zvijezda u zviježđu Ofiukus pokazala najveću sposobnost samostalnog kretanja, pomičući se za jednu i četvrt sekunde godišnje. Barnardova zvijezda se ne može vidjeti prostim okom.

Te noći vjerojatno ni jedan astronom na Zemlji nije spavao.

Zvjezdarnice su zaključavale vrata svojih zgrada, u kojima se nalazilo kompletno osoblje, ne primajući nikoga osim povremeno nekog novinara, koji bi vrlo brzo odlazio sa zbunjenim izrazom lica, konačno uvjeren da se događa doista nešto neobično.

Mikroskopi su žmirkali, baš kao i astronomi. Kava se trošila u

zapanjujućim količinama. Policijske jedinice za ugušivanje nemira pozvane su u šest američkih zvjezdarnica. U dva slučaja radilo se o pokušaju izbezumljenih amatera da izvana provale vrata. U ostala četiri trebalo je smirivati tučnjave u samim zvjezdarnicama. Prostorije zvjezdarnice Lick podsjećale su na razbojište, a James Truwell, član Kraljevskog astronomskog društva Engleske, poslan je u bolnicu s lakim potresom mozga koji je zaradio kad mu je gnjevni pomoćnik tresnuo tešku fotografsku ploču o glavu.

Ali to su bili samo izuzeci. Zvjezdarnice su, općenito, bile dobro uređene ludnice.

Centar pažnje u poduzetnijima predstavljao je razglas preko kojega su se onima unutra prenosili izvještaji s istočne hemisfere. Praktički su sve zvjezdarnice imale otvorene linije prema onoj strani Zemlje koja je bila u mraku, gdje su se ove

pojave pažljivo promatrale.

Astronomi pod noćnim nebom Singapura, Šangaja i Sidneyja prenosili su ono što su, i kako, vidjeli direktno u telefonske slušalice spojene na linije koje su to širile po cijelom

svijetu.

Naročito zanimljivi bili su izvještaji iz Sidneyja i Melbournea, odakle su javljali o južnom nebu koje se — čak ni noću — ne vidi iz Evrope ili Sjedinjenih Država. Prema tim izvještajima, Južni križ više nije bio križ, jer su mu se Alfa i Beta pomakle prema sjeveru. Alfa i Beta Centauri, Canopus i Achernar pokazivali su znatan pomak, i to svi, općenito govoreći, prema sjeveru. Australski trokut i Magellanovi oblaci ostali su nepromijenjeni. Sigma Octanis, slaba polarna zvijezda, nije se pomakla.

Promjene na južnom nebu bile su, dakle, mnogo manje nego na sjevernom, s obzirom na broj zvijezda koje su promijenile mjesto. Međutim, relativno samostalno kretanje zvijezda koje su se pomakle bilo je veće. Dok je opći smjer kretanja tih nekoliko zvijezda koje su se pomakle bio sjever, njihove putanje nisu vodile ravno na sjever niti su se sastajale na nekom određenom mjestu u svemiru.

Američki i evropski astronomi mozgali su o ovim činjenicama i pili još više kave.

Večernja izdanja novina, osobito američkih, sve su jasnije pokazivala da se na nebu događa nešto zaista neobično. Većina od njih je vijesti o tome prebacila na prvu stranu — ali još ne kao glavni naslov — posvećujući im pola stupca i ponavljajući razvoj događaja ukratko ili na dugo i široko, ovisno o tome kakve je sreće bio glavni urednik s izjavama astronoma.

Te su izjave, kad se do njih došlo, redovito bile iznošenje činjenica, a ne mišljenja. Činjenice su ih, kako su govorili, same po sabi sasvim dosta zaprepašćivale i bilo kakvo mišljenje bilo bi preuranjeno. Trebalo

je čekati i vidjeti. Što god se trebalo dogoditi, dogodit će se brzo.

— Kako brzo? — upitao je jedan urednik.

— Brže nego što je to moguće — bio je odgovor.

Možda nije baš pošteno reći da ni jedan urednik u to doba nije raspolagao izjavama mišljenja. Charles Wangren, poduzetni glavni urednik »Oštrice Chicaga«, potrošio je čitavo malo bogatstvo na međumjesne razgovore. Od nekih šezdeset pokušaja uspio je konačno razgovarati s glavnim astronomima pet zvjezdarnica. Svakome od njih postavio je isto pitanje.

— Što je, po vašem mišljenju, mogući uzrok, ili neki od mogućih uzroka, pomicanja zvijezda prošle i pretprošle noći?

— Od dobivenih odgovora sastavio je tabelu.

— Kad bih bar znao! — Geo. F. Stubbs, zvjezdarnica Tripp, Long Island.

— Netko ili nešto je poblesavilo i nadam se da sam to ja — ozbiljno. — Henry Collister McAdams, zvjezdarnica Lloyd, Boston.

— Ono što se događa je nemoguće. I ne može postojati nikakav uzrok — Letton Tischauer Tinney, zvjezdarnica Burgoyne, Albuquerque.

— Tražim stručnjaka za astrologiju. Poznajete li kojeg? — Patrick R. Whittaker, zvjezdarnica Lucas, Vermont.

Tužno je promatrajući ovu tabelu, na koju je potrošio 187.35 dolara — uključujući porez — glavni urednik Wangren potpisao je potvrdu za pokriće međumjesnih razgovora i bacio tabelu u koš za smeće. Telefonirao je novinaru koji mu je obično popunjavao prazan prostor u naučnim rubrikama.

— Mogu li od vas dobiti seriju članaka, od po dvije do tri tisuće riječi o ovoj astronomskoj gunguli?

— Naravno — reče ovaj — ali o kakvoj gunguli? — Otkrilo se da se on upravo vratio s ribarenja i nije još stigao pročitati novine niti je slučajno pogledao na nebo. Ali je članke napisao. Čak ih je pikantno ilustrirao, služeći se starim zvjezdanim kartama i prikazujući zviježđe u negliže, uz reprodukciju nekih poznatih slika poput »Podrijetla Mliječne staze« i uz fotografiju djevojke u kupaćem kostimu koja kroz teleskop promatra, navodno, jednu od zvijezda-skitnica. Tiraža »Oštrice Chicaga« povećala se za 21.7 posto.

Bilo je ponovno pet popodne, u zvjezdarnici Cole, točno dvadeset četiri sata i četvrt nakon početka cijele te gužve. Roger Phlutter — da, opet se vraćamo na njega — naglo se probudio kad je osjetio ruku na svom ramenu.

— Idite kući, Roger — ljubazno mu je rekao Mervin Armbruster, njegov šef.

Roger se naglo ispravio u stolcu.

— Ali, gospodine Armbruster — reče — stvarno mi je žao što sam

zaspao.

— Što god — odvrati Armbruster — Ne možete stalno biti ovdje, ni vi ni itko drugi od nas. Pođite kući.

Roger Phlutter je otišao kući. Ali pošto se okupao, njegov je nemir postao veći od pospanosti. Bilo je tek šest i četvrt. Telefonirao je Elsie.

— Strašno mi je žao, Roger, ali imam drugi sastanak. Što se događa, Roger? Mislim na zvijezde.

— Uh, Elsie — kreću se. Nitko nema pojma.

— Ah, ja sam mislila da se sve zvijezde kreću — bunila se Elsie. — I sunce je zvijezda, ne? Jednom si mi rekao da se sunce kreće prema jednoj točki u Samsonu.

— Herkulesu.

— No, onda Herkulesu. Budući da si rekao da se sve zvijezde kreću, zašto se sada svi uzbuđuju?

— To je nešto drugo — reče Roger. — Na primjer, Canopus. Počeo se kretati brzinom od sedam svjetlosnih godina na dan. To je nemoguće!

— Zašto ne?

— Zato — strpljivo je tumačio Roger — jer se ništa ne može kretati brže od svjetla.

— Ali ako se kreće tom brzinom, očito da je to moguće — rekla je Elsie. — Ili ti možda teleskop nije u redu ili tako nešto. Svakako je on dosta daleko, zar ne?

— Sto šezdeset svjetlosnih godina. Tako daleko, da ga sada vidimo prije sto šezdeset godina.

— Onda se on možda uopće ne kreće — nastavi Elsie. — Mislim, možda se prestao kretati prije sto šezdeset godina, a vi se svi uzrujavate oko nečega što više uopće nema veze i ne postoji. Voliš me još?

— Naravno da te volim, srce. Ne možeš otkazati taj sastanak?

— Na žalost, ne mogu, Roger. Da bar mogu!

Morao je to prihvatiti. Odlučio je da pješice ode u grad na večeru.

Bila je rana večer i zvijezde se još nisu mogle vidjeti, premda se nebo smračilo. Kad se konačno večeras zvijezde pojave, Rogeru je bilo jasno, moći će prepoznati tek po koje zviježđe.

Dok je hodao, razmišljao je o Elsienu komentaru i zaključio da je bio isto tako bistar kao ono što je čuo u zvjezdarnici Cole. Na izvjestan način je iznio jednu stranu o kojoj prije nije mislio, što je čitavu stvar činilo još nerazumljivijom.

Sva ova kretanja počela su iste večeri — a ipak nisu. Centauri se morao početi kretati prije nekih četiri godine, Rigel prije petsto četrdeset, kad je Kristofor Kolumbo još nosio, ako ih je nosio, kratke hlače, a Vega one godine kad se rodio — Roger, naime, ne Vega — prije dvadeset šest godina. Svaka od ovih nekoliko stotina zvijezda

trebala je krenuti s mjesta onog dana koji je bio u točnom odnosu s njenom udaljenošću od Zemlje. A točni odnos, i to u svjetlosnu sekundu, za kontrolu preksinoć snimljenih fotografskih ploča pokazivao je da su svi novi pomaci zvijezda počeli u četiri sata ujutro po Greenwichu. Divne li zbrke!

Osim ako to nije značilo da je, na koncu konca, brzina svjetla beskonačna.

Ako nije bila — a za Rogerovu zbunjenost je bilo simptomatično da uvijek može pretpostaviti taj nevjerojatni »ako« — onda — što onda? Sve je bilo jednako zagonetno kao prije. Ponajviše, držao je ove događaje krajnjom uvredom. Ušao je u restoran i sjeo. Radio je urlao najnoviju kompoziciju bez ikakva ritma, novu četvrt-tonsku plesnu glazbu u kojoj su skladni duhaći instrumenti bili samo pratnja luđačkim melodijama koje su nabijali bubnjevi. Između svakog glazbenog broja oduševljeni najavljivač do neba je hvalio prednosti pojedinih proizvoda.

Zvačući sendvič, Roger je s poštovanjem slušao disritmiju i uspijevao prečuti reklame. Većina inteligentnih ljudi tih osamdesetih godina razvila je neku vrstu radio gluhoće, što im je omogućavalo da ne čuju ljudski glas sa zvučnika, premda su mogli s uživanjem slušati u to vrijeme česte glazbene prekide između reklama. U to doba, kad je konkurencija u propagandi bila tako oštra da se još jedva mogao naći koji prazan zid ili drveni plot u kilometrima dugačkim ulicama gradova, ljudi koji su držali do sebe mogli su zadržati normalne poglede na život jedino pomoću pažljivo njegovane djelomične sljepoće i gluhoće, zbog kojih su uspijevali izbjeći glavninu napada na njihova osjetila.

Zbog toga je dobar dio vijesti, koje su slijedile disritmičku glazbu, po običaju ušao na jedno i izišao na drugo Rogerovo uho, prije nego što je shvatio da ne sluša pohvalu patentiranoj hrani za doručak.

Glas mu se činio poznat i nakon rečenice ili dvije bio je Uguran da je to stari Milton Hale, istaknuti fizičar čija je nova teorija o principu neodredivosti nedavno izazvala buru naučnog proturječja. Očito, dr Hale je davao izjavu reporteru.

—... stoga nebesko tijelo može imati položaj ili brzinu, ali nikako jedno i drugo u isto vrijeme, u odnosu na ono što nam je poznato o svemiru.

— Doktore Hale, možete li nam to reći malo jednostavnije? — pitao je reporter umilnim glasom.

— To i jest jednostavno, gospodine. Naučno rečeno, terminima Heisenbergova principa kontrakcije, n na sedmu potenciju u zagradama, što predstavlja pseudopoziciju Diedrichove kvantne cjeline u odnosu na sedmi koeficijent zakrivljenosti mase...

— Hvala vam, doktore Hale, ali bojim se da ste malo prestručni za

naše slušaoce.

I za tebe, pomislio je Roger Phlutter.

— Siguran sam, doktore Hale, da naše slušaoce najviše zanima pitanje da li je ovo do sada neviđeno pomicanje zvijezda stvarno ili prividno?

— I jedno i drugo. Stvarno je s obzirom na sustav svemira, a nestvarno s obzirom na sustav svemirskog vremena.

— Možete li biti jasniji, doktore?

— Mislim da mogu. Teškoća je čisto epistemološke najavi. U strogoj uzročnosti, sraz makroskopskih...

Trla baba dlan da joj prođe dan — razmišljao je Roger. —... na paralelizam entropi-gradijenta.

— Bah! — izusti Roger glasno.

— Nešto ste rekli, gospodine? — upitala je konobarica. Roger ju je tek tada zapazio. Bila je sitna, plavokosa i topla. Roger joj se nasmiješio.

— To ovisi o sustavu svemirskog vremena s kojeg to promatrate — reče svečano. — Teškoća je epistemološke naravi.

Da to popravi, dao joj je veću napojnicu nego što je trebalo — i otišao.

Najistaknutiji fizičar na svijetu, vidio je, znao je još manje od običnih ljudi o onome što se događalo. Obični su ljudi znali, ili nisu, da se zvijezde stajaćice kreću. Dr Hale očito nije ni to znao. Iza dimne zavjese svog ugleda nabacio je da se one i kreću i ne kreću.

Roger je pogledao uvis, ali je kroz odbljesak neonskih i blještavih reklama uspio vidjeti tek nekoliko blijedih zvijezda na sumračnu nebu. Zaključio je da je još prerano.

U obližnjem baru je naručio piće, ali mu nije baš prijalo, pa ga je ostavio. Nije mu bilo jasno što mu je, a zapravo je bio mamuran od nespavanja. Samo je znao da više nije pospan i namjeravao je tako hodati sve dok ne osjeti potrebu za krevetom. Da ga je netko udario po glavi dobro nabijenom vrećom, bilo bi mu sijevnulo, ali se nitko nije ni potrudio da to učini.

Nastavio je hodati, a nakon nekog vremena ušao je u jasno osvijetljeno predvorje nekog kina. Kupio je kartu i sjeo na mjesto baš prije sladunjava kraja jednog od tri reklamna filma. Slijedilo je nekoliko propagandnih poruka koje je uspio previdjeti.

— A sada vam donosimo — reče ekran — video-prikaz noćnog neba nad Londonom, gdje je sada tri sata ujutro.

Ekran se zatamnio i osuo tisućama sićušnih točkica koje su predstavljale zvijezde. Roger se nagnuo prema naprijed da pažljivo gleda i sluša — to bi mogao biti zvučni i slikovni prikaz činjenica, a ne gomilanje riječi koje ne znače ništa.

— Strelica — govorio je ekran dok se na njemu pojavila strelica —

pokazuje Polaris, polarnu zvijezdu, koja se sada nalazi deset stupnjeva od nebeskog pola u smjeru Velikog Medvjeda. Sam Veliki Medvjed, Velika Kola, više ne izgleda poput kola, a strelica će vam sada označiti zvijezde koje su ga prije tvorile.

Roger je suspregnuta daha pratio strelicu i glas.

— Alkaid i Dubhe — objašnjavao je glas. — Zvijezde stajačice više nisu nepomične, ali — slika je iznenada prikazivala modernu kuhinju — kvaliteta i izvanredne mogućnosti »Zvjezdanih štednjaka« ostaju nepromijenjene. Hrana pripremljena metodom superinduciranih vibracija ukusnija je nego ikada. »Zvjezdani štednjaci« su nenadmašni... Roger Phlutter je polako ustao i krenuo prema prolazu. Dok je išao prema ekranu, izvadio je iz džepa nožić. Laganim skokom našao se na pozornici. Kretnje kojima je parao platno nisu bile ljutite. Bili su to pažljivi, metodični rezovi, bistro sračunati na to da ostave što više štete uz što manje napora.

Šteta je bila učinjena, i to temeljito, kad su se oko njega našla tri snažna razvodnika. Nije se opirao ni njima ni policiji, kojoj su ga predali. Jedan sat kasnije, na noćnom suđenju je mirno slušao optužbe protiv sebe.

— Priznajete li krivicu ili ne? — upitao je sudac.

— Časni suče, riječ je o čistoj epistemologiji — ozbiljno je odgovorio Roger. — Zvijezde stajaćice se kreću, ali »Kukuruzni poljupci«, najbolji doručak na svijetu, još predstavljaju pseudopoziciju Diedrichove kvantne cjeline u odnosu na sedmi koeficijent zakrivljenosti!

Deset minuta kasnije spavao je kao top. U ćeliji, doduše, ali ipak tvrdo. Tamo ga je strpala policija, jer je bilo očito da mu je trebalo sna...

Među ostalim manjim tragedijama koje su se dogodile te noći treba spomenuti i slučaj škune Ransagansett, koja je plovila podalje od obale Kalifornije. I to dosta podalje! Iznenadni udarac vjetra udaljio ju je od kursa, a za koliko milja — to je kapetan mogao samo nagađati.

Ransagansett je bio američki brod s njemačkom posadom, registriran u Venezueli, a prevozio je piće iz Ensenade u kalifornijskom zaljevu uz obalu sve do Kanade, koja je u to vrijeme trpjela porođajne muke prohibicije. Ransagansett je bila stara lađa sa četiri motora i jednim nepouzdanim kompasom. Za vrijeme dvodnevne oluje njen starinski radio-prijemnik — 1955. godište — potpuno je poludio, prelazeći čitavo popravljačko umijeće prvog oficira Grossa.

Ali sada, je od oluje ostala još samo izmaglica, koju su raščišćavali posljednji trzaji vjetra. Hans Gross, s prastarim astrolabom u rukama, stajao je na palubi i čekao. Oko njega je bio mrkli mrak, jer je brod, da izbjegne obalne patrole, plovio bez svjetla.

— Vedri li se, gospodine Gross? — upitao je kapetanov glas iz

potpalublja.

— Ja, gospodine. Fedri se przo.

Dolje u kabini, kapetan se nastavio kockati s drugim oficirom i strojarom. Posada — postariji Nijemac Weiss, s drvenom nogom — spavala je na krmi, ma gdje to bilo.

Prošlo je pola sata. Jedan sat kasnije, kapetan je opasno gubio od strojara Helmstadta.

— Gospodine Gross! — pozvao je.

Kako nije dobio odgovora ponovio je poziv, ali opet nije bilo odaziva.

— Samo trenutak, slatke moje ptičice — rekao je drugom oficiru i strojaru i stepenicama se popeo na palubu. Tamo je stajao Gross i otvorenih usta buljio u nebo.

Izmaglice je nestalo.

— Gospodine Gross — pozva ga kapetan Randall.

Prvi oficir nije odgovarao. Kapetan je gledao kako se polako okreće na mjestu.

— Hans! — poviče kapetan Randall. — Koji vam je vrag? — A zatim je i on pogledao u nebo.

Na prvi pogled nebo se doimalo potpuno normalno. Po njemu nisu letjeli anđeli ni brujali avioni. Velika Kola — kapetan Randall se okretao polako, ali ipak brže od Hansa Grossa. Gdje su bila Velika Kola?

Gdje je, uostalom bilo sve drugo? Nije mogao pronaći ni jedno poznato zviježđe. Ni srp Lava. Ni prsten Oriona. Ni rogove Bika.

Što je bilo još gore, bila je tu i skupina od osam sjajnih zvijezda, što je trebalo predstavljati neki sustav u obliku nepravilnog osmerokuta. Pa ipak, ako je takvo zviježđe ikada i postojalo, on ga zacijelo nije vidio, premda je oplovio i Rt Dobre Nade i Horn. Možda... ma ne, to nije bio Južni Križ!

Potpuno zbunjen, kapetan Randall je otišao do stepenica.

— Gospodine Weisskopf — pozvao je. — Gospodine Helmstadt. Dođite na palubu.

Došli su i gledali. Prilično dugo nitko nije rekao ni riječi.

— Ugasite motore, gospodine Helmstadt — rekao je kapetan. Helmstadt je salutirao — prvi put u svojoj praksi — i spustio se u potpalublje.

— Kapetan, hoću brobuditi Weiss? — pitao je Weiskopf.

— Zašto?

— Ne snam. Kapetan je razmislio.

— Probudite ga — odgovori.

— Ja mislim mi na planete Mars — rekao je Gross.

I kapetan je već pomislio na to, ali je odmah odbio tu misao.

— Ne — rekao je sigurno. — S bilo kojeg planeta u Sunčevu

sustavu zvijezde bi izgledale približno jednako.

— Fi mislite mi smo fan iz kosmos?

Ritam strojeva je odjednom utihnuo. Ostao je samo tihi poznati mrmor valova koji su zapljuskivali korito broda i nježno ga njihali.

Weisskopf se vratio zajedno s Weissom, a Helmstadt se pojavio na palubi i opet salutirao.

— No, kapetan?

Kapetan je rukom pokazao palubu krme, koja je bila zatrpana sanducima s pićem, pokrivenim ceradom.

— Uništite tovar — naredio je. Kockanje nije nastavljeno. U zoru, pod zrakama sunca, za koje nisu vjerovali da će ih više ikada vidjeti — i zato ih, valjda tog trenutka sigurno nisu ni vidjeli — pet onesviještenih ljudi je s broda premješteno u zatvor u San Francisku.

Bilo je to djelo obalne straže. Te je noći, nošen strujom, Ransagansett prošao ispod mosta Golden Gate i nježno udario u jedan od dokova.

Na krmi škune nalazila se velika cerada, probodena harpunom, čiji konopac je bio čvrsto zavezan za krmeni jarbol. Ova, činjenica nije nikada službeno protumačena, premda se nekoliko dana kasnije kapetan Randall nejasno sjetio da je te noći harpunom pogodio ulješuru. A stariji mornar prve klase po imenu Weiss nije nikada otkrio što se dogodilo s njegovom drvenom nogom, što nas možda može navesti na isti zaključak.

Milton Hale, doktor fizike, istaknuti fizičar završio je intervju i prijenos je prekinut.

— Najljepša vam hvala, doktore Hale — reče radio-spiker. Upalilo se žuto svjetlo i ostalo gorjeti. Mikrofon je bio isključen. — E, ček vas čeka na šalteru. Znate, e, gdje je to.

— Znam — odgovori fizičar. Bio je to nizak, okrugao čovjek vedra lica. S grmolikom bijelom bradom, doimao se poput džepna izdanja Djeda Mraza. Žmirkao je očima i pušio kratku, zdepastu lulu.

Otišao je iz studija zaštićena od buke i hitro prešao hodnik, sve do blagajne na njegovu kraju.

— Hej, zlato — rekao je djevojci koja je sjedila iza šaltera. — Čini mi se da imate dva čeka na ime doktor Hale.

— Vi ste doktor Hale?

— Katkad se to i sam pitam — odvrati čovječuljak. — Ali imam kod sebe dokumente koji to dokazuju.

— Dva čeka?

— Dva. Oba za istu emisiju, prema posebnom dogovoru. Usput, u kazalištu Mabry daju večeras odličnu reviju.

— Ozbiljno? Da, vaši čekovi su ovdje, doktore Hale. Jedan na sedamdeset pet i jedan na dvadeset pet. Je li točno?

— Ugodno točno. A što ćemo s revijom u kazalištu Mabry?

— Ako želite, pozvat ću muža i pitati ga — reče. On je vratar, tamo preko.

Dr Hale duboko uzdahne, još žmirkajući očima.

— Vjerujem da će se složiti — reče. — Evo karata, draga, pa ga povedite. Upravo saznajem da večeras imam posla.

Sa čuđenjem u očima, ona ipak uzme karte. Dr Hale ode do telefonske govornice i telefonira kući. Njegovu kuću, a i njega samog, vodila je starija sestra.

— Agatha, večeras moram ostati na poslu — reče.

— Miltone, dobro znaš da isto tako možeš raditi u svojoj sobi, ovdje kod kuće. Čula sam te na radiju, Miltone. Bilo je divno.

— Bilo je čisto bljezgarenje, Agatha. Krajnja glupost. Što sam uopće rekao?

— Pa, rekao si da... e... da zvijezde... mislim, nisi...

— Točno, Agatha. Namjera mi je bila da spriječim paniku bar kod jednog dijela svjetine. Da sam im rekao istinu, zabrinuli bi se. Ali, govoreći tako nejasno i naučno, ostavio sam sam dojam da... eh... nadziremo siatuaciju. Znaš li, Agatha, što sam mislio pod entropi-gradijentom?

— Pa — ne baš točno.

— Ni ja.

— Miltone, ti si pio?

— Još — ne, nisam. Stvarno ne mogu večeras raditi kod kuće, Agatha. Radit ću na fakultetu, jer mi treba knjižnica, zbog literature. I karte zvijezda.

— Ali, Miltone, što je s parama za emisiju? Znaš da nije sigurno da nosiš novce po džepovima kad se... ovako... osjećaš.

— Nemam novaca, Agatha. Imam ček i poslat ću ti ga poštom prije nego što odem na fakultet. Neću ga sam unovčiti. U redu?

— Pa — ako ti treba knjižnica, vjerojatno moraš ostati. Do viđenja, Miltone.

Dr Hale ode u trgovinu preko puta. Tamo je kupio omotnicu s markom i unovčio ček od dvadeset pet dolara, Onaj na sedamdeset pet je stavio u omotnicu i bacio u sandučić.

Dok je tako stajao kraj poštanskog sandučića, bacio je pogled na nebo — bila je rana večer — stresao se i brzo spustio oči. Najkraćim mogućim putem krenuo je u najbližu krčmu i naručio dvostruki viski.

— Dugo vas nije bilo, doktore — primijeti barmen Mike.

— Pa i nije, Mike. Natoči mi još jedan.

— Svakako. Ovaj je na račun kuće. Upravo smo vas čuli preko radija. Bilo je sjajno.

— Zaista?

— Stvarno, bilo je. Ja sam se pomalo brinuo što se to tamo gore događa, a imam sina avijatičara, i tako. Ali, sve dok vi učenjaci znate o

čemu je riječ, mislim da je sve u redu. Govorili ste zbilja dobro, doktore. Ipak, imam jedno pitanje.

— Toga sam se i bojao — reče dr Hale.

— Ove zvijezde. One se kreću, idu nekamo. Ali kamo? Mislim, kao što ste i vi rekli, ako se uopće kreću.

— To se ne može točno reći, Mike.

— Zar se ne kreću po ravnoj crti, svaka po svojoj? Slavni znanstvenik je oklijevao samo na trenutak.

— Pa... da i ne, Mike. Prema spektroskopskoj analizi, sve zadržavaju po jednaki razmak od nas. Tako da se one zapravo kreću... ako se kreću... oko nas u krugovima. Ali su ti krugovi pravilni, tako reći. To znači da smo mi, izgleda, u središtu tih krugova, pa zvijezde koje se oko nas vrte ne smanjuju niti povećavaju svoju udaljenost od nas.

— Vi biste mogli označiti te krugove crtama?

— Da, na zvjezdanu globusu. To je i učinjeno. Čini se da se sve one kreću prema izvjesnom području neba, ali ne prema jednoj točki. Drugim riječima, putanje im se presijecaju.

— Prema kojem se to dijelu neba kreću?

— Otprilike negdje između Velikog Medvjeda i Lava, Mike. One udaljenije kreću se brže, a one koje su bliže sporije. Ali k vragu, Mike, došao sam ovamo da ne mislim na zvijezde, a ne da pričam o njima. Daj mi još jedan.

— Odmah, doktore. A kad dođu tamo, hoće li stati ili će se i dalje kretati?

— Otkud da ja to znam, Mike? Krenule su iznenada, sve u isto vrijeme, i to punom brzinom... naime, krenule su istom brzinom kojom se i sada kreću... bez upozorenja, da tako kažemo, pa pretpostavljam da će se isto tako neočekivano i zaustaviti.

Zastao je isto tako naglo kao što bi to mogle zvijezde. Zagledao se u svoj lik u ogledalu iza šanka kao da ga vidi prvi put.

— Što je, doktore?

— Mike!

— Da, doktore?

— Mike, ti si genije.

— Ja? Zezate se. Dr Hale zastenje.

— Mike, morat ću otići na fakultet da se pozabavim time. Tako da mi bude pri ruci knjižnica i zvjezdani globus. Napravit ćeš poštenjaka od mene, Mike. Ne znam kakav je to viski, ali zamotaj mi jednu bocu.

— To je Tartain Plaid. Litru?

— Litru, i to hitno. Moram razgovarati s nekim zbog Pasje zvijezde.

— Ozbiljno, doktore? Dr Hale glasno uzdahne.

— Ti si me na to naveo. Da, Pasja zvijezda je Sirius. Da bar uopće nisam došao ovamo, Mike. Moja prva slobodna večer nakon nekoliko

tjedana, a ti mi je upropastiš.

Taksijem se odvezao do fakulteta, ušao i upalio svjetla u svom kabinetu i knjižnici. Zatim se, nakon poštenog gutljaja viskija, bacio na posao.

Najprije je, nakon što se predstavio i malo posvadio s telefonisticom, dobio vezu s glavnim astronomom zvjezdarnice Cole.

— Ovdje Hale, Armbruster — reče. — Nešto mi je palo na pamet, ali prije nego što to počnem razrađivati, htio bih provjeriti činjenice. Prema posljednjim podacima koje imam, samostalno kretanje je manifestiralo četiristo šezdeset osam zvijezda. Je li to još točno?

— Da, Miltone. Još uvijek su to iste, drugih nema.

— Dobro. Njihov popis imam. Je li ijedna od njih promijenila brzinu kretanja?

— Nije. Ma kako nemoguće izgledalo, brzina im je konstantna. A kakva je tvoja zamisao?

— Najprije moram provjeriti svoju teoriju. Ako iz nje nešto ispadne, telefonirat ću ti. — Ali je zaboravio.

Bio je to dug, mukotrpan posao. Najprije je izradio kartu neba na području između Velikog Medvjeda i Lava. Preko nje je izvukao 468 crta koje su predstavljale projiciranu putanju svake od zvijezda u pokretanju. Na rubu karte, gdje je svaka crta počinjala, pribilježio je prividnu brzinu zvijezde, ne u svjetlosnim godinama na sat nego u stupnjevima na sat, i to s pet decimala.

Zatim je malo razmišljao.

— Pretpostavimo da će kretanje započeto u isto vrijeme isto tako simultano završiti — govorio je sam sebi. — Pokušajmo nagađati s vremenom. Recimo, sutra navečer u deset sati.

Pokušao je i gledao u niz položaja naznačenih na karti. Ne.

A jedan sat poslije ponoći? To je izgledalo skoro... suvislo.

Recimo, ponoć.

To je bilo pravo. Svakako, skoro točno. Račun je mogao odstupati za minutu više ili manje i sada više nije imalo nikakva smisla izračunavati točno vrijeme. Sada, kad je znao tu nevjerojatnu činjenicu.

Opet je gucnuo i smrknuto gledao kartu.

Otišao je u knjižnicu i našao dalje podatke koji su mu bili potrebni. Adresu!

Tako je počela saga o putešestviju dra Halea. Bilo je, istina, beskorisno, ali zato primjerno zamršeno.

Za početak je najprije malo popio. Zatim je, budući da je znao kombinaciju, opljačkao sef u sobi ravnatelja fakulteta. Poruka koju je u sefu ostavio predstavljala je remek-djelo sažetosti, a glasila je:

»Uzeo novac. Objašnjenje slijedi«.

Nakon još jedne čaše stavio je bocu u džep. Izišao je i mahnuo

taksiju. Ušao je.

— Kamo, gospodine? — upita vozač. Dr Hale mu dade adresu.

— Ulica Fremont? — začudi se vozač. — Oprostite, ali ne znam gdje je to.

— U Bostonu — odgovori dr Hale. — To sam vam trebao reći, u Bostonu.

— U Bostonu? Mislite na Boston u državi Massachusetts? To je prilično daleko odavde.

— Zato najbolje da odmah krenemo — reče dr Hale razborito. Kratak razgovor financijske prirode i prijelaz novčanica, posuđenih iz sveučilišna sefa, umirili su vozača i konačno su krenuli.

Noć je, za ožujak, bila vrlo hladna, a grijanje u taksiju nije baš najbolje radilo. Ali je zato viski odlično grijao i dra Halea i vozača, tako da su već kod New Havena obojica veselo pjevali stare pjesme.

— U beskrajne krećemo i divlje daljine... — urlali su iz sveg glasa.

Sa žaljenjem se, vjerojatno, netočno, saznalo da je u Hartfordu dr Hale bezobrazno kroz prozor namigivao nekoj mladoj ženi koja je čekala noćni tramvaj i pozvao je u Boston, ako hoće. Ona to, očito, nije htjela, jer u pet sati ujutro, kad je taksi stao ispred broja 614 u Ulici Fremont, u njemu su bili samo dr Hale i vozač.

Dr Hale je izišao i pogledao kuću. Prebivalište milijunaša, okruženo visokom željeznom ogradom s bodljikavom žicom na vrhu. Vrata ograde bila su zaključana, a zvonca nije bilo.

Ali, do kuće se moglo dobaciti kamenom i dr Hale se nije dao smesti. Bacio je kamen. Zatim još jedan. Napokon je uspio razbiti prozor.

Vrlo brzo se na prozoru pojavio čovjek. Sluga, zaključio je dr Hale.

— Ja sam dr Milton Hale — povikao je. — Htio bih odmah razgovarati s Ruthefordom R. Snivelyjem. Važno je.

— Gospodin Snively nije kod kuće — reče sluga. — A što se tiče prozora...

— K vragu i prozor — vikao je dr Hale. — Gdje je Snively?

— Na pecanju.

— Gdje?

— Naloženo mi je da to ne smijem reći. Dr Hale je vjerojatno bio malo pripit.

— Ipak ćete reći — urlao je. — Po nalogu predsjednika Sjedinjenih Država Amerike.

Sluga se nasmijao. — Ne vidim ga.

— Već ćete ga vidjeti — završio je Hale. Vratio se u taksi. Vozač je bio zaspao, ali ga Hale prodrma.

— U Bijelu kuću — reče mu.

— Ha?

— Ha?

— Bijela kuća u Washingtonu — ponovi dr Hale. — I, požurite! — Iz džepa je izvukao novčanicu od sto dolara. Vozač je pogleda i zastenje. Napokon je stavio u džep i pokrene taksi.

Lagano je počinjao padati snijeg.

Dok se taksi udaljavao, Rutheford R. Snively se, keseći povukao s prozora. Gospodin Snively nije imao sluge.

Da je dr Hale više znao o čudaštvu ekscentrična gospodina Snivelyja, znao bi da Snively nije držao slugu preko noći, nego je živio sam u velikoj kući broj 614 u Ulici Fremont. Svakog jutra u deset sati u kuću bi navalila mala armija posluge, koja bi svoj posao obavila što je moguće brže i bila zamoljena da ode prije čarobna podneva. Osim u ova svakodnevna dva sata, gospodin Snively je živio u divoti samoće. S društvom je imao malo, a možda i nikakva dodira.

Osim ono malo vremena koje je svakodnevno provodio upravljajući svojim golemim bogatstvom kao jedan od vodećih tvorničara u zemlji, vrijeme gospodina Snivelyja pripadalo je samo njemu i on ga je uglavnom trošio u svojoj radionici izrađujući razne spravice.

Imao je pepljaru koja mu je pružala upaljenu cigaru kad god bi joj se obratio povišenim glasom, radio-prijemnik koji je bio tako fino podešen da se automatski uključivao kad bi počinjao program koji je financirao Snively i isključivao nakon završetka. Njegova kada za kupanje pratila ga je zvukom cijela orkestra dok je pjevao u kupaonici, a imao je i stroj koji mu je glasno čitao svaku knjigu koju bi u njega stavio.

Život mu je možda bio osamljenički, ali nikako bez udobnosti. Bio je ekscentričan, da, ali je, s godišnjim čistim prihodom od četiri milijuna dolara, gospodin Snively to mogao sebi dopustiti. Sasvim pristojno za čovjeka koji je počeo karijeru kao sin činovnika za otpremu robe.

Smijuljio se, gledajući za taksijem, a zatim se vratio u krevet i u san pravednika.

— Dakle, netko je shvatio stvar devetnaest sati prerano — pomislio je. — No, to će im mnogo pomoći!

Nije postojao zakon koji bi ga kaznio zbog onoga što je učinio...

Knjižare su tog dana postizale rekorde u prodaji knjiga o astronomiji. Javnost, u početku ravnodušna, bila je sada duboko zainteresirana. Čak su se i prastari, pljesnivi primjerci Newtonovih Principia prodavali poput glavna zgoditka na lutriji.

Eterom su brujali komentari o novom čudu na nebesima. Tek pokoji od njih je bio stručan, ili čak inteligentan, jer su tog dana spavali gotovo svi astronomi. Uspjelo im je da ostanu budni prvih četrdeset osam sati od početka te pojave, ali su trećeg dana bili umno i tjelesno iscrpeni, skloni da ostave zvijezde da se brinu same za sebe dok — astronomi, ne zvijezde — uhvate malo sna.

Vrtoglave ponude televizijskih i radio-stanica namamile su nekolicinu da se upuste u predavanja, ali su im nastojanja završavala jadno i bolje da ih zaboravimo. Dr Carver Blake, koji je govorio na KNB mreži, čvrsto je zaspao između jednog perigeja i apogeja.

Fizičare su također vrlo mnogo tražili. Najpoznatijeg među njima su, međutim, svi tražili uzalud. Jedini trag u nestanku dra Miltona Halea, kratka obavijest »Uzeo novac. Objašnjenje slijedi«, nije baš bio od koristi. Njegova sestra Agatha bojala se najgoreg.

Prvi put u povijesti, vijesti iz astronomije našle su se na naslovnim stranama listova.

Na sjevernoj obali Atlantika snijeg je tog dana počeo padati rano ujutro i vrijeme se pogoršavalo. Baš kad su prošli Waterbury u Connecticutu, taksist koji je vozio dra Halea počeo je malaksavati.

Nikako nije bilo čovječno, mislio je, očekivati da netko vozi do Bostona, a zatim, bez zaustavljanja, od Bostona do Washingtona. Pa čak ni za četiri stotine dolara.

A pogotovu nikako u ovakvoj oluji. Jer, kroz gusti snježni zastor nije vidio više od desetak metara pred sobom, čak i kad mu je uspijevalo da drži oči otvorene. Njegova je mušterija čvrsto spavala na stražnjem sjedalu. Možda bi mogao stati uz cestu, samo na jedan sat, da malo odspava. Makar jedan sat. Putnik kojeg je vozio ne bi to ni opazio. Taj je očito luckast, pomisli, zašto ne putuje avionom ili vlakom?

Dr Hale bi to zacijelo uradio, naravno, samo da se toga sjetio. Ali, on nije bio navikao putovati, a tu je bio i viski. Činilo mu se da je taksijem najjednostavnije doći bilo kamo

— bez brige oko karata, veza i stanica. Novac nije bio problem, ali je zbog svoje viskijem natopljene svijesti previdio ljudski faktor u takvu dugu putovanju taksijem.

Kad se, napola smrznut, probudio u parkiranu taksiju, shvatio je sve o tom ljudskom faktoru. Vozač je tako čvrsto spavao da ga nikakvo drmusanje nije moglo probuditi. Sat dra Halea bio je stao i tako on nije imao pojma ni gdje je ni koje je doba.

Na žalost, on nije znao ni voziti automobil. Na brzinu je popio gutljaj da se zaštiti od smrzavanja, a onda izišao iz taksija, pokraj kojega se upravo zaustavio nekakav automobil.

Bio je to policajac — čak i više, policajac kakav se samo jedan nađe između milijun drugih.

Nadglasavajući huku oluje, dr Hale ga je dozvao.

— Ja sam doktore Hale — vikao je. — Izgubili smo se. Gdje smo?

— Uđite prije nego što se smrznete — zapovijedio je policajac. — Da niste, nekim slučajem, dr Milton Hale?

— Jesam.

— Čitao sam sve vaše knjige, doktore — reče policajac.

— Fizika mi je hobi i uvijek mi je bila želja da vas upoznam. Htio bih vas pitati nešto o revidiranoj vrijednosti kvantuma.

— Ovo je pitanje života ili smrti — upadne dr Hale. — Možete li me, brzo, odvesti do najbližeg aerodroma?

— Naravno, doktore Hale.

— I, pazite, u taksiju je vozač koji će umrijeti od hladnoće ako mu ne pošaljemo pomoć.

— Strpat ću ga na stražnje sjedalo mojih kola i maknuti taksi sa ceste. Za drugo ćemo se pobrinuti poslije.

— Molim vas, požurite.

Susretljivi policajac je radio brzo. Vratio se u kola i pokrenuo ih.

— U vezi s revidiranom vrijednosti kvantuma, doktore

Hale... — počeo je i odmah zašutio.

Dr Hale je spavao kao top. Policajac je vozio na aerodrom Waterbury, jedan od najvećih na svijetu otkad je, zbog selidbe Njujorčana prema sjeveru u toku tisuću devetsto šezdesetih i sedamdesetih godina, dobio središnji položaj. Ispred ureda za prodaju karata nježno je probudio dra Halea.

— Aerodrom, doktore — reče.

Još dok je govorio, dr Hale skoči iz auta i teturajući krene prema zgradi, zahvaljujući policajcu preko ramena, tako da je zbog toga skoro pao.

Ohrabrujuća rika motora superstratosferca dala mu je novu brzinu i pojurio je do šaltera s kartama.

— Koji je to avion? — poviče.

— Washington Special, polijeće za minutu. Ne znam hoćete li stići.

Dr Hale šušne sto dolara na šalter.

— Kartu — propenta — Zadržite ostatak.

Zgrabi kartu i potrči, te stigne u avion upravo kad su zatvarali vrata. Baci se u stolac, s kartom u ruci. Čvrsto je spavao još prije nego što ga je stjuardesa osigurala pojasom.

Nešto kasnije, stjuardesa ga je probudila. Putnici se se iskrcavali. Dr Hale izjuri iz aviona i pretrči razdaljinu do aerodromske zgrade. Veliki je sat pokazivao devet sati i on je ushićeno trčao prema vratima s natpisom »Taksi«.

Ušao je u prvi.

— Bijela kuća — rekao je vozaču. — Koliko vam treba?

— Deset minuta.

Dr Hale odahne s olakšanjem i utone u jastuke. Ovaj put nije zaspao. Bio je potpuno budan. Ali je zatvorio oči da razmisli kako će protumačiti cijelu stvar.

— Izvolite, gospodine.

Dr Hale pruži novčanicu vozaču, pa požuri najprije iz taksija, a zatim u zgradu. Nije izgledala onako kako je očekivao. Ali, unutra je

bio pisaći stol i on potrči prema njemu.

— Moram razgovarati s Predsjednikom, brzo. Strahovito je važno.

Činovnik se namršti.

— Predsjednikom čega? Dr Hale razrogači oči.

— S Predsjednikom. Recite, kakva je ovo zgrada? I koji je to grad.

Činovnik se još jače namršti.

— Ovo je hotel Bijela kuća. Grad Seattle, država Washington.

Dr Hale se onesvijestio. Probudio se tri sata kasnije, u bolnici. Bila je ponoć po pacifičkom vremenu, što je značilo da je na istočnoj obali bilo tri sata ujutro. Zapravo, u Washingtonu, glavnom gradu Sjedinjenih Država, i Bostonu bila je ponoć već onda kad je izlazio iz aviona Washington Special u Seattleu.

Dr Hale je pojurio do prozora i, uzdignutih ruku, šakama zaprijetio nebu. Sasvim uzaludno.

A tamo na Istoku, međutim, oluja je bila prestala u sumrak, ostavljajući samo laganu izmaglicu u zraku. Javnost koja je marljivo pratila zvijezde zapljuskivala je meteorološke urede telefonskim upitima o tome kada će se razići magla.

— Očekuje se oceanski vjetar — rečeno im je. — On je, zapravo, već počeo puhati i za sat ili dva raščistit će maglu. U jedanaest i četvrt nebo iznad Bostona bilo je jasno. Bezbrojne tisuće ljudi odolijevale su oštroj zimi i stajale gledajući u nebo, gdje je upravo počela predstava na više vječnih zvijezda. Izgledalo je gotovo kao da se događa nešto sasvim nevjerojatno.

A zatim je, postupno, počeo žamor. U četvrt do dvanaest stvar je bila sigurna, žamor utihnuo, a zatim postao još glasniji, rastao sve više kako se bližila ponoć. Razni ljudi reagirali su različito, kao što se moglo i očekivati. Bilo je smijeha i srdžbe, cinička uživanja i hladna užasa. Neki su se čak i divili.

Uskoro su u raznim dijelovima grada, na poticaj onih koji su znali jednu adresu u Ulici Fremont, počela kretanja. Išlo se pješice ili kolima, odnosno sredstvima javnog prometa, ali prema jednom cilju.

Pet minuta prije dvanaest, Rutheford R. Sniveley sjedio je u svojoj kući i čekao. Sam je sebi branio zadovoljstvo da gleda, sve dok, u posljednji trenutak, ne bude sve gotovo.

Išlo je kako treba. To mu je potvrđivao sve veći žamor uglavnom ljutitih glasova pred njegovom kućom. Čuo je kako mu izvikuju ime.

Ipak je čekao sve do dvanaestog otkucaja sata, a onda je izišao na balkon. Koliko god je želio da pogleda gore, prisilio se da najprije spusti pogled na ulicu. Tamo se komešalo mnoštvo ljudi, srditih. A za njih je osjećao samo prezir.

Približavali su se i policijski automobili, a iz jednog od njih je, prepoznao ga je, izišao gradonačelnik Bostona u pratnji šefa policije. Pa što onda? Protiv njega nije bilo nikakva zakona.

Zatim je, nakon tako dugog uzdržavanja, okrenuo pogled prema tihom nebu, gdje je bilo ono. Četiri stotine šezdeset i osam najsjajnijih zvijezda napisalo je:

TROŠITE
SAPUN
SNIVELY

Radost je trajala samo trenutak. Zatim mu lice pocrveni kao pred moždanu kap.

— Bože! — reče Sniveley. — Pogrešno je napisano. Lice mu postade purpurno i, poput mrtva stabla, on se sruši na leđa kroz prozor.

Kola hitne pomoći odjurila su s palim magnatom do najbliže bolnice, gdje je nedvojbeno utvrđeno da je odmah po primitku umro — od moždane kapi.

Ali, pogrešno napisano ili ne, vječne zvijezde su, od te ponoći, zadržale svoje mjesto. Njihovo je pomicanje prestalo i ponovo su bile stajaćice. Zaustavljene u poruci — TROŠITE SAPUN SNIVELY!

Od mnogih objašnjenja koje su nudili kojekakvi poznavaoci fizike i astronomije, najlucidnije — i najbliže istini — dao je Wendell Mehan, počasni predsjednik Njujorškog astronomskog društva.

— Ova pojava je trik pomoću loma svjetla — rekao je dr Mehan. — Nedvojbeno je da ne postoji nikakva sila kojom bi čovjek mogao pokretati zvijezde. Zvijezde se, prema tome, još nalaze na svom starom mjestu na nebeskom svodu. Rekao je da je Snively vjerojatno otkrio način skretanja svjetla zvijezda negdje u Zemljinoj atmosferi, ili neposredno iznad nje, tako da se dobije dojam da su one promijenile mjesto. To je, najvjerojatnije, učinjeno pomoću radio-valova ili nekih drugih sličnih valova, koji su na određenoj frekvenciji emitirani s odašiljača — ili možda sa serije od četiristo šezdeset osam odašljača — negdje na površini Zemlje. Premda nam nije sasvim jasno kako je to postignuto, nije više nezamislivo da bi se svjetlosne zrake mogle isto tako skretati pomoću valnog polja kao što se čini pomoću prizme ili gravitacije. Kako se Sniveley nije baš previše razumio u nauku, pretpostavljam da je njegovo otkriće bilo više empiričko nego logično, sasvim slučajan pronalazak. Posve je moguće da čak ni otkrivanje njegova projektora neće današnjim učenjacima otkriti svoje tajne, jednako kao što neuk čovjek ne može shvatiti funkciju radio-prijemnika ako ga rastavi na dijelove. Osnovni je razlog ovoj mojoj tvrdnji to što je lom svjetla bčito pojava četvrte dimenzije, jer bi se inače njegovi učinak ograničavao samo na jedan dio polutke. Samo u četvrtoj dimenziji može se svjetlo lako lomiti...

Bilo je još toga, ali bolje da preskočimo sve do zaključka: — Ova pojava zacijelo ne može biti trajna, to jest, trajnija od valnog projektora koji ju uzrokuje. Prije ili kasnije, netko će naći Sniveleyjev stroj i isključiti ga ili će se on sam od sebe pokvariti odnosno istrošiti.

U njemu se, bez sumnje, nalaze i zrakoprazne cijevi koje će jednog dana eksplodirati, kao što se to događa s cijevima u radio-prijemnicima...

Točnost Mehanove analize dokazana je dva mjeseca i osam dana kasnije, kad je Bostonska električna kompanija, zbog neplaćenih računa, isključila struju kući na broju 901 u Ulici West Rogers, deset blokova dalje od zgrade u kojoj je stanovao Sniveley. U trenutku kad se to dogodilo izvještaji s onog dijela Zemlje koji je bio u mraku uzbuđeno su javljali da su se zvijezde u hipu vratile na svoja prijašnja mjesta.

Istraga je pokazala da opis izvjesnog Elmera Smitha, koji je tu kuću bio kupio prije šest mjeseci, sasvim odgovara opisu Rutheforda R. Sniveleyja, te su očito Elmer Smith i Rutheford R. Sniveley bili jedna te ista osoba.

Na tavanu je pronađena komplicirana mreža od četiristo šezdeset osam antena, od kojih je svaka pojedina bila različite dužine i okrenuta u drugom pravcu. Stroj na koji su bile priključene nije bio veći, čudnovato, od običnog amaterskog radio-odašiljača, niti je, sudeći prema podacima električne kompanije, trošio osjetno više struje.

Posebnim ukazom predsjednika Sjedinjenih Država Amerike, odašiljač je uništen bez ispitivanja njegove unutrašnjosti. Protiv tog samovoljnog ukaza protestiralo se s mnogih strana. Međutim, budući da je projektor već bio uništen, rogoborenje nije vodilo ničemu.

Ozbiljnih reperkusija bilo je, može se reći, začuđujuće malo.

Ljudi su, uglavnom, više opažali zvijezde, ali su im manje vjerovali.

Roger Phlutter je izišao iz zatvora i oženio se s Elsie. Dr Milton Hale je otkrio da mu se sviđa Seattle, pa je tamo i ostao. Dvije tisuće kilometara daleko od svoje sestre, prviput joj se mogao otvoreno suprotstaviti. Sada više uživa u životu, ali će zato napisati manje knjiga.

Ostaje jedna činjenica o kojoj je mučno razmišljati, jer baca neizbrisivu mrlju na temeljnu inteligenciju ljudskog roda. Ona, ipak, dokazuje da je neopoziv ukaz Predsjednika bio potpuno opravdan, unatoč svim naučnim protestima.

Ta je činjenica jednako ponižavajuća i poučna. Tokom dva mjeseca i osam dana, koliko je radio Sniveleyev stroj, prodaja Sniveley sapuna porasla je za 915 posto!

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Istraživanja profesora Naglića

Ivo Košutić

*

Drugu
Borivoju Jurkoviću
glavnom i odgovornom uredniku SIRIUSA
Druže uredniče i dragi kolega,

Dugo sam se kolebao što da učinim s jednom — usuđujem se tako reći — sudbonosnom spoznajom do koje sam došao najprije slučajno, a zatim je utvrdio i potvrdio u razgovorima s nekoliko naših istaknutih znanstvenika.

Većina mojih sugovornika, mahom uglednih imena na znanstvenim područjima kojima su se posvetili, davala mi je iskrene savjete. Ali njihovi su savjeti, na žalost, često bili u potpunoj oprečnosti: jedni drže da je moja profesionalna dužnost da o svemu iscrpno obavijestim široku javnost, dok su drugi, iako i sami vrlo zabrinuti, bili za to da se najprije pokuša sve čime raspolaže današnja nauka, pa čak ako sadašnje naučne spoznaje i ne daju osobitih izgleda.

Napokon sam zaključio da više ne smijem šutjeti. Dakako, na vama je da ocijenite treba li ovaj tekst objaviti ili ne. S vašom se odlukom unaprijed slažem, jer ću i u jednom i u drugom slučaju imati mirniju savjest.

*

Moram biti iskren i reći, da me naučna istraživanja mojeg prijatelja nisu osobito interesirala. Ni privatno, ni profesionalno. Štaviše, intimno sam smatrao da mu sve te jadne životinjice najviše služe za nekakvu osobnu relaksaciju.

Ponekad bi me ipak uspio nagovoriti da ga pratim u podrumske prostorije Instituta kojem je bio na čelu. Zasukanih rukava i s naočalama visoko podignutim, on bi tada zaboravljao na mene i huk velegrada što je jedva dopirao kroz male, željezne prozorčiće.Čim čuju škripu vrata, eksperimentalne bi životinjice gurale svoje vlažne i nemirne njuškice kroz žičanu ogradu malih kaveza, očito se veseleći njegovu posjetu. Dok bi on nešto mrmljao, gledale bi mu u usta i čudovišno osluškivale, kao da zaista razumiju što im govori.

Kad bi neku nježno stavio na svoj široki dlan, podanički dodvorljivo grickale bi mu vrške prstiju, zalijećući se uz golu, maljavu podlakticu. Nestašno i kao odmila zavlače mu se pod rukav, a on, njihov prijatelj i krvnik, povlačio bi ih za rep i vraćao natrag. Životinjice bi razdragano

cijukale i uvijek iznova počinjale svoju igru.

U dramatična zbivanja uklopio sam se kad je na stolu mojeg redakcijskog kolege zazvonio telefon.

— To je za tebe! — gurnu mi slušalicu preko stola.

— Dođi smjesta u Institut! — začuh mukli i obeshrabreni glas svoga prijatelja. — Dogodilo se nešto strašno!

Nisam tražio nikakva objašnjenja, jer dobro znam da Martin nikada ništa ne preuveličava. Brinulo me ono nešto u njegovu glasu, na što inače nisam navikao.

Zatekao sam ga u tijesnoj sobici krcatoj nekakva posebna, rekao bih funkcionalnoga nereda. Stajao je pokraj prozora i zurio na ulicu.

— Što je, zaboga, zašto si se toliko usplahirio?

Neko je vrijeme šutio. U prvi mah mi se činilo da me uopće ne čuje. Onda se okrene i jedva protisne kroz grlo:

— Dogodila se velika nesreća! Zapravo, upravo se događa.

— Kakva nesreća? I zašto: »događa se«?

Martin s oba dlana protrlja lice, a onda nervozno zgrabi ogrtač i uputi se prema vratima.

— Idemo odavde!

Neko smo vrijeme hodali ulicom bez riječi. Čekao sam da on prvi progovori, ali prožimala me nekakva nelagodnost od onoga što bih mogao čuti.

— Ivo! — zastade on odjednom i zagleda mi se u lice. — Prije pola sata definitivno i nepobitno sam utvrdio da je upravo počelo posljednje razdoblje čovječanstva.

Zapanjen i s najvećom nevjericom gledao sam ga i načas posumnjao da s njim nešto nije u redu. Međutim, lice mu je bilo vrlo zabrinuto ali smireno. Tog sam trenutka pomislio kako se težina izgovorenih riječi nikako ne uklapa u bezbrižni žubor ulice.

— Ma što je tebi, Martine? Jesi li pri sebi? — promucah napokon.

— Na žalost, sve je to prava i tragična istina.

Moram priznati da sam tek tog trenutka počeo razmišljati o poslu kojem je moj prijatelj posvetio svoj cijeli život.

*

Govorio je polako, dugo i sabrano.

Ono što sam saznao, najprije me zgranulo, a tek poslije nekoliko minuta počeo sam shvaćati.

— Oprosti, Martine, što te to pitam, ali jesi li sasvim siguran u sve to?

On samo nijemo potvrdi glavom.

— Pa, uzmimo da je zaista tako, zar ne postoji baš nikakvo rješenje?

Martin je dugo i rastreseno gasio nedopušenu cigaretu. Kad smo izišli iz kavane već su se palile ulične svjetiljke. Pogled mi je slučajno

pao na veliki sat na raskršću: prosjedili smo puna tri sata.

Hodali smo polako. On se doimao jako umorno. Činilo mi se da je želio ostati sam. Šutke smo išli prema maloj, slijepoj ulici u kojoj je obično ostavljao svoj automobil.

— Da te povezem? — ponudi nevoljko, a ja odvratih ponešto neiskreno.

— Ne, ne, hvala, imam još nešto posla u gradu. Slegnuo je ramenima, mahnuo mi i neuobičajeno odsutan

polako se odvezao.

Mrzovoljan i nedruštven, te sam večeri nijemo sjedio pred televizorom i čekao, po običaju, emisiju večernjih vijesti. Moja me je žena svojom upornom šutnjom nastojala upozoriti na sebe, ali ja to nisam zapažao.

Odmah, druga po redu vijest pogodila me je kao grom: »... Večeras je u prometnoj nesreći izgubio život naš poznati biolog, sveučilišni profesor i član Akademije nauka, dr Martin Naglić. Njegovom iznenadnom i preranom smrću...«

— Ivo! Što ti je, zaboga? — dopre kao iz daljine glas moje žene. Ona rijetko sluša vijesti, pa nije čula stravičnu novost.

— Strašno! Dogodilo se nešto strašno! — nisam mogao doći sebi.

Pri tom nisam mislio samo na Martinovu iznenadnu smrt, već i na ono što sam od njega čuo toga poslijepodneva. Sada njegovo otkriće dobiva još dramatičnije značenje, ali nema više nikoga tko bi mogao nešto učiniti. Čak o svemu tome nitko ništa ne zna.

Glavom su mi letjele kojekakve misli. Martin je u svoja istraživanja uložio više od dvadeset godina. Neće li biti kasno da sada netko opet krene iz početka?

I što bih sada ja trebao učiniti? Uostalom, smijem li uopće išta poduzimati? Napokon, što je namjeravao uraditi Martin?

Što god bi mi palo na pamet, već idućeg trenutka sam odbacio kao neprihvatljivo. Sve što poduzmem, imat će nesagledive posljedice: ako o tome pišem, čak neka redakcija i pristane da objavi, na koga se namjeravam pozvati? Na čovjeka kojeg više nema?

Pokušam li se savjetovati sa stručnjacima, jasno je da oni nipošto neće dati sud o nečijem naučnom radu prije nego što sami pribave čvrste dokaze.

Cijele se noći nisam mogao odrvati traženju najboljeg rješenja. Bit će da sam zaspao pred jutro, jer me, valjda prvi put u trideset godina našega braka, moja žena morala dobro prodrmati da bih se probudio.

Ali — rješenje sam našao!

Svoju sam misao počeo ostvarivati već istoga dana.

Najprije sam obavio nekoliko telefonskih razgovora. Zatim sam se javio redakcijskoj tajnici i nešto, prilično nesuvislo, promrsio zašto se dan-dva neću pojavljivati u redakciji.

Onda sam se zaputio na prvu adresu: ZAVOD ZA ZAŠTITU ZDRAVLJA.

Poznata znastvenika, rukovodioca Zavoda i vrlo ozbiljna sugovornika, profesora dra Mišu Novaka, nastojao sam uvjeriti da pristane na razgovor, iako ne namjeravam pisati o radu njegove naučne institucije. Želio bih, rekao sam, da razgovaramo otvoreno, a ako ikad budem išta od toga namjeravao objaviti, svakako ćemo se najprije posavjetovati.

Iako pomalo nevoljko, na kraju je ipak pristao na taj čudni razgovor.

S obzirom na to što sam ovaj a i sve razgovore koji slijede, snimio na magnetofon, a kasnije zatražio i dobio pristanak od svih sugovornika da ili djelomično publiciram, nemam više nikakvih razloga da ne progovorim, jer sada je u meni već sve potpuno sazrelo. Dakako, izdvojit ću samo najzanimljivije odlomke.

DA, MI SMO OTROVANI!

— Pitao bih vas, profesore, nešto što naoko nema izravne veze s vašom specijalnošću, ali svakako bih volio čuti što vi mislite o tome. Recite, smatrate li da se zaista produžio čovjekov životni vijek, a ako jest, koliko?

— Teško je reći da li se produljio ili nije. Prije bih rekao da se manje umire u ranijoj, pa i najranijoj životnoj dobi, a također i od nekih bolesti koje se danas, više ili manje, smatraju banalnim iako su nekad uzrokovale prave pomore.

— Je li današnji čovjek, općenito uzevši, zdraviji nego što je bio u prošlosti?

— U najvulgarnijem smislu rečeno, zdraviji možda nije, ali uspješnije se brani od nekih masovnih bolesti. Osim toga, uznapredovala je kirurgija i, barem za sada, rješava neke probleme koji su donedavna bili nerješivi. No, to nije konačan cilj. Kirurgija ništa ne liječi. Trebat će, dakle, liječiti, a kirurgiji ostaviti uglavnom samo traumatološke slučajeve, ako se već ne mogu izbjeći.

— Kako suvremeni način prehrane utječe na čovjekovo zdravlje i otpornost organizma?

— Sama je prehrana danas prilično dobra. Zapravo, u prosjeku neusporedivo bolja nego, recimo, prije pedeset godina. Današnji čovjek, ako se disciplinira, može otkloniti sve donedavno neizbježne posljedice suviše pojednostavljene prehrane.

— Nisu li ipak neki prehrambeni proizvodi počeli gubiti svoje prirodne osobine?

— Ako mislite na posljedice umjetne gnojidbe i primjene sredstava za borbu protiv bolesti i štetočina, onda... zaista... neke su posljedice neizbježne.

— Dakle, ima posljedica! Kakve su one?

— Pa... tragovi kemijskih sredstava mogu se naći čak i u konačnom proizvodu...

— Znači li to da ih s hranom unosimo u organizam?

— Slušajte, unosimo, kako da ne, ali količine nisu velike.

— Međutim, unosimo ih iz dana u dan, sa svakim zalogajem...

— Teško je tvrditi da ih unosimo sa svakom hranom. Naime ta se sredstva različito primjenjuju.

— Dopustite jedno laičko pitanje: da li netko kontrolira koja će se sredstva i u kojoj količini koristiti ili je to prepušteno proizvođaču poljoprivrednih proizvoda, čak makar on bio nedovoljno upućen, da ne kažem: možda i nesavjestan? Naime, pretpostavljam da se u trgovini može kupiti što i koliko se želi. Poljoprivredni proizvođač će doći u iskušenje da baci što više takva sredstva da bi manje kopao i plijevio a postigao što veću proizvodnju, I takav će proizvod doći na naš stol, nije li to točno?

— Da, zaista, dodirnuli ste osjetljivo pitanje. Neki proizvođači čak kažu: »koga je od viška zaboljela glava«, pa, treba priznati, nemilice se koriste umjetnim gnojivom, pesticidima i herbicidima...

— Možete li reći, kakve bi, ali zaista najteže posljedice mogle iz toga proizići za čovjeka i njegovo zdravlje, odnosno živa bića uopće?

— Slušajte, ako mislite na kancerozna oboljenja, moram vas upozoriti da to ne samo što nije dokazano, nego vjerojatno nema nikakva osnova...

— Nisam mislio na rak.

— Dobro, nauka će se svakako morati time pozabaviti. Uostalom, to se već dosta dugo i čini. Za sada još nisam čuo ni za kakva ozbiljnija upozorenja.

— Možda se posljedice pojavljuju na duži rok.

— O tome nisam dovoljno informiran, pa ne mogu ni govoriti.

*

Razgovor u Institutu za zaštitu bilja — kojem je glavni zadatak da proučava primjenu kemijskih sredstava za zaštitu poljoprivrednih prehrambenih artikala — bio je kratak. Ovo su najhitniji odlomci:

— Da li sredstva za zaštitu bilja nepovoljno utječu na neke od prirodnih osobina plodova, pa ih čak i poništavaju?

— Nipošto ne djeluju tako. Prije nego što počne proizvodnja takvih sredstava dugo se i temeljito ispituje.

— Znači li to da se ni najmanja količina sastojaka štetnih za čovjekovo zdravlje ne unosi hranom u ljudski organizam?

— Količine zaista ne treba uzimati u obzir!

— Koliko mi je poznato, ta se sredstva uglavnom ne razlažu u ljudskom organizmu!

— Ali, ona se i ne akumuliraju.

— Postoji li nekakva djelotvorna kontrola da se u plodovima koji služe za ljudsku hranu ne nađe suviše takvih sredstava?

— Pa... to bi zaista bilo teško izvodljivo. Ocjena je, osim neprestane pomoći koju pružaju stručnjaci, više ili manje prepuštena savjesti proizvođača.

*

A ovako je tekao najhitniji dio razgovora u Institutu za kontrolu prehrambenih proizvoda.

— Utvrđuje li vaš Institut količinu kemijskih sastojaka u hrani, koji nisu korisni za ljudski organizam, a posljedica su umjetnog prihranjivanja bilja ili zaštite od štetnika ili korova?

— Što razumijevate pod umjetnim prihranjivanjem?

— Možda se ne izražavam sasvim stručno, nisam dovoljno informiran, zato vas i molim da mi pomognete. Pretpostavljam da je i gnojidba stajskim gnojem u neku ruku umjetno prihranjivanje bilja, možda bi zato bilo bolje ako bih pitanje ovako formulirao: kako utječu mineralna gnojiva i kemijska sredstva za zaštitu bilja na sastav poljoprivrednih plodova namijenjenih ljudskoj prehrani? Zaostaju li u hrani tragovi takvih kemijskih sredstava?

— Da, mi to redovito kontroliramo. Ima takvih tragova, čak ponekad u prilično opasnim količinama.

— Opasnim! Znači li to da postoje neke norme i da se one krše?

— I postoje i krše se. Na žalost, mi ne možemo provjeravati svaku litru mlijeka i svaki kilogram rajčica.

— Možete li otvoreno i precizno odgovoriti na ovakvo pitanje: znači li to da jedemo opasno zagađenu hranu?

— Ako to smatrate zagađenošću: jedemo! Dapače, poljoprivredne su površine već u tolikoj mjeri prezasićene ostacima različitih herbicida i pesticida, da tvornice koje proizvode dječju hranu teško pronalaze komadić čista tla na kojem bi uzgajale potrebne sirovine.

— Govori se da je već zagađeno i ono što je novorođenčetu najpotrebnije: majčino mlijeko! Čak neki drže da je majčino mlijeko zagađenije od kravljeg.

— Jednako je zagađeno, ili približno jednako. Krave pasu zagađenu travu i jedu zagađenu hranu. Majka ne može činiti drugo do jesti ono što nabavi u trgovini ili na tržnici.

— Molim vas budite ljubazni i odgovorite najiskrenije na ovo pitanje: kakve to sve posljedice može imati za ljudski organizam?

— Morat ćete se s tim pitanjem obratiti biolozima.

ŠTO JE ZAISTA USTANOVIO PROFESOR NAGLIĆ?

Zavod za biologiju:

— Da li pod utjecajem umjetnog prihranjivanja poljoprivrednih kultura i primjene sredstava za zaštitu bilja dolazi do ikakvih štetnih

procesa u ljudskom organizmu koji unosi plodove takve proizvodnje?

— Odakle vam takva pomisao?

— Da budem potpuno otvoren: poznat mi je rad, pa čak i konačan rezultat naučnih istraživanja, na žalost sada već pokojnog profesora Naglića!

— On se, koliko znamo, nije time posebno bavio. Njegova su istraživanja, bar prema onom što je sam profesor iznosio na naučnim skupovima, išla u sasvim drugom smjeru.

— Da, on je istraživao kako suvremeni način života, dakle i suvremeni način prehrane utječe na održavanje sposobnosti ljudske vrste za razmnožavanje. Vjerujem da vam nije poznato, dapače, u to sam potpuno siguran, da je profesor Naglić svoja istraživanja definitivno završio. I to baš na dan svoje smrti.

— Zanimljivo! Možda vam je. prema tome, poznat i rezultat... — nasmiješio se moj sugovornik ponešto ironično.

— Da, poznat mi je. Rekao mi ga je sam profesor. Pri tom je bio vrlo uznemiren. Čak se ne mogu osloboditi pomisli, da poslije stravične spoznaje do koje je došao nije trebao sjedati za volan. Bio je više nego potresen.

— Zaista, vrlo zanimljivo. A može li se znati što ga je toliko potreslo.

— Ako biste dopustili, bilo bi mi drago ako biste najprije vi odgovorili na moje pitanje: dolazi li do ikakvih štetnih posljedica u ljudskom organizmu uslijed unošenja hrane zatrovane ostacima kemijskih sredstava?

— Ako je hrana stvarno zatrovana, logično je da može naškoditi. Ali, to je suviše složeno pitanje da bi se mogao dati jednostavan i kratak odgovor. Uostalom, nauka će na vrijeme reagirati ako bude potrebno, budite sigurni. A sada odgovorite vi na moje pitanje.

— Vrlo rado ću vam reći, jer ionako više ne mogu živjeti s tim teretom u sebi. Vi ocijenite što to znači za suvremenu nauku i treba li netko nastaviti profesorovo djelo. Dakle, profesor Naglić je ustanovio, da uslijed dugotrajne, mnogogodišnje prehrane roditelja hranom koja je proizvedena uz stalnu i prekomjernu upotrebu umjetnih gnojiva, a napose sredstava za zaštitu bilja, djeca koja se sada rađaju neće više biti sposobna za razmnožavanje. Najvulgarnije rečeno: generacija koja dolazi bit će potpuno neplodna! Ili još stravičnije: ovo je posljednja generacija čovječanstva današnjice...

*

Eto, druže Jurkoviću, to sam želio reći. Na kraju vas upozoravam, da sam razgovore s našim, ali i s nekim istaknutim svjetskim stručnjacima proširio na ono neizbježno područje koje se samo nameće poslije svega što

sam, saznao od pokojnog profesora Naglića: kako će dalje teći događaji na našem planetu?

Ako odlučite da objavite ovaj moj rukopis i ako ste zainteresirani za drugi dio razgovora, spreman sam da ih sredim i pripremim za idući broj vašeg cijenjenog magazina.

Srdačno vas pozdravlja

Ivo Košutić

Plaćam, dakle postojim

Pierre Bameul
Je paye, donc je suis

Preveo Božidar Stančić

Poslovođa mi pruži moju platnu vrećicu. Kao i sve kolege iz pogona, otvorio sam omotnicu brzinom zvuka i počeo proučavati obračun. Neto 3559,12 europara (eu).

Uvijek se zaista dobro osjećamo na dan isplate, pogotovu ako je petak. Poslovođa se udaljio i zatvorio se u svoju kancelariju. Nije nas htio uznemiravati u tih posljednjih pola sata radnog dana kad smo primili mjesečni osobni dohodak.

Mirno sam sjeo na ladicu radnog stola i počeo računati: bruto zarada 8760,40 eu, odbici za socijalno osiguranje 1322,11 eu, dopunski odbici za mirovinu 221,15, osiguranje 840,32 eu, blagajna za nezaposlene 121,34 eu, odbici poreza za rebalans budžeta 2484,31 eu. Neto ostatak od 3559,12 eu prispjet će na moj bankovni račun u pet idućih dana.

Izvadio sam čekovnu knjižicu i džepno računalo da bih pribilježio visinu svoga deficita. Rezultat: deficit na računu iznosi 11.613 europara. Toliko sam mogao zaraditi za dvije godine i sedam mjeseci rada. Bilo je to pošteno za oženjena tridesetogodišnjaka, oca jednog djeteta. Nisam imao nikakvih izuzetnih zahtjeva.

Bio je to dan isplate kao i svaki drugi, a mi smo bili skupina ispravnih građana Naprednoga trgovačkog društva. Sićušni uzorci milijuna ljudskih mrava što su radili za sve veću slavu Proizvodnoga evropskog stroja.

Ispisao sam ček na 3 eu na ime svoga sindikata, zatim sam spremio papire i računalo. Po ne znam koji put pogledao sam na sat: 17 sati i 20 minuta. Pošao sam prema garderobi, susreo svog sindikalnog povjerenika i predao mu ček. Pošao sam se odijevati deset minuta prije isteka radnog vremena. Deset minuta dnevno u 45 godina radnog staža... Možda ću time imati tri mjeseca prednosti pred Neprijateljem. Onim pravim, ne Nasljednim i zakonski imenovanim od Ministarstva obrane trgovačke (čitaj: Ministarstvo imperijalističkog rata) nego Neprijateljem čovjeka: najamnim radom.

Kad je odjeknulo zvono, uletio sam u kolonu robova što se slijevala

kraj stroja za registriranje dolaska i odlaska. Ubacio sam i markirao svoju karticu. Klak. Zanimljivo da mi se uvijek taj »klak« prilikom odlaska s posla činio veselijim nego onaj kad bih dolazio.

Umorna tijela, neostjeljiva duha, ali s nadom u srcu kao svakog petka u predvečerje uputio sam se prema parkiralištu gdje sam ostavio kola. Želio sam onamo stići prije sedamnaest sati i četrdeset pet minuta, inače ću morati ubaciti još tri europara u automat za parkiranje koji je blokirao prednje kotače mog auta. Morao sam uplaćivati 36 europara dnevno za parkiranje i nisam želio da još budem i dodatno opljačkan.

Oslobodio sam kola i promotrio ih još jednom s divljenjem. Stroj od vrbova drva stajao me godišnjeg dohotka, a otplaćivao sam ga pet godina u ratama. Izdržat će godinu dana. Još mogu u njemu uživati osam mjeseci. Pružio mi je puno zadovoljstvo u ova četiri mjeseca. Pitate: zašto drveni auto? No shvatit ćete kad vam ispričam gdje radim. A moj je rad važna karika u lancu rada za novo potrošačko društvo.

Sjeo sam u kola, privezao sigurnosni pojas, nataknuo zaštitnu kacigu i obrisao stakla, pazeći da ne odlijepim etiketu-naljepnicu za stare, etiketu za mlade, rubac za ratne udovice, marku protiv rata, za brojne obitelji, naljepnicu za siročad, za gladne, utočište za izbjeglice, vrpcu za učenike, rešetke za zatvorenike, naljepnicu »Vidjeti znači živjeti«. Oh, zaboravio sam kupiti naljepnicu »Kapica za veterane«. Samo da ne sretnem kakva nadobudna policajca.

Ušao sam u kolonu vozila što su izlazila iz tvornice. Na porti se moram zaustaviti, pa pod detektor. Napokon odlazim iz mjesta gdje se, prema službenoj verziji, razgaljujem devet sati na dan: iz Evropskog udruženja za lako oružje, obnovljena nakon bombardiranja za trećega trgovačkog rata. Sav metal je potreban toj tvornici za izradu oružja i drugim tvornicama, u druge, važnije svrhe. A automobili su luksuz. Poslije onih nesretnih trgovačkih ratova ponestalo je metala. Industrija treba metal i nas, svjesne građane, koji ćemo se s iskrenim zadovoljstvom razveseliti potrošnim predmetima od drva i plastike. Pogotovo luksuznim. Zbog toga su obični automobili plastični, a oni bolji drveni.

Sada, u »špici«, promet je bio gust i vožnja mučna. Valjalo je paziti na bicikliste i motocikliste što su opasno cikcakali ulicama između auta. Neka velika gospodska kola od lakirane borovine iskrsnu s lijeve strane moga vjetrobranog stakla između dvije naljepnice za gladne i »Rešetke za zatvorenike«. Zakočio sam, ali je naduvenko samouvjereno prošišao tik kraj moje »haube«.

— Šumoder! Povlašteni mnogoženac! — zaurlao sam od zavisti i oslobađajući tako svoj proleterski ventil. Povlašteni me odmjeri ravnodušno i nastavi u istom stilu prema sporednoj ulici. Okretom upravljača izbjegnem nekoga biciklista što je želio iskoristiti moje

usporavanje da se ubaci iza bogataša. Kad sam ga stigao, doviknuo sam mu neka pripazi.

— Zaveži, šutljiva većino! Društvena kravo muzaro! — odgovori mi on svisoka, unatoč svojoj zarđaloj dvokolici i zakrpanoj odjeći i svemu drugom što me je uvjerilo da je nezaposlen. Ubrzao sam, ali sam uskoro morao ponovo zakočiti i zadovoljiti se puževim koracima preko Kamenog mosta. Ondje sam ubacio tri europara i napokon prešao Garonneu. Zatim uličicama stare četvrti Bordeauxa, koje su, začudo, poštedjele strahote trećega i četvrtog trgovačkog rata.

Na Šetalištu Pasteur zaustavim se pred crpkom s natpisom »Alkohol od bordoškog vina«. Nisam obraćao pažnju na druge stanice. Neka živi lokalna ekonomija!

Marcel, stari i od sunca preplanuo radnik na crpki, dočeka me uobičajenim: „Dobar večer, Eric! Napuniti, kao obično?". Bilo je to više potvrđivanje nego pitanje. Zatim je ulio četrdeset litara u rezervoar i zatražio 160 eu. Pružim mu Višebojnu karticu. Registrirao ju je, pružio mi račun i nekoliko reklamnih stvarčica: tri kutijice po tucet prezervativa iste marke kao i benzin.

— Nemoj zaboraviti — napomene Marcel — zamijeniti sigurnosni trokut novim četverokutom.

— Dobro — odvratih bezvoljno. — Za mjesec dana izmislit će rombni oblik. Sve zbog nepovredljive Sigurnosti.

Sigurnost je magična i čovjekoljubiva riječ, neiscrpna isprika da bi se građani oporezovali uz vlastiti blagoslov. A vlastodršci se kraljevski (ili republikanski, prema režimu) rugaju krvoproliću na ulicama, što neznatno utječe na demografsku stabilizaciju.

— Što ja tu mogu? — primijeti Marcel. — Ja samo radim
svoj posao.

Dakako, mislim ja, on radi svoj posao kao i svi oni poreznici što crpe novac od siromašnih, od naroda koji se radije nalazi na strani mesara nego goveda, pa u vojničkoj uniformi plazi u masakriranje drugog naroda da bi zaštitio tržišta i izvore živežnih namirnica svoje zemlje. Kao, na primjer, mladići poput tebe, Eric, što svakoga dana proizvode oružje, zadovoljniji da to rade nego da su na ulici, pa zatim prijetvorno sudjeluju u mirotvornim manifestacijama mašući transparentima »Dolje rat!« Nikad me dosad takva usporedba nije tako pogodila.

Kuljao sam zakrčenim ulicama u središtu grada. Bio sam zadovoljan kad sam stigao pred vrata filijale Evropske poslovne banke. Opazio sam mjesto za parkiranje. Imam sretan dan. Uglavio sam kola između dva auta, ubacio tri komada po jedan eu u automat i uputio se prema »tabernakulu«, automatskom izdavatelju novčanica vlasnicima Višebojnih kartica. Ubacio sam karticu u prorez, vratašca su se otvorila, ali kad sam htio okrenuti svoju šifru, upali se obavijest:

»Provjerite visinu svoga deficita u filijali gdje ste podigli svoju Višebojnu karticu«. Zatvorio sam vratašca, moja je kartica izišla iz proreza napola, i ja sam odjednom imao čudan dojam da mi je Napredno trgovačko društvo isplazilo jezik.

Ušao sam, tri metra dalje, u Evropsku poslovnu banku. Šalter za obavijesti bio je slobodan. Kazao sam službeniku da mi je automat odbio karticu. Tip iza šaltera, savršeni kliše »homo funkcionarisa« s punašnim trbuhom, ćelavom glavom i dugačkim nosom, na kojem su nataknute naočale, zgrabio je tiskanicu i počeo iz mene izvlačiti podatke koje je moja banka već odavna pohranila u memoriju kompjutora.

— Ime, prezime, matični broj, nacionalnost, adresa, zanimanje, poslodavac?

Pružim mu osobnu kartu i izrecitiram: Eric Rudec, Fe 1.09.10.59.028.152, Francuz, Evropljanin, stanujem u naselju »Zelenilo« vrata A, stan 32, četvrt Meriadeck, po zanimanju glodač u Evropskoj kompaniji za laka oružja, visok 178 cm, tamna kosa, zelene oči, krvna grupa 0 pozitivna, bijelac, golobrad, ateist, heteroseksualan, oženjen, tri ljubavnice (to je bila samohvala), cijepljen protiv boginja i tifusa...

— Zahvaljujem, ovo posljednje nije bilo potrebno — odgovori ozbiljno službenik. To me je umirilo i vratilo mi hladnokrvnost. Homo funkcionaris je počeo tipkati po kompjutoru i napokon se okrene prema meni.

— Do danas je vaš deficit samo dvije godine i osam mjeseci. I dalje možete dizati novac kod nas. Molim vas 60 eu za troškove obnavljanja pretplate.

Opet sam platio, a zatim sam ispunio ček na 100 eu u novčanicama i sitnišu. To se pripisalo mojem kroničnom deficitu, koji je, prema mojoj banci, veći za mjesec dana nego što sam ja izračunao.

Napunio sam džepove nepopravljivo inflatornim europarima i izišao iz toga hrama Naprednoga trgovačkog društva. Sada je već pao sumrak. Bilo je 18.30 sati. Reflektori moga auta obasjavali su katadioptere na petama pješaka (dobiješ ih za 150 eu, za vlastitu sigurnost).

Na ulazu u četvrt Meriadeck platio sam četiri eu za ulazak u otočić. Bila je to taksa za gradnju stanova beskućnicima. Napokon, evo me u naselju. Čudovišna betonska zgrada između dvije isto takve, djelo arhitekata iz neke ludnice. Počela je škropiti sitna kišica s prašinom čađi iz industrijske četvrti Begles. Parkirao sam između dvije plastične jelke, izišao, stavio 36 eu u automat za parkiranje. Zakašljucao sam u smog i ušao na ulaz A. Pozdravio sam portirapazikuću i tutnuo mu 20 eu napojnice. Pritisnuh na dugme, otvore se vrata lifta. Jedan europar u prorez i lift me diže na osmi kat. Zvonim na vratima stana 32. Moja

žena pogleda u otvor, otključa četiri brave i skine tri zasuna. Zatim otvori vrata i zagrli me s blagim osmijehom zadovoljne supruge.

Zagrlio sam Josette i uzmaknuo za korak da bih se mogao diviti njezinu stasu. Dvadeset osmogodišnjakinja, mladenačka, vitka. Nosila je prozirnu košulju i cipele za 400 eu. Mogle su trajati dva mjeseca. Gledala me očima punim ljubavi, koje je nestalo začas i pojavio se smiješak u kojem se mogla nazreti gorčina. Često sam bio zamjećivao takav izraz. Ali, začas bi i on nestao, i vratila bi se uobičajena bljedunjavost od umora zbog šestosatnog noćnog rada. Nisam je ispitivao. Znao sam kako joj je teško raditi pet dana tjedno noću u tvornici pilića, U posljednje se vrijeme Josette doimala uznemirenijom i često bi bila zamišljena. Nisam je htio mučiti, da ne pomisli kako ima muža isljednika. Zapažao sam da iz dana u dan postaje sve neuravnoteženija. Naši su se spolni odnosi prorijedili i gubili na kvaliteti. Josette je to sada radila nekako mehanički, simulirala bi strast. Mislio sam da je frigidna. Znao sam da se rijetko možemo posvećivati nježnostima jer smo radili naporno. Ostaje nam vrijeme između 19 i 20 sati. Rijetko smo čak zajedno provodili i vikende. Novčana je oskudica natjerala Josette da preuzme noćni posao, koji se bolje plaća. I tako radi noću već dvije godine, što joj udvostručava dohodak, a skraćuje radno vrijeme. Ja sam radio samo danju. Pokušavao sam je uvjeriti da bi bilo bolje kad bi radila danju. Ona je to odbijala navodeći novčane razloge. Naša bračna sloga nije dugo dopuštala da nam bilo što zagorči život, iako bih radije da ona manje zaslužuje a da smo više zajedno. Stan mi je bio jedino utočište daleko od suludog rada. Zagrlim Josette. Nije se branila, ali nije ni sudjelovala. Zaželio sam se je i čekao kako će reagirati. Ona se odvoji od mene i pođe u dnevnu sobu.

— Čekali smo te da razrežeš tortu — reče. Ušao sam u dnevnu sobu.

— Dobar dan, tata! — viknula je Sonia, vitlajući velikim nožem prema torti na stolu. — Možeš staviti i svijeće na kolač.

Nasmiješio sam se i odgovorio da nije njezin rođendan. Zagrlio sam je. Ponosio sam se svojom kćerkom, krasnom malom lukavom brinetom od sedam godina. Mnogo je nalikovala na svoju majku. Skinuo sam se i vratio Soniji, koja je poskakivala od nestrpljivosti. Razrezao sam tortu na tri dijela. Zbog ovakvih prizora nisam osuđivao potrošačko društvo što je slavilo Novu godinu, Prvi maj, Majčin dan, Dan otaca, baka i djedova, 14. srpanj, Evropski praznik, Trgovački praznik. Sve takve prilike bile su pogodne da se napuni želudac i isprazne lisnice, a dopuštale su i da se razvija ciklus proizvodnja-potrošnja, pod izgovorom da je to u korist različnih društvenih skupina. One pojačavaju trgovinu, krvotok sustava, a novac cirkulira takvom brzinom da se radnik ne može obogatiti, prisiljen je raditi sve više i zbog toga ne dospije intelektualno napredovati. A to je dobar bedem za

povlaštenu vladajuću manjinu, koja nije voljna da ustupa svoja mjesta drugim manjinama proizašlim iz radničke mase.

Pojeli smo svaki svoj dio torte. Sonia je pljeskala od radosti. Pojeli smo zatim i nekoliko komada ribe, pa prešli na desert od dvije jabuke za svakoga. Budući da je cijena namirnicama neprekidno rasla, bio je to pravi svečani ručak. Grizući jabuku, pomislio sam da je grizem sa svojom ženom. Već je dva tjedna izbjegavala snošaj. Nisam puritanac i posljednjih nekoliko dana nestrpljivo sam čekao vikend kad je Josette slobodna. Pogledao sam je malo zavodnički i rekao:

— Stavit ću Soniju u krevet, oprat ću posuđe, a ti se okupaj. Zatim ćemo u krevetu malo proslaviti vikend...

Njezin je odgovor srušio sve moje dobro raspoloženje.

— Ne večeras, Eric. Moram zamijeniti jednog bolesnog kolegu. Moram ubrzo otići da ne zakasnim na autobus. Drugi put ćemo to nadoknaditi.

Odmah sam postao zle volje. Rekao sam joj svega i svašta, što sam poslije požalio: da radije grije tuđa jaja nego moja i neka pošalje šefove do vraga.

S gorčinom mi je odgovorila:

— Ako mi pokažu vrata, kako ćeš platiti stan i sve račune, kako ćemo uspjeti lagodno proleterski živjeti bez visokog deficita?

Ušutio sam, premda mi se bijes nije smanjio. Josette je i opet našla pravi argument. U tom društvu troje nije moglo živjeti od jedne radničke plaće. I sa dvije naše plaće moj je bankovni deficit iznosio onoliko koliko sam mogao zaraditi u dvije godine i osam mjeseci. Konto moje supruge bio je na nuli zahvaljujući noćnom radu. Znao sam da ona ima pravo. Tišina je pritisla sobu. Sonia nas je gledala upitno. Da li je, možda, nazirala paklenski sistem u kojem je ugledala svijet? Za nekoliko će godina postati svjesna lanca koji sputava robove: novčanog lanca. Nekoć su okovani ljudi pokušavali slomiti te okove i pobjeći. Danas, kad su ih prozvali »radnicima«, više to i ne pokušavaju. Traže, štoviše, rad da bi zaradili i kupili potrebne ili suvišne stvari, čije cijene vrtoglavo iz dana u dan rastu i omogućuju kapitalistu da pobere dohodak građanina opsjednuta kupovanjem. Prenaseljena zemlja nema više mjesta gdje bi se moglo živjeti kao lovac, možda ne dulje ali dublje. Spartak nije uspio u svojem pothvatu jer je bilo lakše osloboditi robove nego uspostaviti besklasno društvo. Josette je prekinula moja razmišljanja.

— Već je dvadeset i deset. Moj autobus neće čekati. Ugodna vam večer! — Ustane, brzo me poljubi i uputi se prema ogledalu da bi se počešljala, pa obukla kaput od umjetna krzna. Sonia je mahala viljuškom kao žezlom. Ostavio sam je neka se igra i prihvatio se posuđa. Oko 20 i 45 netko je pozvonio na vratima. Pierre Treeowl, susjed. Smijao se iza naočala. Provodio je večeri pišući znanstvenu

fantastiku, koju nije nikad objavljivao jer su je na Komisiji za unapređivanje morala ocijenili sociološki tendencioznom. Vidio je da sam začuđen.

— Večeras sam trebao čuvati tvoju kćer, Eric.

Pa da, sjetio sam se! Namjeravao sam večeras povesti Josette u holovizor na pornografiju, pa sam ga zamolio da nam pričuva malu. Htio sam poslije kina imati ljubavnu seansu, primjenjujući ono što bismo vidjeli na ekranu. Pohota me je tjerala ravno u krevet, ali je Josette sve pokvarila svojom zamjenom. Ipak... pozvao sam Soniju. Skakala je od veselja.

— Dobro se provedite — reče susjed — i zadržite se koliko hoćete.

— Hvala — promucam, nadajući se da mala neće ništa zucnuti o našoj svađi. Znao sam da po dijete mogu doći kad želim. Često smo je ostavljali kad bismo izlazili uvečer. Pri pomisli na te izlaske, dobio sam volju da izađem. Razonodio bih se. Zatim sam u jednom trenutku zaboravio na izlazak i sjeo da sredim svoje račune. Otkopčao sam plastičan džep na opasaču i istresao sadržaj na stol: elektronsko računalo, kemijska olovka, osobna karta, biračka karta, vozačka dozvola i prometna knjižica, radna knjižica, sindikalna karta, iskaznica veterana, karta krvne grupe i Višebojna karta. Tu su i kreditne kartice nekih trgovina, blok čekova, osiguranje kola i komadi novca. Najnužnije da se preživi u Naprednom trgovačkom društvu. Prilična težina, ali ona mi je davala pravo da živim.

Izvadio sam papir iz kutije i počeo računati.

Mjesečna stanarina 611 eu, 25 eu za osiguranje protiv požara, 123 eu za grijanje, 89 eu za struju, 43 eu za plin, 140 eu za čistu vodu, 150 eu za pročišćeni zrak, 21 eu za osiguranje protiv krađe, da bih osigurao svoje mršavo bogatstvo; 18 eu kao osiguranje protiv nasilja za svoju ženu, pa 67 eu za osiguranje od svake agresije... Dosta za danas. Valjalo bi riješiti još i plaćanje stroja za pranje i kredite. Pa porez. Imao sam šanse da postanem lagodan proleter. Nisam smio ni pomisliti a kako bi bilo da mi žena ne radi. U nekim su naseljima sta novnici vezali kraj s krajem dobivajući bijednu pomoć, baveći se prljavim poslovima, grabežom i prostitucijom.

Paradoksalno je da se pučanstvo tih zlogukih mjesta stabiliziralo bitno upravo zbog kriminaliteta koji je uklanjao najslabije i manje sposobne. Razmišljao sam kako će doći dan kad će žestoka, inteligentna i beskrupulozna elita kao proizvod te prirodne selekcije izići jednoga dana iz svoje prašume i proždrati avangardu. Po leđima mi je plazila jeza. Digao sam se da bih regulirao pročistač zraka, a zatim sam spremio neophodne rekvizite građanina i pobrao kućne papire. Bilo je dvadeset jedan sat i trideset pet minuta.

Nesvjesno sam uzeo tri europara i ubacio ih u prorez TV-kolor prijemnika na zidu. Nisam kupovao televizor jer sam ga mogao

unajmiti i gledati što hoću za tri europara na sat. Nisam znao što ima na TV. Htio sam se te večeri, posvetiti Josetti. Slučajno sam okrenuo četvrti kanal, sjeo. Pojavilo se lice lijepoga i nasmiješenog najavljivača.

»Dragi moji TV gledaoci, pošto smo saslušali izlaganje Edouarda Montyja, prvaka opozicije, evo i izlaganja Rollanda Ronsarda, predsjednika vlade i šefa Ekonomsko-socijalne liberalne partije, koja ima većinu glasova birača. On će vam protumačiti planove vlade.«

Najavljivačeva se slika izgubi s ekrana i pojavi se simpatično lice pedesetogodišnjaka posrebrenih sljepoočica. Vrlo lijep čovjek gledao je ravno u kamere. Svakoga je morala privući čarobna figura što je simbolizirala idealni tip francuskog građanina. Bio je dinamičan, pristao, morao se svidjeti. Kamera je približila lice gledateljima, a začula se i svojedobno vrlo popularna pjesma...

»Dragi moji sugrađani«, počeo je ugodan bariton premijera. Hm, pomislih. Zašto nije rekao 'Dragi moji građani'? Kao obično...

»... želio bih vas upozoriti na val nezadovoljstva koji u posljednje vrijeme narušava sklad naših domova i potkopava moral francuske nacije (govornik je namjestio ozbiljno lice). Jest! Ne tajim da su vremena teška i demografsko-ekonomska kriza je uznemiravajuća, ali ne zaboravite da Francuska ima izvora sirovina i da je Evropska konfederacija moćan instrument proizvodnje. Smatrate da se cijene dižu i da vaša kupovna moć opada. Varate se! (Podignuti, prijeteći prst!) Zahvaljujući predujmu što se uzima od vaših plaća možemo vam osigurati dodatke u obliku pomoći obiteljima što su u oskudici, mo žemo pomagati nezaposlene, povećavati investicije, omogućiti besplatno liječenje. Mogao bih još nabrajati, ali to bi vas zamorilo. Kad dajete novac vladi u bilo kojem obliku, dajete ga samo na oplođivanje i tako ga obogaćujete. Nemojte, dakle, gunđati i s povjerenjem se prihvatite posla. Ekonomsko-socijalna liberalna partija jamči vam obilje i slobodu kakve nema nigdje na svijetu. Ona je uvela tridesetosatni radni tjedan i penziju s pedeset godina, koja omogućava radniku da uživa plodove svoga rada« (lice mu je bilo na rubu plača od iznenadna ganuća).

Nisam mogao izdržati: skočio sam i ugasio prijemnik. Zatim sam počeo vikati prema prijemniku:

— Licemjerna lijo! Glumac! Lažljivac! Ista priča stoljećima! Radnik bi tvoje riječi mogao prevesti ovako: »Proleteri, zavežite i zasučite rukave!« Dosta je tvoga mita o sreći zbog rasta u ograničenu svijetu. Dosta tvoga ciklusa proizvodnja-potrošnja, tvoga podbadanja da pravimo više djece da bismo nadoknadili one što odlaze u mirovinu. Što ne kažeš da usprkos Zakonu o tridesetosatnom radnom tjednu radnici kuluče 45 sati, pa i više, inače mogu dobiti nogu... I da gotovo nitko ne uspije uživati plodove mirovine s pedeset godina, jer treba da radi još godinama da bi namirio bankovni deficit!

Sva sreća što nisam imao ništa pri ruci pa da bacim u ekran. Požalio sam što sam slušao tu parodiju od političke diskusije, što mi je samo povećalo zlovolju otprije zato što mi nije uspjelo započeti vikend u postelji. I Edouard Monty bio je pravi televizijski glumac. Obje su se partije izmjenjivale na vlasti redovno, prema sistemu reizbornosti, koji se nekoć primjenjivao u Americi. Obje su ostvarile samo površne reforme i brižljivo su izbjegavale duboke društvene promjene. Dvije su struje tako nudile lakovjernima samo dvije verzije jedne te iste politike. Kruži vic da se politika u Evropi, a osobito u Francuskoj, određuje bacanjem u zrak komada europara: ako padne na pismo, vlast uzima Slobodna narodna stranka. U oba je slučaja stvarno izabran novac... Postoji, dakako, vrlo mala vjerojatnost da europar padne na rub. Tada bi obje partije zabrinuo tajni pokret što se naziva Partijom rubnika (travisista).

*

Taj me potisnuti bijes nagnao da izađem. Bio sam sam, kći je bila na sigurnom kod susjeda, a ja sam preživio malodušničke demoralizatorske misli. Morao sam se pomiješati među mnoštvo, nisam htio misliti na tu komediju, htio sam izbjeći zupčanik što je drobio moj brak i život. Kad god bih želio istresti iz glave sumorne misli, tumarao bih ulicama i usredotočio bih se na tisuću i jedan predmet u izlozima trgovina što su ostajale dugo otvorene.

Opasao sam svoj opasač s dokumentima i izišao iz stana pažljivo zabravivši vrata bravom na kombinaciju. Ubacio sam eu u dizalo. Bila su 22 sata. Kiša je već prestala, nebo se razvedrilo. Vidio se roščić mjeseca. Dvije trećine tvornica ne rade noću pa je zrak manje zagađen. Šetači to iskorištavaju pa tumaraju bez novih minimaski, koje možete vidjeti na licu mnogih građana u doba »špice«.

Spokojno sam koračao prema staroj trgovačkoj četvrti u središtu grada, što je stoljećima ostajala gotovo nepromijenjena. Stigao sam brzo na Šetalište Albert, gdje se završavala četvrt Meriadeck i njeni previsoki, ubitačni neboderi. Bolje sam se osjećo među dvokatnicama ili trokatnicama. Bordeaux se budio noću, od 21 sat, kad se zrak pročišćavao od svih smradova termičkih strojeva. Tada nahrupi na pločnike mravinjak ljudi, što u blještavilu kovina i plastike industrijskog društva traže radosti u suvišnim potrošnim dobrima. Grad se u tu svrhu blještavo obasjao, pulsirajući u ritmu srca potrošača.

Bolje bi bilo manje raditi, manje proizvoditi, manje se razmnožavati, pa bi ostalo više mjesta biljkama i životinjama. No, ljudi su se privikli na beton, metal i plastiku. Sjećanja na ljepotu prirode izčezavala su polako iz glava gmizava mnoštva, odgajanja prema potrebi. Stado strojevne ere nije željelo izići iz svoga obora. Željeli su trošiti ono što ih je iscrpljivalo dok su proizvodili, bili su pijani od buke bez koje su se osjećali kao utopljenici u oceanu tišine, što je

postajala raskoš, rijetka i opasna. Tišina je poticala misli, a svaka je misao bila štetna i opasna za Napredno trgovačko društvo.

»Nemoj misliti na to« — razmišljao sam približujući se Trgu Gambetta. »Nisi izišao da filozofiraš. Čini što i drugi: urlaj s vukovima«. Oko mene tisuće namjernika sretnih da udahnu zrak ovoga vikenda. Svi su tražili sigurnost u stadu, jer je u pustim ulicama carevalo nasilje... Upravo me tada zaustavi čovjek u svijetloplavoj uniformi funkcionara:

— Oprostite, građanine! To je anketa. Što mislite o najnovijim protuprijedlozima Edouarda Montyja? Jeste li za njih ili ste protiv njih?

Nisam znao kakvi su to bili protuprijedlozi, ali sam već nekako nesvjesno izvadio biračku karticu za bilježenje bodova. Tada sam pomislio na televizijsku komediju Rollanda Ronsarda i zgrabio me jad. Spremio sam karticu u džepić i grubo kazao službenu anketaru neka ide do vraga. On se pristojno naklonio i nastavio svojim putem. Ne znam da li me ubrojio među apstinente. Postao sam opozicionar, iako nisam uvijek kritizirao vladine odluke. I ja sam kao i svi Francuzi gromoglasno aplaudirao kad je naš predsjednik zamijenio republikansku gardu gardom djevojaka. Osjećao sam se mnogo domoljubivije kad sam vidio djevojke u trojnim minicama. Mnogo patriotskije nego onoga rujanskog dana kad su žandari došli po mene i tražili da udostojim četvrti trgovački rat svojom prisutnošću S lisičinama na rukama. Pošto sam pažljivo saslušao kanone o vrijednosti koje jamči obrana demokracije i slobode, zapitao sam ih najnevinije zbog čega nisu regrutirani i ovi žandari. Dakako, nisu mi odgovorili, ali sam se zato ja našao u Disciplinskom bataljonu Dupuis, gdje su za mjesec dana ubrzane obuke učinili od mene elitna borca, što jedva čeka da se ovjenča slavom.

S vremenom su izblijedjela ružna sjećanja, a dobra su se činila još boljim kad bih ih usporedio s jednoličnošću svoje svakidašnjice... U Disciplinskom sam bataljonu Dupuis shvatio da sam povlašten jer sam bio u jedinicama Evropske konfederacije koje su morale prve stupiti na tlo Amerike da bi oslobodile SAD od okupacije armija Latinskoameričke trgovačke koalicije... Ukrcao sam se u Brestu s Petom francuskom divizijom... Prešao Atlantik i iskrcao se na plaži Georgije vičući: »Evo nas!« Slijedio je marš preko Georgije, gdje sam iza ruševina nasumce pucao u tipove u zelenosmaragdnim uniformama. Zatim opsada Columbusa, proboj Montgomeryja, prelazak Mississippija na našim amfibijama, zauzimanje New Orleansa, gdje su nas Amerikanci primili otvorenih ruku i nogu, rat se činio ugodnim... devet godina poslije. Kad se sjetim kako su nam djevojke bacale žvakaće gume, kako smo povaljivali u bordelu djevojke koje su isto tako raširenih nogu samo tjedan dana prije jačale moral našim protivnicima.

Bolje se sjećati tih djevojaka nego iznakaženih leševa, koje su spaljivali bacačima plamena...

Želio sam se smiriti, uključiti se za jednu večer u to stado koje se blaženo divi materijalizaciji svoga zaglupljivanja. Gotovo je s mojom vojničkom prošlošću. Imao sam sreću što sam umakao atomskoj bombi koju je pala na našu diviziju jer su me već kao ranjenika bili odvezli u Atlantu. U bolnici sam doznao za iskrcavanje Treće švedske divizije, koja je presjekla opskrbu Južnoamerikancima. Tek što je prošla okupacija, Amerikanci su ogrezli u strahovit građanski rat, gdje su se kapitalistički konzervativci sukobili s londonistima (nazvanim tako po idejama preuzetim od pisca Jacka Londona). Evropska je konferencija razborito najavila svoju neutralnost i povukla trupe. Ja sam već bio u Brstu, s Medaljom za hrabrost na grudima, komadićem granate u lijevoj ruci i loše liječenom gonorejom.

Budući da medalje nisu mogle hraniti heroje, počeo sam obilaziti Ured za nezaposlene, prije nego što sam našao, zahvaljujući preporuci svoga bivšega zapovjednika, mjesto glodača u Evropskom poduzeću za laka oružja u Bordeauxu. Mjesto za ispravne građane Naprednog trgovačkog društva, koje mi je dalo kruh i zaboravilo što se prije dvje godine zbilo u regrutnoj komisiji. Bio sam cijenjen radnik, proizvođač zatvarača za puške SEAL 96/09 sa 60 metaka kalibra 5,58 mm, s prorezom za jedan europar (vojnik bez europara je mrtav vojnik).

Budem li razumno radio, mogu se nadati unapređenju i premještaju u odio što proizvodi nove puške-laserke SEAL, 24, kapaciteta 50.000 biljeskova, vrijedne 1500 europara plativih na kredit, oružje koje se može baciti kad se isprazni... Ako je SEAL 96/90 pobio polovicu poginulih u prošlom ratu, novi SEAL 24 mogao bi poubijati dvije trećine u budućem da bi momci kao što sam ja mogli vezati kraj s krajem u svom budžetu.

Zaboga, valja misliti na nešto drugo, jer pokušaj spoznavanja bitnog početak je neposlušnosti. I nesvjesno sam nekoliko puta obišao Trg Gambetta, ne obaziruci se na pješake, uronjen u svoje misli. Lunjao sam oko bazena, s vodom, okružena plastičnim drvećem, što je nadomjestilo prirodno, uništeno zagađivanjem (eto, kako su ljudska bića otporna!). Zaobišao sam to mjesto, jedva izbjegao jedno vozilo i skočivši na pločnik gurnuo nekog prolaznika. Ovaj je počeo sipati uvrede zagađujući zrak oko sebe vonjem. Zašto da se dadem zatrovati? Udario sam ga sa tri prsta u pleksus da se savio. Ljudi su nezainteresirano promicali kraj nas. Nitko se nije htio uplitati u tuđe svađe.

Umiješao sam se u gomilu što je kuljala pločnikom i zaustavio se nakon stotinjak metara. Bolje sam se osjećao nakon te tučnjave. Načinio sam još jedan krug oko trga gledajući izloge s tisućama nepotrebnih proizvoda potrošačkog društva. Zaustavio sam se pred

knjižarom što je reklamirala knjige o sisavcima istrijebljenima da bi se proizvelo meso ili zato da bi se zaštitio čovjek.

Uđoh i zatražih od primamljive prodavačice s programiranim osmijehom knjigu pod naslovom »Na tragu mamutima«. Platio sam 120 eu preko svoje Višebojne kartice. Prodavačica zamota knjigu i obdari me zlaćanim osmijehom. Ona bez sumnje radi prekovremeno na pločniku da bi zaokružila svoje mjesečne prihode. Šteta što ne znam kad počinje. U takvim mislima stižem na Intendantsko šetalište, gdje se nudila najviša elita lokalnog pločnika.

Uključio sam se u tu arteriju prirodna izraza na licu. Vozila su, kao slučajno, vozila polakše duž linije prostitutki što su nudile svoj šarm prolaznicima željnim jedine razonode koje je bilo u izobilju. Ovo je mjesto bilo poznato po kvaliteti usluga, upravo srazmjernih visini traženih honorara. Obuzme me pohota i želja da sebi priuštim ono što mi je uskratila Josette. Hodao sam duž pločnika i odmjeravao žene što su strpljivo očekivale mušterije, uz oštru konkurenciju. Mnogim je ženama bila potrebna dopunska zarada, pa je ponuda bila veća od potražnje. Samo one koje je priroda obilno obdarila mogle su se nadati da će zaslužiti za život na taj način. Ako se može vjerovati službenoj statistici, više od polovice Francuskinja prostituira se profesionalno. Spajaju ugodno s korisnim. Profesionalke se regrutiraju obično među nezaposlenima i onima koje ne mogu vezati kraj s krajem.

Zgodna me neka crnka pogledala, naslonjena na automat za parkiranje, na svoja dva četvorna metra. Pružila je nogu u najlon čarapi i izustila:

— Milodar za parkiranje.

Nasmiješio sam se i zahvalio. Malo dalje je neka crvenokosa hvalila svoju »robu«:

— Trenutak u mojem krevetu, trenutak bezbrižnosti. Osjetio sam snažnu potrebu, da zaboravim svoje brige, ali

sam otklonio i njezinu ponudu. Zapravo, osjećao sam se krivim. Nisam mogao učiniti onaj odlučni korak. Nisam bio uvjeren da ću pomoći tim ženama budem li ih iskoristio. Prije se može reći da ću postati suučesnik sistema koji ih izrabljuje. Istina, svi smo izrabljivani. Ja svakoga dana, na primjer, izrađujem oružje i ne misleći na to čemu će ono poslužiti. Otkako postojim, istodobno sam i žrtva i suučesnik Naprednog trgovačkog društva.

Opet jedna primamljiva ponuda neke plamenokose, plavih očiju, lako odjevene, uspravne pod svjetiljkom za grijanje. Zatim se pojavio odnekud neki primjerak transvestita i zavapio: »Dolje seks! Muškarac mora postati ravnopravan sa ženom!«. Nastavio sam koračati duž pločnika, provjeravajući te žene, kojima je zajedničko bilo mladost i ljepota. Sirene što su me mamile, a uši su mi pažljivo slušale duhovite slogane.

Kad sam opazio krupnu crnku odjevenu u svijetlu bež haljinu, kojoj je svjetiljka namjestila aureolu oko glave kao Mariji Magdaleni, znao sam da će me ona osloboditi seksualnih tlapnji. Bila je tip žene koji sam oduvijek želio i koji sam, činilo mi se, našao u Josetti. Steglo me nešto oko srca pri pomisli na ženu, ali poslovica kaže da »ogladnjeli seks nema uši« i ja sam se zaustavio pred izabranicom svoje pohote. Bilo joj je oko 25 godina, imala je tamne oči, breskvinu put, lijep nos, fine usne na ovalnu licu. Djelovala je kao građanka što čeka autobus. Valjda se zato i poigravala značkom na grudima, koja je nedvojbeno govorila čime se bavi.

Nisam morao trošiti riječi. Ona me blago uhvatila za ruku.

— Drago mi je što ste mi dali prednost.

Ušli smo u zgradu. Dama je išla preda mnom da mi pokaže put. Penjući se stepenicama, mogao sam procijeniti vrijednost njezinih nogu u tamnim čarapama. Njihala se u bokovima u ritmu hoda. Ušli smo u sobicu na prvom katu. Ugodno toplo. Luster u obliku buketa cvijeća osvjetljavao je prostoriju. U njoj stol sa dvije stolice, prozor zastrt ružičastim baršunom i ormar. Tapete na zidovima, i kupaonica.

— Zovem se Laurette — progovorila je zatvarajući vrata. Zatim me zagrlila i dugo me ljubila. Sva moja osjetila su se probudila. Laurette je to opazila, uzela moju knjigu i stavila je na stol. Sa stola je ujedno uzela nekakav katalog i olovku i pružila mi. »Jelovnik« za mušterije. Tarife. Uz pojedine izraze stajala je slika. Sve šifrirano. Uzmem blok i olovku. Ukupno 211 europara za »konzumaciju«. Pružim svoju Višebojnu karticu. »Kupnja« usluge plativa u roku od tri mjeseca. Družica u seksu registrirala je sve u stroju na noćnom ormariću.

— Oženjen ili neoženjen? — zapitala me.

— Oženjen — odvratih pocrvenivši.

— Šteta. Neoženjenima nadoknađuje 60 posto socijalno, jednom na mjesec.

postojim, istodobno sam i žrtva i suučesnik Naprednog trgovačkog društva.

Opet jedna primamljiva ponuda neke plamenokose, plavih očiju, lako odjevene, uspravne pod svjetiljkom za grijanje. Zatim se pojavio odnekud neki primjerak transvestita i zavapio: »Dolje seks! Muškarac mora postati ravnopravan sa ženom!«. Nastavio sam koračati duž pločnika, provjeravajući te žene, kojima je zajedničko bilo mladost i ljepota. Sirene što su me mamile, a uši su mi pažljivo slušale duhovite slogane.

Kad sam opazio krupnu crnku odjevenu u svijetlu bež haljinu, kojoj je svjetiljka namjestila aureolu oko glave kao Mariji Magdaleni, znao sam da će me ona osloboditi seksualnih tlapnji. Bila je tip žene koji sam oduvijek želio i koji sam, činilo mi se, našao u Josetti. Steglo me nešto oko srca pri pomisli na ženu, ali poslovica kaže da »ogladnjeli

seks nema uši« i ja sam se zaustavio pred izabranicom svoje pohote. Bilo joj je oko 25 godina, imala je tamne oči, breskvinu put, lijep nos, fine usne na ovalnu licu. Djelovala je kao građanka što čeka autobus. Valjda se zato i poigravala značkom na grudima, koja je nedvojbeno govorila čime se bavi.

Nisam morao trošiti riječi. Ona me blago uhvatila za ruku.

— Drago mi je što ste mi dali prednost.

Ušli smo u zgradu. Dama je išla preda mnom da mi pokaže put. Penjući se stepenicama, mogao sam procijeniti vrijednost njezinih nogu u tamnim čarapama. Njihala se u bokovima u ritmu hoda. Ušli smo u sobicu na prvom katu. Ugodno toplo. Luster u obliku buketa cvijeća osvjetljavao je prostoriju. U njoj stol sa dvije stolice, prozor zastrt ružičastim baršunom i ormar. Tapete na zidovima, i kupaonica.

— Zovem se Laurette — progovorila je zatvarajući vrata. Zatim me zagrlila i dugo me ljubila. Sva moja osjetila su se probudila. Laurette je to opazila, uzela moju knjigu i stavila je na stol. Sa stola je ujedno uzela nekakav katalog i olovku i pružila mi. »Jelovnik« za mušterije. Tarife. Uz pojedine izraze stajala je slika. Sve šifrirano. Uzmem blok i olovku. Ukupno 211 europara za »konzumaciju«. Pružim svoju Višebojnu karticu. »Kupnja« usluge plativa u roku od tri mjeseca. Družica u seksu registrirala je sve u stroju na noćnom ormariću.

— Oženjen ili neoženjen? — zapitala me.

— Oženjen — odvratih pocrvenivši.

— Šteta. Neoženjenima nadoknađuje 60 posto socijalno, jednom na mjesec.

611

Sve su formalnosti bile ispunjene. Sjeo san, na krevet. Laurette je kraj mene izvela znalački striptiz kako bi mi utvrdila kondiciju. Kad je ostala gola, bila je zavodljiva, sjajna, čvrsta trbuha, čvrstih grudi, pristala. Ustao sam opsjednut požudom da što prije zagrlimo to predivno tijelo. Laurette mi stavi ruke na ramena i polegne me na krevet, i poče me svlačiti. Zatim je svoj posao obavila s mnogo znanja i ljubavi. Nije, ipak, nadmašila moju ženu. U toku »posla« što mi je prekratio jednoličnost života tek sam našao nešto zaborava.

No, dok je Laurette poslije sjedila na bideu, osjećao sam kako ponovo nadolaze moje nevolje. Shvatio sam zašto toliki traže bijeg iz neprilika u drogi ili u religiji. Bijeg od beznadne monotonije. Zato vizionarima mističnih sekta i uspijeva pridobiti tolike pristaše u svim društvenim sredinama. Svatko ima svoje metode za postizanje sreće. Ja sam pokušao jednu. Ni bolja ni lošija od drugih.

Laurette se obukla i preporučila mi da joj redovno svraćam. Na svakih pet snošaja jedan besplatan. Zahvalio sam joj i obećao da ću promisliti.

Kad sam izišao, sam sa svojom knjigom, tjeskoba me još dublje

obuzela. Koračao sam brzo prema Trgu Komedije. Zurio sam prema svom domu. Osjećao sam mučninu. Pripisao sam to svojoj stranputici izvan bračnog ognjišta. Pohotu sam smirio, pa sam ravnodušno gledao žene na pločniku. Kola su polako klizila, pješaci su se sporo odlučivali prije seksualne konzumacije. Noć kao i sve druge. Hodao sam.

Na uglu Ulice Grassi privukla je moju pažnju žena što je izlazila iz nekakve zgrade pružajući ruku gospodski odjevenom muškarcu. Približio sam se. Žena je brzo poljubila muškarca, koji se zatim izgubio u mnoštvu. Činilo mi se da poznajem kretnje te žene.

Približavala se uličnoj svjetiljci, meni okrenuta leđima. Kosa začešljana na tjeme, duge noge. Da nije bila odjevena u minicu i smeđu vestu, rekao bih da je moja žena. U taj trenutak ona se okrene prema meni i smiješak joj se zaledi. A meni poskoči srce i preko leđa mi se sruči hladan tuš. Prepoznao sam Josette. Na grudima joj znak prostitutke. Neko sam vrijeme ostao nijem, a zatim načinim onih nekoliko koraka što su nas dijelili.

— Josette, što radiš ovdje? — pitam.

— No, Eric, pa to je jasno — odgovori ona samopouzdano. Ostao sam zbunjen.

— Ali, Josette, kako možeš... — Prekinuo sam se, a jad me zgrabio iz dubine srca. Uhvatio sam svoju ženu za ramena i počeo je tresti. — Idemo kući! — rekoh.

— Još ne mogu — odgovori ona. — Moram dovršiti posao. Bijes je rastao u meni. To je ta njezina noćna smjena u

tvornici! Dala se povaliti prvome koji bi naišao na ulici. Pet noći u tjednu. Počeo sam vikati. Začas su se skupile njezine »posestrime« s pločnika.

— Što hoće taj luđak? — zapitala je jedna.

— Mojem su mužu upravo potonule sve iluzije — odgovori Josette.

— Eh, pa, laku noć! — rekoše žene i udaljiše se. Uhvatio sam Josette za ruku i počeo trčati.

— Pusti me! Ne mogu ovakva ići. Stvari su mi ostale u sobi.

— Baš me briga! — odvratih trčeći, gonjen željom da svoju ženu otrgnem od pločnika.

Trčali smo trošnim ulicama stare četvrti Bordeauxa. Kad sam osjetio da Josette više ne može, zastao sam teško dišući. Sjela je na prag neke veže u mraku. Pustio sam je neka se na trenutak odmori, a zatim sam je ponovo povukao i odvukao prema kući. Ovaj put umjerenim korakom. Usput smo sretali pješake, koji su s podsmijehom gledali znak na grudima moje žene i pravili opaske: »Gle, gle, već ih vode i kući!« Ili: »Maknimo se! Proždire ih ljubavni plamen!«

Opet sam potrčao... Kad smo zastali blizu naše kuće, iskoristio sam priliku da joj strgnem znak prostitutke. No, Josette je zadihana pokupila znak i stavila ga u džep.

Čim smo stigli u našu dnevnu sobu, sjeo sam.

— Gukni — naredih ženi.

Ona se ispruži na kauču i zabulji se u tapiseriju kao da je htjela umaći mojem inkvizitorskom pogledu.

— To je priča tisuća žena našeg društva — počne ona razočarano. — Bolje je da počnem iz početka. Počela sam se ljubakati, spavati s momcima iz škole kad mi je bilo petnaest ili šesnaest godina. Spavala sam sa svakim tko bi mi kupio igračku. Kad sam dobila posao u tvornici za preradu pilića, prestalo je i to ljubakanje. Onda sam srela tebe, ti si našao posao u tvornici oružja, nisi bio loš momak, čak sam te i voljela. Vjerovala sam da ćemo s našom plaćom i ograničenim brojem djece moći sretno živjeti među tim zelenašima. Uvjeravam te da sam samo s tobom spavala prvih godina braka. Sonia je tvoja.

Ali nakon pet godina uvidjela sam da ćemo teško izići na kraj s plaćama i uz ovakve namete. A znala sam da nećeš pristati da se prostituiram. Prolazilo je vrijeme, nabrali smo dugove što podjarmljuju radnike i prisiljavaju ih da teško rade za profite banaka i države. Ne bih dugo izdržala, ali Trust pilića se reorganizirao i ja sam se našla na crnoj listi. Šef me pozvao da mi to kaže. Učinila sam sve da ostanem: spavala sam s njime. No, stari gad je sebi priuštio malo »piletine« i zatim mi dao nogu. Kao i drugima. I što mi je preostalo? Nisam mogla ostati tebi na teret. Preostale bi nam samo barake, a ja nisam htjela da Sonia...

Kad je spomenula barake, počeo sam je gledati mnogo popustljivije... Josette je nastavila:

— Često si mi govorio da je u ratu važno preživjeti jer će samo preživjeli imati posljednju riječ. Da samo naivni vjeruju u načela, čije žrtve postaju na kraju. Borba za život najstrašniji je rat. Primijenila sam tvoje ideje. No, ostavila sam te da živiš u iluzijama....

— Ali zašto nisi htjela sa mnom u krevet? — zapitao sam. — Pa to te nije moralo mnogo stajati.

Josette se zbunila.

— Ponajprije zato da eventualno ne navućeš kakvu bolest. Ali... čini mi se da sam htjela da me ti zatekneš na pločniku. Zato te je trebalo ispostiti, uskraćivati ti tijelo. I to bi te dovelo u moje područje rada, gdje bi se olakšao s nekom mojom drugaricom. Kad sam te večeras opazila, osjetila sam istodobno i strah i olakšanje. Tajna me grozno tištala. Nadam se da ti je bilo dobro s mojom kolegicom?

— Ali, ovaj... — počnem se izvlačiti.

— Ne moraš lagati. Znaš da bih mogla pokazati tvoju fotografiju kolegicama ili vidjeti da li je neka registrirala tvoju Višebojnu karticu. Ubrzo bih saznala...

Progutio sam slinu. Počeo sam raspravu kao tužitelj, a završit ću još kao optuženi. Onemogućavala je moj napad.

— Što bilo da bilo — ona se nasmiješi — ja nemam pravo da ti zamjeram. Htjela sam samo spomenuti kako mi ta nova situacija omogućuje da budem bez dugova, pa čak i da uštedim nešto u Investicionoj banci. Jedan tvoj godišnji dohodak. Imam dobrih klijenata jer me priroda podarila. Klijent mi plaća polovicu tvoga mjesečnog dohotka za jednu noć. Ne bih ga htjela izgubiti. To mi omogućuje da iskoristim vikend. To što radim omogućit će ti da pođeš u mirovinu na vrijeme, bez deficita, pa čak i s malo uštede. To će i Soniji omogućiti da se ne prostituira...

Josette naglo zašuti. Nastala je mučna tišina. Moj je bijes splasnuo. Gledao sam Josette, a ona me je promatrala iskreno, vedro. Nasmiješio sam se i zagrlio je. Dugo smo ostali zagrljeni, zatim sam je odveo u spavaću sobu. Činilo mi se da sam ponovo našao svoju suprugu. Gledao sam je kako se svlači, pokušao sam s njom razgovarati o običnim stvarima. Ona mi je odgovarala kao da se ništa nije dogodilo. Morao sam se diviti njenoj psihičkoj ravnoteži. Dugo sam promatrao lijepo golo tijelo, čija nam je krhka ljepota osiguravala da preživimo. Legao sam kraj nje i ugasio svjetlo. Zagrlili smo se i bacili se u noć što je prepuštala mjesto praskozorju. Stisnuti kao dvije daske.

Prošlo je neko vrijeme. Tada Josette reče:

— Sutra popodne opet idem onom svom buržuju. On će to dobro platiti. Pustit ćeš me da odem, dragi? To nam je prilika da se dokopamo novca koji bogataši muzu iz nas.

Bogataši — pomislih. Bogataši što dolaze nadohvat naših ruku, ljubeći naše kćeri i drugarice...

— Ne, nećeš ići — odgovorio sam, ali sam u dnu srca znao da ću, pritisnut oskudicom, napokon popustiti. Zarinuo sam glavu u njezinu raspuštenu kosu i počeo sam plakati kao dijete, sve do prvih znakova svitanja.

*

Rano sam ustao i uredio se. Čim sam bio gotov, pokucao sam na vrata Pierrea Treeowla. Cuo sam iznutra tiktakanje pisaćeg stroja. Prošlo je nekoliko trenutaka, a onda Pierre otvori.

— Dobar dan! Jeste li se dobro... — htio je reći: zabavili, ali ga je vjerojatno u tome spriječio izraz na mojem licu. Zahvalio sam mu na gostoljubivosti, dok mi je Sonia skočila u naručje.

— Ako me trebate, samo izvolite — reče mi Pierre, koji je zacijelo po mojem licu pogodio da sam imao problema sa ženom. I u tom sam se trenutku zapitao ne radi li i njegova žena na pločniku radi dopunskog honorara. Jer njegovi mu tekstovi znanstvene fantastike vjerojatno ne donose mnogo. Sonia je pošla da poljubi mamu, koja se kupala. Nešto su šuškale ne ko vrijeme dok sam ja pripremao doručak. Dok smo jeli tost, Sonia je pričala kako se igrala sa sinom Pierrea Treeowla. Josette se smijala kretnjama koje je pri tome izvodila Sonia,

a ja sam bio zadovoljan. Nitko u tom trenutku ne bi pogodio u kakvom smo bili položaju.

Subota je prolazila bez problema. Ali kako je dolazilo vrijeme Josettina izlaska, tako mi se grlo stiskalo. Znao sam da mi žena mora ići na tržište seksa. Objedovali smo i govorili o vremenu. Sonia je bila radosna. Poslije ručka pokušao sam stišati tjeskobu pranjem posuđa. Stroj je bio preskup za nas. Oko četrnaest sati Josette me uhvati i poljubi.

— Dragi, dužnost me zove — reče kratko.

— Ostani — pokušao sam neuvjerljivo.

— Misli na našu budućnost i uvjeri sebe da to nije gore od mučnog rada u industriji oružja.

Znao sam da ima pravo. Uvijek je nalazila argumente što su pogađali. Otišla je brzo, kao vojnik koji je htio izbjeći zagrljaje i suze na kolodvoru. Ostao sam sam sa Sonijom i tjeskobom. Nije nimalo zabavno otkriti da ti se žena prodaje na pločniku i poslije o tome raspravljati s njom. Ali je još gore znati da ponovo odlazi onamo da bi je okrenuo muškarac što naiđe, kako bismo imali dovoljno europara. Htio sam se osloboditi takvih misli, ali srce nije dalo. Zatim sam zaželio da izađem. Morao sam Soniju odvesti Pierru Treeowlu.

— Vratit ću se brzo, srce — rekoh neutješnoj Soniji. Pisac znanstvene fantastike nije bio iznenađen kad sam

je doveo.

— Budite bez brige — reče mi. — Možda vam treba još nešto? — Kao da je znao da se događa nešto neuobičajeno. Zahvalio sam mu i pripremio se da izađem.

Uputio sam se prema središtu Bordeauxa. Pred očima su mi erotske scene u kojima je glavno lice bila moja supruga. Tjeskoba mi se pojačavala. Nisam želio zaći među ulice blizu Intendantskog šetališta. Bojao sam se da se neću moći svladati i da ću provaliti u sobu gdje je ona prodavala svoje draži. I na svoju nesreću uputio sam se prema Trgu Pobjede.

Nakon četvrt sata stigao sam na taj trg. Iznenadio sam se kad sam opazio nekakvu skupinu šetača kojima su se obraćala tri čovjeka mašući plakatima i dijeleći brošure. Drugi su nosili zastave, a treći lijepili plakate po zidovima. Snažan je zvučnik grmio:

»Svi vi koje izrabljuje Napredno trgovačko društvo ujedinite se i pođite na Vijećnicu da pokažete Marcelu Crepyju da vas ne mogu obmanuti njegovi postupci. Vaša je snaga u brojnosti! Nemojte dopustiti da aktivna manjina vodi pasivnu većinu! Ustajte proleteri! Ne bojte se! Ovi su hipokriti prevelike kukavice da bi otvoreno djelovali!«

Glas ušuti i začuje se nekakva revolucionarna pjesma, koju reakcionari još nisu bili zaplijenili. Mojom su se glavom vrzle druge misli i politička me manifestacija nije zanimala. Misli su se plele oko

moje žene koja je bludničila. Tko je bio Marcel Crepy? Aha, predsjednik Trgovinske komore (nekadašnje Zastupničke komore). Vjerojatno je dolazio u Bordeaux pa su demonstranti pokušavali organizirati mase.

Znatiželjnici su pridolazili, slušali komentare, mnoštvo je raslo, promet je zaustavljen, kolona vozila se povećavala.

Zvučnik je opet zarežao: »Hajdemo! Pođimo na Vijećnicu! Pokažite eksploatatorima tko ste! Ako želite da se društvo izmijeni, sad treba raditi! Hajdemo, na tiranine!«

Kao golema stonoga mnoštvo je pokuljalo prema šetalištu Pasteur, polako, uz izvikivanje parola. I ne misleći, slijedio sam ih. Prošli smo Slavoluk pobjede, novi su nadolazili, vidjelo se da su to barakaši. Koračao sam s njima. Zašto? Vijećnica je bila blizu Intendantskog šetališta, gdje se tada Josette nekome podavala. Počela je gužva, netko me gurao laktovima i nogama, ogledavao sam se... Prljava i izborana lica starih radnika sedamdesetih godina, umorne razbarušene žene, drečava djeca, stisnute vilice odlučnih muškaraca, požudni pogledi tipova što su svuda tražili dobru priliku. Uplašio sam se. Neki je starac viknuo: »Bee! Bee! Ovce hoće promijeniti pastira!« I nestao u drugom pravcu. Rijeka ugnjetavanih je tekla i rasla. Čudio sam se što nigdje nije bilo policije. Možda gradski oci traže pojačanje?

Ljudi u gomili postajali su smjeliji i sigurniji. Oni koji su obično obarali glave sad su se uspravljali i pružali osvetničke šake prema balkonima. I dalje sam koračao za tim bićima koje je mljeo ekonomski stroj što se vrtio naprazno sve brže. Izmiješali se dronjci besposlenih s odijelima nezadovoljnih činovnika. Mnoštvo se diglo protiv ropstva. Ćelije na sve spremnog čudovišta.

»Dolje vlasnici! Nećemo vlast novca! Ograničite prirast stanovništva!« — čulo se iz punih pluća.

Zatim zveket stakla. Mladi su krali cipele iz izloga. Zatim je dvadesetak ruku prevrnulo neka kola i zapalilo vrbovu karoseriju. Perjanica dima vinula se u zrak.

Pribrao sam se. Pa nisam ja zbog toga izišao. Demonstranti su uništavali automate za parkiranje. I prostitutke su se pridružile manifestantima. Približili smo se Trgu Pey-Berland. Još nije stigla policija. Rulja prodre u gradilište. »Smrt buržujima!« — derali su se u zboru da bi se ohrabrili. Gurala me blatnjava, obezglavljena masa, što je halabučila i pljuvala iživljavajući se na oglasima što su veličali potrošačko društvo. Neka se žena raskričala: »Dosta je lažljive štampe!«. Bačene su prve opeke i prvi molotovljevi kokteli. Zaobišli smo katedralu... Neki je svećenik izišao i odmah ušao. Uspio je ipak čuti riječi pjesme: »Čuješ li, prijatelju, let crnih gavrana nad našim poljima, čuješ li, prijatelju, krikove podjarmljene zemlje!«

Čelo povorke našlo se pred Vijećnicom. Ja sam bio između

katedrale i zgrade Štaba zrakoplovstva. Prvi su demonstranti ušli u Vijećnicu. Tada su odjednom sa svih strana iskrsnuli policajci i čuo se uzbuđeni žagor. Policija je izlazila iz Vijećnice, iz Štaba, iz Katedrale. Vlast, armija i kler ujedinili su snage da bi suzbili neposluh naroda. Čete evropske sigurnosti (ČES) brzo su se i besprijekorno razvrstale blokirajući čelo i bokove nastupajućeg stada. Za bijeg je ostalo samo začelje. Zapucali su bacači suzavca i podigli su se bijeli i zeleni oblaćići: suzavac i bljutavac za povraćanje. Ljudi su nagnuli u bijeg. Imao sam sreću što sam bio dalje od tih plinova. Povlačio sam se prema dvorištu katedrale. Ljudi su porušili kućicu za cestarinu. Raspršili su se europari, a mnoštvo se saginjalo da ih pobere. Netko je na zidovima napisao: »Van iz Evrope popovi puni vatikanskog novca!« i »Ako se Isus vrati, ponovo će istjerati trgovce iz hrama!« Povlačio sam se oko katedrale, da izmaknem pendrecima i plinu ČES-a. Policajci su, dakako, obavljali svoj posao, isto onako kao i ja kad obrađujem zatvarače na pušci ili moja žena kad diže noge da bi smanjila naše dugove. Policajci su porijeklom iz naroda. Narod je krotio narod. Čudna samodisciplina.

Manifestanti su kao i ja pokušali umaći. Kad su stigli pred drugo krilo Vijećnice, čekao ih je novi odred ČES-a. U rukama im puške SEAL 96/09, koje sam ja imao čast proizvoditi. »Nišani!« — pala je zapovijed. Stali smo na mjestu i počeli uzmicati. Jači su gurali slabije i gazili nesretne. Bacio sam se na zemlju prije nego što je pala slijedeća zapovijed i puške su bljunule svoje sadržaje na ljude. Mnogi su pali, a u panici bili su izmrcvareni još neki. Prignut, povlačio sam se. Htio sam stići do Šetališta Pasteur, odakle sam bio i došao... Nije se moglo. Na tisuće ljudi blokiralo je ulice. Nadolazeći su onemogućavali one koji su htjeli pobjeći. Počeo sam se vraćati. Mnoga su tijela ostala na zemlji, neki su mladići dizali kola i postavljali barikade. Oči su mi počele suziti i uhvatila me mučnina. Kod Vijećnice su se čuli pucnji. Jedna je skupina ljudi bacala molotovljeve koktele na Štedionicu i Štab zrakoplovstva. Napokon sam uočio da bih mogao klisnuti kroz Ulicu Remparts, odakle bih mogao stići do Intendantskog šetališta. Htio sam izići iz te gužve i pronaći svoju ženu. Meni slijeva ljudi su se tukli protiv česovaca drškama od krampova i motkama. Promaknuo sam uza zid i naletio na okrvavljeno tijelo neke žene, koja je još u rukama držala košaru s molotovljevim koktelima. Opskrbljivala je hrabre... Prekoračio sam tijelo i opazio s desne strane Sjedište zavoda za svečani ukop. Mramorni zidovi, specijalno staklo protiv sunca, masivna vrata. Poduzeće organiziranih strvinara što su zlorabili jadne ljude i poslije smrti. Moja je majka dugovala još deset godina poslije očeve smrti, što je ubrzalo i njezin kraj...

»Gadovi bestidni!« — zarežim, okrenem se i zgrabim iz košarice jedan molotovljev koktel. Kašljao sam i povraćao naietjevši na sloj

plina. Stisnuo sam zube i zamolio nekog prolaznika da mi zapali fitilj. Zahvalio sam mu i bacio bocu u izlog. Imao sam vremena vidjeti zabezeknuta lica dvojice lešinara s one strane stakla... Iznenadila me žestina eksplozije. Osjećao sam radost i nekoliko sam trenutaka stajao i divio se plamenu.

Zatim sam se povukao prema Ulici Remparts. Zamaknuvši za ugao, shvatio sam zašto je ulica tako tiha. Jedan se odjel ČES-a pripremao za akciju. Bili su na dvadesetak metara od mene. Iza njih kolona vozila. Neki čovjek u civilu zajapurena lica izdavao je zapovijedi poručniku:

— Pohvatajte taj ološ i dovedite zarobljenike!

Okrenuo sam se i pojurio odakle sam i došao. Policajci za mnom. Kad sam stigao do dvorišta Vijećnice, zastao sam. Izišli su drugi česovci, zapriječili mi prolaz i presjekli odstupnicu. Digao sam glavu kao da tražim nepouzdanu pomoć s neba i iznad vrata ugledam francusku trobojnicu uz plavu zvjezdanu zastavu Evropske konfederacije, iznad natpisa u kamenu, koji je već načeo zub vremena: »LIBERTE — EGALITE — FRATERNITE«. Ispod toga slogan ujedinjene Evrope: PROIZVODNJA-POTROŠNJA-ZADOVOLJSTVO.

Ostao sam prikovan na mjestu. Jedan česovac me pokušavao udariti drškom puške SEAL 96/09. Izmicao sam... No, nisam bio više onako spretan kao u ratu. Udarac me dohvatio iznad ramena. Pokušao sam udariti policajca u trbuh. Promašio sam. Tada mi nešto zabrenči u glavi. Shvatio sam da sam izgubljen... Napola sam se onesvijestio. Valjda me neće dotući. Čuo sam zapovijed da se dovedu zarobljenici. Odnijeli su me prema kolima kao vreću. Dobio sam putem još dva bubotka i lisičine. Zatim su se na mene sručila tijela ostalih uhapšenika. Napokon su kola krenula.

Uskoro sam se potpuno osvijestio i izmilio ispod gomile ljudskih tjelesa. Šest česovaca sjedilo je na klupici na kraju vozila. Jedan mi pokaže rukom da sjednem na klupu nasuprot njemu. Uspio sam sjesti. U glavi mi je tutnjilo, krv mi se slijevala niz obraze, jabučica je natekla, cijelo tijelo kao da je izišlo iz tijeska. Ubrzo su i ostali zatvorenici sjedili. Neki čovjek, što je zaudarao po bljuvotinama, naslonio se na ženu natekla lica. Ni ostali nisu bili u sjajnom stanju.

Pogledao sam policajce: izgledali su kao i ja nekoć, kad sam bio ratnik. Gledali su nas bezizražajno. Netko je pružio termosice s kavom sumnjiva okusa. Najprije su pili policajci, pa mi. Pokušavao sam pogoditi kamo nas vode. U jednom sam trenutku prepoznao cestu i pogodio da nas vode u zatvor u Gradignanu.

Ostatak puta prošao je u tišini i ispijanju posljednjih gutljaja kave. Već sam izdaleka opazio poznati zatvor. Iznutra ga još nisam poznavao. Zatvor je sagrađen potkraj 20. stoljeća, u doba kad se javnost više uznemirivala zbog sudbine podlaca nego njihovih žrtava. Dograđeno je mnogo baraka, zvjezdasto položenih oko ogradnog zida. I one su bile

zatvorene ogradom od smrtosnonih laserskih zraka. S promatračnice su ih nadzirali pomoću radarskih uređaja. Bilo je tu i nagaznih mina koje su dijelile zatvor od vanjskog svijeta. Da bi se pobjeglo iz toga zatvora, valjalo je imati prijatelja na slobodi, koji će izvesti neku otmicu i ucijeniti kako bi vas zamijenio. A takvi se ne nalaze svakoga dana. Ili ćeš čekati dok izađeš legalno ili — između četiri daske.

Gradignan je postao stjecištem lopova svih vrsta, koje je stvorila bijeda, i demonstranata uhvaćenih za manifestacija.

U istoj vreći kriminalci i politički zatvorenici. Svi osuđeni zbog ugrožavanja države. Odanle su ih bacali u tamnice Odgojnog radnog logora, gdje se došljak preodgajao da bi znao cijeniti radosti neprekinutog četrnaestosatnog dnevnog rada.

Logore su organizirali Pioniri Mjeseca, trgovačka sekta koju je u 20. stoljeću osnovao neki azijski milijarder. Ta je sekta postala najprljavija eksploatacija, Francuzi su padali iz Scile u Haribdu, a Napredno trgovačko društvo našlo je kokoš sa zlatnim jajima.

O svemu tome sam razmišljao prolazeći kroz vrata broj 3 gradinjanskoga zatvora. Tek sam tada postao svjestan u kakvoj sam kaši. Strah me je ščepao za grlo. Kad smo izišli iz kola, pošli smo na liječnički pregled. Dvojica teže ranjenih ostala su ondje. Ostali, onako goli, pod kolektivni tuš u ove hladne zimske dane. Drhtao sam. Sjetio sam se tuševa u logorima iz dvadesetog stoljeća. No, bila je to zaista samo voda. Odmah sam bolje disao...

Zatim su nam ošišali i obrijali sve dlake na tijelu i dali nam odjeću i plavu pidžamu. I napokon u baraku. Našao sam slobodan ležaj na katu. U prostoriji je bilo pedesetak kreveta na kat. Šef sobe bio je također zatvorenik. Prostorija je bila dobro grijana infracrvenim grijalicama sa stropa.

Ispružio sam se na ležaju da bih odmorio bolne mišiće. Osjetio sam glad, ali nisam na to obraćao pažnju. Mislio sam na Soniju i na Josette, koje će se uznemiriti. Zamjerao sam sebi što sam izlazio zbog ljubomore. Da sam ostao sa kćerkom, dočekao bih Josettu, umornu, ali sretnu što je došla. Možda bi nedjelja u obitelji bila ugodna. Sad je prekasno... Bio sam u klopci.

Zvučnici su prenosili trube što su najavljivale počinak. U baraci su se ugasila svjetla. Opazio sam da je bila noć. Vani su šetkali svjetla reflektora. Na slabom svjetlu opazio sam kako su muškarci i žene napuštali svoje ležajeve i uvlačili se u krevete partnera tražeći u koitusu zaborav. Jedini užitak koji im je nudio život u logoru. Ubrzo sam zaspao.

*

Sutradan me probudila truba. Bila je još noć. Ustao sam jedva se suzdržavši da ne kriknem od boli. Svjetla su me zaslijepila. Jedva sam otvorio nateklo lijevo oko.

— Na kavu! — drekne glas zapovjednika barake. Grč u želucu odgovori potvrdno na tu zapovijed. Uzeo sam vrč što mi je visio iznad glave. Skočio sam pokraj svoje susjede, koja mi je doviknula neka pazim. Slatka djevojka od oko 25 godina, blaga lica, poružnjela zbog ošišane glave. Čini mi se da je bila plavuša. Odjevena samo u pidžamu, otkrivenih ružičastih grudi i lijepo građenih nogu.

Krenuo sam prema kotlu s kavom gdje sam dobio i sendvič. Jeo sam, dakako, s tekom. Svi su zatvorenici žvakali, jednako odjeveni, obrijane glave. Činilo se da ih ne mori glad. Moral mi se malko podigao.

Tada je šef barake prozivao pridošlice. Prijavili smo se neki čovjek, ja i žena strašljiva izgleda. Sumnjam da je sudjelovala u jučerašnjim manifestacijama. Šef nam je odredio što ćemo raditi. Zapitam ga kad će biti istraga. Ne zna, navodno. To je različno, od slučaja do slučaja. Nije htio više ništa reći. Sumnjiva diskrecija. Kao da je ubačen među nas da bi nešto doznao. Odlučio sam da budem oprezan i da pazim s kim se družim.

Za popodnevnog kupanja zatvorenici su se gurali pod tuševima, prskali se i šalili. Neka mi žena dobaci sapun. Uhvatim ga u letu. Smijala se mojoj vještini.

— Sportaš? — zapita.

— Pomalo — odgovorih. Ona počne o sportu kao o jedinom spasu za zdravlje i tjelesnu formu. Imao sam dojam da čavrlja kako bi odagnala strah. Bilo je neumjesno i glupo raspravljati o sportu pod zatvorskim tušem. Bili smo goli ne samo fizički: u stroju za mrvljenje ličnosti. Približio sam joj se. Imala je privlačno tijelo. Pomilovao sam je. Prasnula je u smijeh.

— Čekajte do večeri, imat ćemo više vremena — rekla je. Malo više optimizma... No, da, kakav optimizam iza tih

laserskih ograda? Kao životinje, kojima je dopušteno da se valjuškaju i pare po volji prije nego što ih pošalju na pripitomljavanje ili — na klaonicu. Stresao sam se iako je voda bila topla.

— Obrišite se! — pala je zapovijed i voda je prestala teći.

Izišao sam iz barake i prihvatio se posla. Držat ću se mirno, neću da me zapaze. Potražit ću nekoga u koga ću imati povjerenja. Kako da nađem takva čovjeka? Pala mi je na um pomisao: zviždat ću »Dixie«. U tome je prošlo nedjeljno prijepodne. Čistio sam i sređivao vreće od brašna. Zatvorenici su slobodno šetali između baraka i razgovarali međusobno. Neki su obavljali sitnije poslove. Nadzornici su također nezainteresirano šetali.

Prošao sam nekoliko skupina zviždeći nekadašnju himnu Konfederacije koja se borila za održavanje jarma proletara. Evropska konfederacija nije je, začudo, prihvatila... Oko podneva prekinem posao jer je zvučnik pozivao zatvorenike barake 5 na ručak u

blagovaonicu B.

Ručak je bio obilan; za stolom po deset zatvorenika. »Dixie« nije izazvao nikakve reakcije u blagovaonici. Prihvatio sam se opet posla. Tovario sam vreće na ručna kolica kad začujem kako još netko zviždi istu himnu. Okrenem se... Čuvar, četrdesetih godina. Širok osmijeh... »Pažnja!« — pomislih ja. Takvu mogućnost nisam predvidio.

— Bio sam — odgovorih i zauzmem obrambeni stav. Bu- konstatacija nego pitanje.

— Bio sam — odgovorih i zauzmem obrambeni stav. Bude li me pitao za ime i prezime, broj... Ali čuvar se nasmije.

— Narednik Mare Rigaux, 62. četa konjice, sad živim od slave kao čuvar robijaša. — I on pogleda oko sebe pa me pozove u nekakvo malo spremište.

— Zbog čega si ovdje? — zapita.

Na brzinu sam mu ispričao slučajno sudjelovanje u jučerašnjim manifestacijama. Kimnuo je glavom.

— Budi miran. To je vladina provokacija. Upleo si se u to kao malo dijete. Shvaćam te. I ja sam često osjećao želju da strgnem kulise tog teatra u kojem živimo.

— Što mogu očekivati?

— Za tri-četiri dana ćeš na prvo saslušavanje. Ta gospoda vole da se zatvorenik prži na tihoj vatri prije nego što ga načnu. Ako si mi rekao istinu, i nisi učinio ništa kažnjiva, prihvati narkoanalizu. Bit će bolje. Ako te zapitaju hoćeš li odvjetnika, traži meštra Doumera preko Udruženja veterana. Dobar je to čovjek i nije lovac na europare.

— Što znaš o Odgojnim radnim logorima? — zapitah ga. Lice mu se smrači.

— Ovdje si na odmoru. Dobro jedeš, mirno spavaš, pariš se po volji, nemaš mnogo posla, stražari te ostavljaju na miru. A u Odgojnom radnom logoru, U ORL-u, ondje je drukčije. To je najokrutnija ustanova za moralno ponižavanje koju je izmislilo čovječanstvo. Robijaši su potpuno isprana mozga, toliko da postaju pravi roboti, služeći bez otpora proizvodni stroj Naprednog trgovačkog društva. Sustav se sastoji u idealnoj smotri pokreta za emancipaciju radnika što je počeo u 19. stoljeću. Utemeljitelji mistike Mjesečevih pionira savršeno poznaju psihologiju čovjeka. Azijski je bogataš pronašao dobru formulu. Šefovi ČES-a bit će ubrzo službeni upravljači Francuske i Evrope.

Uzdrhtao sam zbog te obavijesti. Stražar je to opazio.

— Pokušaj uvjeriti svog advokata da se zalaže za šok i neodgovornost u tvom slučaju. Ako to uspije, provest ćeš neko vrijeme u nekom psihijatrijskom sanatoriju.

Zahvalio sam mu. Htio sam ga upitati zašto obavlja ovaj posao. Na vrijeme sam se suzdržao. I on radi svoj posao.

— Ako si oženjen — nastavi on — daj mi ženinu adresu. Napiši pismo, poslat ću ga i urediti da te može posjetiti.

— Kako da ti zahvalim? — pitam.

— Pusti to. To je najmanje što mogu učiniti za druga. Moram ići. Napiši adresu na blok. Zadrži ga da možeš pisati ženi. Ako me budeš trebao, poruči po nekom od mojih kolega. A dotle uživaj. Nikad se ne zna...

I on ode zviždeći »Dixie«. A ja, ispunjen od pete do glave optimizmom, dovršio sam posao oko 18 sati. Večerali smo za jedan sat. Zatim sam otišao u baraku da se odmorim i napišem ženi pismo.

Trudio sam se da je uvjerim kako mi je žao što sam upao u sve to. Nekoliko riječi za Soniju. Noć je pala kad sam završio. Dao sam olovku i blok ženi što je spavala ispod mene. Ona će pisati redovnim putem. Naravno, neće moći pisati sve što želi. Zvala se Liliane Vernier. Zatvorili su je zbog crne burze. Istraga je bila završena pa je još samo čekala na presudu. Suprug joj je sam s djecom. Morat će se udružiti s nekom drugom ženom, da bi nekako isplivao s kućnim budžetom. Nadala se da će je on po povratku iz ORL-a prihvatiti, bar kao ljubavnicu. Pokušao sam joj uliti malo optimizma uvjeravajući je kako će poslije ljepše živjeti. Radit će troje odraslih. Bio sam sretan što me ništa nije ispitivala o ORL-u.

Kad sam pošao na zahod, opazio sam kako se zatvorenici bez ustručavanja pare. Žena što je šuškala sa mnom pod tušem trudila se iz petnih bokova da u isto vrijeme zadovolji dva muškarca. Opazivši me, dala mi je znak rukom. Uzvratio sam i pošao dalje. Naišao sam na dvije lezbijke koje su imale svoju grčevitu seansu. Svi su željeli seksom odagnati tjeskobu što ih je pritiskala u očekivanju presude.

Vraćao sam se. Liliane je bila u ljubavnom grču s nekim mladićem. Gledao sam ih nekoliko trenutaka onako gole.

Počeo sam vjerovati u nešto i nadao sam se da industrijsko društvo neće nikada pretvoriti ljudska bića u robote.

Popeo sam se do svoga ležaja pazeći da ne smetam zaljubljenima. Zvučnici su objavljivali gašenje svjetla i povečerje. Pokušao sam zaspati unatoč ritmičnom podrhtavanju moje daske za madrac, što je samo potvrđivalo kolika je žestoka bila ljubavna igra. Čuo sam kako Liliane mrmlja.

— Bio si malo prebrz, nisam svršila. — Gurkali su se još četvrt sata kao pubertetlije. Napokon je mladić otišao na svoj ležaj. Mogao sam mirno zaspati... da me nije boljelo tijelo. Neka mi ruka dodirne rame. Pomoli se Lilianina obrijana glava.

— Dođi da završiš ono što Luc nije uspio.

— Zao mi je — odgovorih — nađi drugog. Još se nisam oporavio od udaraca. Nisam u formi.

— Ne brini, samo ti lezi, ja ću obaviti posao.

Nije ni čekala da se složim. Našla se na mojem ležaju i počela me oprezno svlačiti. »Iskoristi, uživaj zadovoljstva« — napomeno mi je Marc Rigaux. U redu. Kad sam ostao gol, Liliane me je počela znalački milovati da bi probudila moju požudu. Divio sam se njezinu lijepu tijelu. Ruka joj je lutala ispod trbuha i moja se muškost ukrutila... Tada me Liliane zajahala. Osjetio sam obrijane dlačice. Godila mi je mlakost vagine. Zaista je Liliane znala kako se rade te stvari. Nisam morao paziti. Sve zatvorenice bile su cijepljene protiv začeća.

Liliane zatim legne kraj mene. Stisnuli smo se. Milovao sam joj obrijanu glavu. Ova nas je slatka igra okrijepila. Nekoliko smo sati čavrljali o našim bračnim drugovima i djeci, o našim strahovima i nadama u bolju budućnost.

U polumraku barake mnogi su zatvorenici uživali u toj slatkoj igri, posljednjem utočištu ljudske nježnosti u paklu društva betona i željeza. U glasovima se osjećala tjeskoba, daske su škripale u ritmu grčenja, ljubavni su se krici miješali s ravnodušnom hrkom spavača. Svake su noći barake treperile i stenjale.

Kad me probudila truba, nisam se mogao sjetiti kad sam zaspao. Utrnula mi je jedna noga. Maknem je i Liliane se probudi. Zajedno smo se oprali, zajedno smo pošli na doručak. Dva su dana prošla bez ikakvih novosti. Dvaput sam vidio Marca Rigauxa i dao mu dva pisma. Nisam imao posla i provodio sam dane s Lilianeom. Ljubav i odmor.

U srijedu ujutro pozvali su Liliane da pođe po presudu. Očiju punih suza, poljubi me i ostavi. Osjećao sam se posve izgubljenim, srce mi je lupalo. Više je neću vidjeti...

Opet šišanje i brijanje svih dlaka. Desetorica po desetorica. Poslije podne sreo sam Marca Rigauxa. Rekao mi je da je Liliane dobila godinu dana ORL-a i da je odvedena u nepoznatom pravcu. Žarko sam poželio da izdrži i da se vrati kući bez ozbiljnijih posljedica. U četvrtak ujutro Marc me obavijestio da mi dolazi u posjet Josette u 14 sati. Uspio je urediti posjet.

U 14 sati sreo sam se s Josette u sobi za razgovor. Bili smo odijeljeni rešetkama, ali sam se bolje osjećao kad mi je bila nadohvat ruke. Doimala se umorno. Trgnula se kad mi je vidjela obrijanu glavu. Nije mi zamjerala. Uplašila se za moje zdravlje. Sonia je, kaže mi, ostajala noću kod čika Pierrea dok je ona radila svoj posao. Kad smo se rastajali, bilo mi je teško.

Kad je došla noć, potražio sam društvo druge žene kako bi u njezinu zagrljaju nestalo zebnje. Spavao sam sa ženom koja je šuškala sa mnom pod tuševima. Pokazala je visoko ljubavno umijeće. Valjuškali smo se do premora — da bismo zaboravili.

Kad me sutradan pozvao stražar, srce mi je htjelo iskočiti. Došao sam na red za istragu. Električnim džipom povezli su me do starih zgrada. Bio sam uznemiren, uplašio sam se kad se džip zaustavio pred

uredom. Ušao sam.

Ured kao i svaki drugi. Veliki stol pokriven papirima, za njim maleni čovjek kljunasta nosa, tamne kose i orlovskih očiju. S njegove lijeve strane stolić, za njim lijepa tajnica duge plave kose. Oprečnost obrijanim glavama zatvorenika. U velikom ormaru mnogo dosjea. Nad drugim portret Stephena Martena, predsjednika Evropske konfederacije, široki je prozor osvjetljavao prostoriju. Iznenada se otvore pokrajna vrata i stražar donese naslonjač. Uznemirio me aparat što je bio na naslonjaču.

— Sjednite, građanine Rudec. Ja sam istražni sudac Herbert Carli — počne čovječuljak.

Poslušao sam. Stražari su se povukli. Sudac izvadi moj dosje i nastavi:

— Hoćete li na sva pitanja odgovoriti sada ili biste htjeli pomć službena advokata, odnosno branitelja po svom izboru. Recite mi tada njegovo ime i adresu.

Nisam osjećao grižnje savjesti i požurio sam da se to sve što prije završi. Rekao sam da bih sada odgovarao na pitanja, a da bih inače želio da mi pomogne advokat Doumera, preko Udruženja veterana. Čovjek je zabilježio podatak i nastavio:

— Možete izabrati narkoanalizu ili saslušavanje u budnom stanju. Prvo rješenje dokazuje vašu iskrenost, vašu dobru volju. Kod druge ostaju sumnje. No, ako kanite što zatajiti, imamo mi metoda za razvezivanje jezika. Možete se odmah i uvjeriti — doda čovječuljak sarkastično.

Izabrao sam narkoanalizu. Herbert Carli se diže, pričvrsti mi zglavke i gležnjeve za naslon i noge naslonjača metalnim karikama vezanim za uređaj na kojem sam sjedio.

— To su samo detektora laži — reče sudac. Zatim objesi na aparat mali terminal i izvadi iz ladice špricu za injekcije. Dok je sudac rezao ampulu, tajnica je zijevala od dosade.

Herbert Carli me ubode u lijevu ruku i nekoliko sekundi poslije osjećao sam kao da se udvajam. Kao da sam izišao iz svoga tijela i lunjao prostorijom gledajući Erica Rudeca što sjedi u naslonjaču. Mnogo se napredovalo od penthothala. Duh mi je ostao bistar, samo je osjećaj odvajanja poremetio moje odnose s okolinom. Čuo sam kao kroz sloj vate kako me sudac pita za ime i prezime. Imao sam dojam da je netko drugi odgovorio umjesto mene svojim usnama. Padala su pitanja, čulo se tiktakanje pisaćeg stroja. Sve mi se činilo beskrajno dugo. Napokon mi sudac dade drugu injekciju i moja osjetila postanu normalna.

Kad sam došao k sebi, Herbert Carli mi se uljudno zahvali, izjavljujući da je moj slučaj banalan. Obećao je da će mi omogućiti susret s odvjetnikom i pozvao stražare. Ponovno džip, ponovo onaj

dobrovoljni bordel u baraci. Propustio sam objed, ali nije važno: moj želudac nije ništa izgubio.

Pridružio sam se Nicole Fabien, mojoj novoj drugarici u nevolji. Uzbuđeno me dočekala. Ohrabrio sam je. Legli smo. Nicole se svakome rado podavala, svima je bila na usluzi.

Uhapšena je istoga dana kad i ja, ali zbog krađe živežnih namirnica u samoposluživanju. Ta tridesetgodišnjakinja teško je podnosila zatvor. Kad ne bi bila nečim zabavljena, plakala bi i tražila partnera za utjehu. Pozvala me na partiju seksa, što mi je odnijelo ostatak poslijepodneva. Nakon toga smireno sam zaspao do jutarnje trube.

Sutradan su me stražari odveli u prostoriju za razgovor s advokatima. Čekao me moj Doumer. Zatvorska administracija nije voljela odugovlačiti. Kad sam ušao u prostoriju za razgovor, trgnuo sam se spazivši svog branitelja. Krupan četrdesetogodišnjak, odjeven u crno, ružna lica, zacijelo izložena zračenju. Kose i brade nije imao, a na licu mu ozljede kao tragovi radiodermitisa. Pružio mi je ruku bez nokata i predstavio se:

— Advokat Henri Doumer, branitelj na vaš zahtjev. Šokirani ste mojim izgledom. Ja sam žrtva radijacije atomske bombe prije deset godina u Teksasu. Znam da ste vi bili tada pošteđeni jer ste bili ranjeni. Ratovali smo u istoj diviziji. Ja sam bio na krajnjem desnom krilu. Moja su se kola nalazila predaleko da bi bila uništena, ali sam ja bio zahvaćen zračenjem. Posljedice vidite i sami. Šest mjeseci u dalaskoj bolnici, godinu dana u Grenoblu i kapetan Doumer je mogao nastaviti advokaturu, odlučivši da uzvrati milo za drago na ovu društvenu svinjariju koja ga je poslala na klaonicu.

Stavio sam prst na usta.

— Ne brinite — odvrati on. — Svejedno mi je da li me špijuniraju ili ne. Ja sam izliječen čudom i već sam morao biti mrtav. Svakako neću dočekati starost. Zato se ne ustručavam reći što mislim.

Sjeli smo. Advokat otvori torbu, izvadi dosje i nastavi.

— Imam fotokopije vašeg priznanja. Proučio sam ga noćas, jer u vašem slučaju valja biti brz. Vlasti su odlučile brzo raditi da bi srezale vaše mogućnosti a da ne pogaze zakon. Moram vam postaviti nekoliko pitanja i upozoriti vas da je vaš slučaj, zapravo, težak.

Kao da je po meni briznuo hladan tuš.

— Dovedeni ste ovamo kao lutajući pas što se pridružio čoporu vukova i počeo ujedati, a zatim se dao uhvatiti lovcima koji su hvatali glavu čopora. U pomanjkanju žrtve, koju su priželjkivali, možete biti sigurni da će svoj jad iskaliti na vama...

Opazio je da ga ne razumijem, pa je pokušao biti jasniji:

— Vi ne možete shvatiti da su tu pobunu organizirali ljudi na vlasti u suradnji s opozicijom. Trebalo je da budu raskrinkani lokalni šefovi partije tranšista zbog kojih su uzne mireni. Znali su što je kadra učiniti

masa koju pritišće bijeda. Prilika im se pružila prilikom posjeta Marcela Crepyja. Njihovi su agenti propagirali, huškali i organizirali nasilja da bi opravdali represalije. Držali su da će prvaci tranšista iskoristiti priliku i pridružiti se masi. Vlasti su posakrivale policijske snage na vitalna mjesta i naredile da se pojave u određenom trenutku i da »pometu« sve sumnjive bundžije. Među njima će zacijelo biti — smatrali su — poneki tranšist. Poslije će isljeđivanjem valjda doći i do šefova te partije. To je teoretski išlo. Praksa je pokazala neuspjeh. Vlasti su potcijenile broj manifestanata. Marcel Crepy bio je ubijen u dvorištu Vijećnice. Možda su ga ubili pobunjenici, ali je vjerojatnije da ga je dotukla opozicija. Tranšisti se, međutim, nisu pojavili. Vjerojatno ih je obavijestio neki od dvostrukih agenata. Vi ste među posljednjim osumnjičenima u ovih nekoliko dana i oni su uvidjeli da su pretrpjeli neuspjeh. Treba da osvjetlaju obraz i potraže nekakvo žrtveno janje. Našli su, na nesreću, vas...

Ovo mi je razlaganje sledilo krv u žilama. Shvatio sam do koje sam se mjere dao povući za nos. Vidjevši moj zaprepašteni izraz lica, advokat Doumer me potapša po leđima pa će umirujućim glasom:

— Vjerujte mi da ću učiniti sve što mogu da vas izvučem iz te kaše. Bila bi šteta i prava nepravda da tako skupo platite neizravne posljedice običnog bračnog nabijanja rogova.

Osjećao sam se loše. Činilo se da je advokat znao kakvo je »zanimanje« moje žene. Postalo mi je jasno da sam mnoge stvari izlanuo pod utjecajem narkoanalize. Rekao sam:

— Imate pravo. To što mi se žena bavi prostitucijom revoltiralo me protiv neprekidne nepravde društva kojem sam se dosad pokoravao. No ne smatram se krivim, iskreno mislim da sam postupio korektno ustajući protiv zloupotrebe Naprednoga trgovačkog društva...

Advokat Doumer me odjednom prekine:

— Oprostite, no mnogo bolje je da se na suđenju založim u obrani gnjeva suludoga prevarenoga muža, koji je u ljubomori nepromišljeno postupao. Bolja je umobolnica nego Odgojni radni logor...

Prihvatio sam to. Zatim me advokat ispitivao jedan sat o mom životu i okolnostima što su me dovele u zatvor.

— Treba da se povezete s mojom ženom — rekoh kad je bio gotov — zbog honorara za vaš trud.

— Ne uznemiravajte se zbog toga — odvrati on. — To je već riješeno. Uzet ću samo ono što mi plaća država.

Ostao sam bez riječi. Dotle je Doumer nastavio.

— Nemojte misliti da će mi vaša žena platiti u »naturi«. To je osobna stvar između mene i države. Više puta radim za ideale pravde. Moji su dani odbrojeni pa si to mogu dopustiti. Bit će to sretan izuzetak u našem društvu, gdje pojedinac vrijedi samo prema svojoj kupovnoj moći. PLAĆAM, DAKLE POSTOJIM. To bi moralo biti geslo Evropske

konfederacije. Moram ići. Vidjet ćemo se na dan procesa. Učinit ću sve za vas. U međuvremenu se oporavite od pendreka i uživajte u koitusu sa sustanarkama u baraci. Ta mala povlastica mješovitih zatvora utemeljena je na početku 21. stoljeća da bi smanjila napetost. Tako se smanjuje i potencijal agresivnosti zatvorenika i predusreću se mnogi pokušaji bijega. Tko bi bježao iz raja punog ljepotica, od dobrog smještaja i dobre hrane?... Previše brbljam, živim od svoga jezika... Do viđenja, građanine Rudec!

Advokat Doumer spremi torbu, pruži mi ruku i pozove stražara. Neki podoficir otvori vrata i povede advokata. Druga dva stražara odvedu mene u džip, pa u baraku 5. Stigao sam upravo na objed. Otrčao sam do blagovaonice i sjeo do Nicole, koja mi je čuvala mjesto. Ispitivala me, pričao sam joj o susretu s advokatom. Zatim smo se vratili u baraku i legli na krevet.

Već sam bio tjedan dana u zatvoru Gradignan. Bio je to tranzitni centar, odakle su zatvorenici poslije suđenja bili slani u ORL. Svakoga su dana zatvorenici odlazili, a kako su dolazili i novi, broj zatočenika ostajao je uglavnom podjednak. Nisam više imao nikakva posla u zatvorskom krugu. Čini se da je rad bio rezerviran za došljake. Kao neka brucošijada. Opskrba, kuhinja i pranje rublja prepušteni su civilima, koji su se držali podalje od zatvorenika. Samo su stražari održavali vezu.

Nicole je proučavala kako mi zarašćuju ozljede i istiskivala mi je prišteve.

— Jesi li opazila, Nicole, nešto čudno? — pitam je između dva prišta.

— Jesam, dragi: goli smo i bez dlaka.

— Nisam to mislio — odgovorih nasmijavši se. — Ustanovio sam da ovdje ne caruje novac kao vani.

— Pa mi ga i nemamo.

— Znam. Zatvorski budžet napaja se iz poreza za rebalans budžeta, jedne od najvećih stavaka među odbicima od plaće. Tom se stavkom namiruju gubici što nastaju kad neki umirovljenik umre a nije naknadio svoj deficit. Eksploatirani moraju naknađivati gubitke eksploatatora. Ovaj je zatvor jedna od posljednjih tvrđava dobročinstva. Imamo prenoćište, hranu. Nalazimo se u neke vrstu čistilišturaju, predvorju pakla ORL-a, gdje vlada samo ropstvo, licemjerje...

— Nemoj o tome. Radije se ljubimo.

— Pusti me da nastavim. Nije ovdje samo socijalno dobročinstvo. Dobio sam i besplatnog advokata i stražareve usluge. A i ženine usluge dobivamo besplatno, ono što bismo na Intendantskom šetalištu plaćali između 100 i 500 europara.

— Varaš se, dragi. Danas sam provela jutro s jednim stražarem za

bočicu parfema, čiji miris sada udišeš.

— Svako pravilo ima svojih izuzetaka — odgovorih. Nicole me zagrli.

— Što misliš o jednom višenamjenskom programu? — zapita me.

— Ima ovdje dovoljno žena, ne moram se preobraćati. Uostalom, potreban mi je mir da bih razmislio.

Nicole razočarano slegne ramenima i pridruži se skupini muškaraca i žena očitih biseksualnih sklonosti. Počeo sam razmišljati o osobnim teškoćama. Bio sam vrlo uznemiren poslije onoga što mi je iznio advokat. Prevrtao sam po glavi svoj slučaj na sve načine. Nikako da se sjetim nečeg boljeg nego što mi je predložio Doumer. Napokon sam se, umoran od razmišljanja, priključio skupini mužjaka što su prakticirali načelo lančanog rada s nekom novopridošlom ljepoticom, očito time vrlo počašćenom...

Sutradan je bila nedjelja. Odveli su me u sobu za razgovor, gdje su me čekale Josette, Sonia i Pierre Treeowl. Bili su potišteni, premda su se trudili da to sakriju. Zagrlio sam Josette i Soniju preko rešetaka i stisnuo ruku Pierreu. Moja je žena počela govoriti, ali nije mogla. Svladao ju je plač. Nastavio je pisac. Očito mu je bilo neugodno.

— Ne donosim ti dobre vijesti. Najprije pročitaj ovo pismo. Otpušten si iz SEAL-a. Ne žele radnika-demonstranta. Policija je zatim došla upozoriti Josette da je jutros advokata Doumera ubio neki lopov. Takva je, bar, službena verzija. Sutra ćemo zatražiti da ti dodijele drugog advokata.

Ostao sam zaprepašten tim alarmantnim novostima. Treeowl je bio zabrinut i uputio mi je nekoliko savjeta i utješnih riječi. Dotle se Josette oporavila. Razgovarao sam s njom i sa kćerkom. Josette me pomilovala po licu i uvjeravala me da će učiniti sve što bude mogla da mi pomogne. Mnogo je govorila, kao da joj je izgovoreno bilo melem na ranu. Zatim je podigla Soniju da je poljubim. Kad je zvono označilo kraj posjeta, Pierre me je sa čudnim izrazom na licu uvjeravao:

— Budi hrabar. Učinit ću sve da te izvučem odavde. Otišli su. Unatoč Pierreovim uvjeravanjima imao sam dojam da smo se zauvijek oprostili.

Po povratku sam zapitao nekoga stražara za Marca Rigauxa. Htio sam ga upoznati s događajima i upitati ga za drugog advokata. Ali stražar izjavi da je Marc na tjednom dopustu. Otišao sam u baraku da se odmorim. Bio sam uznemiren više nego ikada. Nije me iznenađivao gubitak posla. Imao sam drugih briga. Umorstvo advokata Doumera nije mogla biti samo nemila slučajnost. Htjeli su ga ukloniti da bi me lakše upropastili. Ali zašto? Nisam ja nikakva zvjerka!

Te sam večeri zaspao u naručju Nicole pošto smo se temeljito zadovoljili. Mogla su biti dva sata u noći kad su me probudili prvi pucnjevi... Ustao sam. Nicole također. Sirena je zaurlala, a svjetla su se

upalila posvuda osim u barakama. Gromka pucnjava začula se oko porte broj 3, najbliže našoj baraci. Dugi mitraljeski rafali i pucnjevi pušaka. Eksplozija bombi... Šuškanje lasera, pucnjevi pištolja, prodorni krici, zapovijedi, vrtnja reflektora. Kraj moga kreveta prsne staklo i zazvižda metak. Svi zatvorenici su ustali i skakali od veselja.

— Dolaze da nas oslobode! — vikali su optimisti. Oprezno smo Nicole i ja sišli s kreveta i legli pod krevet.

Za nama i ostali čim su čuli kako nam meci zvižde iznad glava i sikću laseri oko krova. Pucnjava je prestala za četvrt sata. Sve je bilo gotovo. Čula su se samo dozivanja stražara i sirena policijskih kola. Zbrka je trajala jedan sat. Zatim je logor utonuo u svoju uobičajenu tišinu. Do zore smo raspravljali, raspaljujući maštu, najfantastičnijim pretpostavkama.

Sutradan u podne djelomično smo saznali što se dogodilo. Zvučnici su nas izvještavali da je prošle noći skupina komandosa pokušala provaliti u logor kroz portu broj 3. Iznenađeni, u unakrsnoj vatri, komandosi su se morali povući, ostavivši za sobom devet mrtvih. Zatvorske vlasti još istražuju cilj te neuo bičajene akcije. Pogotovo otkako su identificirali jednog ubijenog. Riječ je o stražaru logora Marcu Rigauxu...

Trgnuo sam se kad sam začuo to ime. Je li taj udar organiziran kako bi mene izbavili iz toga osinjaka? »Učinit ću sve što budem mogao« — rekao je Pierre Treeowl. Da li je to njegova ideja? Da li je i on sudjelovao u neuspelu napadu? Je li možda čak među poginulima? Nikako da zamislim toga malo trknutog papučara Pierrea u oružanoj akciji. Zašto bi on preuzeo toliki rizik? Možda ga je Josette upoznala s Marcom Rigauxom, možda je s obojicom spavala kako bi ih uvjerila da mi trebaju pomoći? Bilo je toliko zagonetaka za čije rješenje nisam imao ključa. Sigurno je samo da sam u dva dana izgubio Rigauxa i Doumera, svoje branitelje.

Otužno je prošao ponedjeljak. Zatočenici koji su se nadali božjoj providnosti držali su se mlitavo i preživjeli su svoje razočaranje. Drugi su se iz istih razloga još više odali seksu. Nikad dosad naša novodošla ljepotica Edith Lang nije imala tolikih ponuda pastuha. Zadovoljio sam se time da se veselim s Nicole. Ona se pak, valjda zbog razočaranja, nije podala drugom muškarcu.

Sutradan ujutro došli su stražari po mene. Zazvonio je sat moje presude. Premda sam svakoga dana čekao da me odvedu u sudnicu, to je ipak za mene bio šok. Džipom su me odveli do zatvorske zgrade gdje je neprestano zasjedao Sud sigurnosti Konfederacije. Kombinacija Suda za prekršaje, Porotnoga i Ratnog suda.

Bio sam zatečen. Advokat Doumer bio je mrtav, a advokat po službenoj dužnosti nije, bilo je očito, pročitao moj dosje. Zasjedanje suda nalikovalo je na pravu parodiju. Moja je sudbina unaprijed bila

odlučena. Doveden do mjesta za optužene, odjednom sam se prestao bojati i razgledao sam prostoriju smireno kao da nisam na optuženičkoj klupi, kao da se ne sudi meni. Suci u vojničkim uniformama ustali su i pozdravili tužioca. Saslušao sam iskaz optužbe: povreda javnoga morala, pridruživanje zločincima, sudjelovanje u pobuni, uništavanje javnih i privatnih dobara, pokušaj umorstva dvaju službenika Pogrebnog zavoda, namjerno udaranje organa javnoga reda, uvreda i izdaja Domovine. Osim toga, ja sam možda bio i ona nepoznata ruka koja je ubila Marcela Crepyja i nekoliko pripadnika ČES-a.

Pisar je donio papire s mojim potpunim priznanjem koje sam dao pod utjecajem narkoanalize, zajedno s iskazima po zvanih svjedoka, dvojice službenika Pogrebnog zavoda, koji su me, dakako, odmah prepoznali. Sve što je slijedilo bilo je najobičnije sudsko blebetanje, pri čemu se advokat potpuno izgubio braneći moju neodgovornost bez valjane argumentacije. Moj dosje nije ni pomirisao.

Bio sam miran dok je trajao proces, i sam iznenađen svojom smirenošću. Suđenje mi se činilo presmiješnim a da bi bilo zbiljsko. Nisam osjećao da se to tiče mene. Od vremena do vremena sudac bi mi postavio poneko pitanje da bi se nešto potanje utvrdilo. Odgovarao sam iskreno, ne smatrajući sebe krivim. Predsjednik suda izvrsno je ravnao predstavom nalik na kazalište lutaka kojim ravnaju djeca, oponašajući odrasle, a čija prevelika ozbiljnost čini predstavu nestvarnom.

Napokon su se suci povukli na vijećanje. Vratili su se za četvrt sata. Predsjednik se digao i izjavio svečano, okrenuvši se prema meni:

— Optuženi, ustanite!

Poslušao sam. U duši sam već, začudo, znao kakva će biti presuda.

— Građanine Rudec Eric, Sud sigurnosti Konfederacije proglašava vas krivim za optužbe podnesene protiv vas. Zbog težine krivnje i mogućih posljedica, te zbog pomanjkanja olakotnih okolnosti, osuđeni ste na smrt odrubljivanjem glave. Presuda će se izvršiti sutra u zoru.

Iznenadilo me što uopće nisam bio šokiran. Očekivao sam takvu presudu. Znao sam što može čekati žrtveno janje...

— Imate li posljednju želju, osim želje da vidite svoju obitelj, a što nije dopušteno?

— Imam! — odgovorih. — Kao veteran tražim povlasticu
da budem strijeljan.

Moglo se činiti glupo ili dječački. Ali ja sam više volio završiti život gledajući u cijevi pušaka nego da budem skraćen za glavu. U oba bih slučaja bio mrtav, ali u puškama nisam vidio sadističku hipokriziju stroja za teatralno egzekuciju.

— Odbija se povlastica! — odsiječe predsjednik stisnutih usana.

Igra je bila završena. Imao sam pred sobom samo jednu noć. Izišao sam iz sudnice praćen dvojicom stražara. Još sam bio nestvarno miran.

Tada su se lešinari okomili na mene Gavran od popa, pa pastor, muftija, kineski svećenik, i još neke varalice što su nudile svoje usluge. U meni je bujao jad.

Odbrusio sam im neka se nose do onoga isluženog starog bauka što predstavlja njihova boga. Počeli su protestirati. Prošao sam desetak metara, a tada su me drugi strvinari obasuli prijedlozima i katalozima u ime Pogrebnog zavoda, nudeći mi komforne i luksuzne pidžame.

Moja je srdžba prasnula. Stražari su me morali držati i smirivati. Dovikivao sam tim hijenama što su htjeli moje tijelo da mogu od njega načiniti hranu za mačke, ali neka se ne usude iscijediti nijedan europar od moje žene.

Ljutit stigao sam u svoju baraku broj 5. Ondje je vladala izuzetna tišina. Moji drugovi u nesreći već su saznali za presudu. Kad sam ušao, prekinulo se svako raspravljanje. Svatko mi je želio uputiti poneku dobru riječ. Pošao sam prema ležaju, kipteći još od bijesa. Legao sam. Ljepotica Edith Lang dođe k meni i prekine tišinu:

— Hajde, djevojke! Nećemo valjda pustiti te gadove da ubiju našeg druga nacionalnom britvom. Ponudimo mu najbolje što imamo: neka umre od ljubavi!

— Slažemo se! — zaurlalo je u zboru svih 28 žena iz barake. — Neka umre u nasladi ne misleći na ženu i djecu.

Bilo je oko 15 sati kad me okružilo dvadeset osam žena.

— Polako, mačke — primijetili — još se nisam sasvim oporavio od onih pendreka.

— Ubijmo ga bezbolno! — razborito je predložila Nicole. Svukao sam se i počeo seansu s nekom novom, na izgled

stidljivom. Činilo se da je pobjegla iz nekoga internata u 19. stoljeću. No, ubrzo sam shvatio da gospođica nije studirala spolni odgoj dopisno... Povorku neprekinuta koitusa preuzela je Dith, pa Nicole. Dame su se tako žurile da sam se ubrzo umorio... Da bi mi vratile snagu, one su počele namještati mnogobrojne i raznovrsne poze, koje su me iscrple. Razvijale su sve svoje kapacitete... Poslije naslade počela je rezignacija, pa poslije rezignacije bol od čestih orgazama, što me pomalo bacalo u besvjesnost... Ugasio sam se... No, razbudili su me injekcijama hiperdopa... Osvijestio sam se u rukama dvaju stražara, u špaliru ostalih stražara što su me zaštićivali od žena.

— Sadisti! — urlale su žene. Osvješćujete ga da ne biste ubili nepokretno tijelo! Trebalo je da ga dokrajčimo u ljubavnoj euforiji!

Osjećao sam kako mi srce tuče nepravilno. Noge su popuštale. U glavi mi je tutnjilo, koračao sam kao robot.

— Zbogom, Eriče! — dovikivale su moje bogomoljke. — Trudile smo se!

Bila je već zora... Posljednja moja zora. Moje su partnerice dobro uradile. Zahvaljujući njima, proživio sam posljednje sate ne misleći na

Josette i na Soniju. Stražari su me podigli na džip i odvezli u ambulantu, gdje je neki liječnik provjerio da li mi je zdravlje dovoljno dobro da bih mogao umrijeti. Dobio sam još jednu injekciju, koja mi je ojačala srce i zažarila obraze. Oprali su me, uredili i obukli u novo odijelo.

Napokon me džip odveo u ograđeno dvorište, gdje je bila podignuta giljotina. Putem do stroja smrti činilo mi se da čujem pucnjeve u daljini. Neki je oficir zaustavio džip i nešto razgovarao sa stražarem. Čuo sam samo dio razgovora:

— Narod se digao. Izgubili smo kontrolu na jugu... Činilo mi se da sve to nema nikakve veze s mojom smrću.

Džip je opet krenuo prema giljotini. Smiješna li dojma gledati stroj postavljen na podiju kao neki slavoluk pobjede smrti. Mogao sam gledati kako sunce izlazi u otvoru za glavosijek i kako se ocrtava dugoljasta sjena sjekire na potpornju.

Kraj giljotine se skupila grupa službenih osoba, a pred stubama za uspinjanje odred pješadije s oružjem tik do nogu. Okrenuo sam glavu i opazio na platformama na sve četiri strane dvorišta televizijske kamere. Shvatio sam da ću biti koristan i poučan primjer neposlušnim građanima. »Zaboga«, mislio sam »ovi gadovi žele da i moja žena i kćerka gledaju moju smrt na televizoru! Eh, pa učinit ću sve što mogu da bih umro što ljepše.«

Stražari su me pozvali da siđem s džipa. Postavili su se sa svake strane dok sam koračao prema posljednjem pijedestalu. Kamere su se uperile u mene, zum me uhvatio u krupni plan. Stisnuo sam zube, prisilo sam se na smiješak. Desnom sam rukom uputio pozdrav, oblikovavši kažiprstom i srednjakom slovo V prema kameri koja me je hvatala s lica. »Zbogom ljubavi moja!« — šaptao sam — »zbogom Sonia, nemoj prebrzo zaboraviti svoga tatu, pazi na mamu, ona će se umjeti boriti da preživite. Zbogom, Josette, ljubavi moja! Zbogom, draga, uvijek sam te volio i želio bih još dugo živjeti s tobom...«

Gledao sam u zum kamere i mrmljao oblikujući usne na rečenicu: »Volim te, Josette«.

Došavši pred odred vojnika u stavu mirno, što su čekali s oružjem kraj nogu, došla mi je smiješna ideja i ja sam viknuo:

— Odred, na moju zapovijed puške na počast!

Zaprepastio sam se kad sam opazio kako se pedesetak pušaka SEAL 96/09 podiglo kao jedna i odalo mi počast. Oficiri su prasnuli u smijeh. Neki je oficir diskretno zapovjedio vojnicima da spuste oružje. Ova mi je diverzija otjerala tjeskobu, pa sam se hrabro popeo uza stepenice. Krvnik (i on je radio samo svoj posao) očinski me uhvatio za ruku i rekao:

— Ne boj se, momče, bit će brzo gotovo. Pjevuckaj neku pjesmicu, pomoći će ti.

Nisam baš osjećao želju da zapjevam, ali, začudo, na um mi je došla »Marseljeza«. Uvlačeći vrat u otvor, zapitao sam se preživi li misao još dugo kada glavu odijele od tijela? Uskoro ću i to saznati... Klečao sam, glave stisnute u okov, i gledao sam prema krvniku, koji je nešto tražio po džepovima. Okrenuo se prema meni i zapitao me:

— Imate li možda jedan europar?

— Ne, ostao sam bez ičega.

Krvnik je tada pozvao nekog službenika da mu posudi europar koji je bio potreban da bi se pokrenuo mehanizam pa da padne sjekira. Europar je bio cijena jednog ljudskog života. Neki funkcionar mu dade komad traženog novca, zahtijevajući da mu potpiše priznanicu. Moj egzekutor stavi europar u otvor...

— Zbogom, Josette, ljubavi moja! — viknem posljednji put u životu... Strašan udarac, eksplodirale su zvijezde. Skele i giljotina okrenule su mi se u očima dok je glava padala u košaru... I prije nego što sam potonuo u posljednje ništavilo, pomislio sam kako mi je, eto, društvo ponudilo nešto što nisam morao platiti...

EPILOG

Tako je završio život Erica Rudeca, slavne žrtve Nove revolucije. Bilo je to prije dvadeset godina. Čekao sam prije nego što ću napisati tu pripovijest. Zašto? Možda zato da ne bih pomutio legendu koja je okruživala ličnost toga mojeg prijatelja. Odlučio sam objaviti istinu kad me prošli mjesec posjetio Predsjednik i rekao:

— Dragi moj Pierre Treeowl, obraćam vam se u isto vrijeme kao ministru nacionalnog odgoja i bivšem šefu Bordoške sekcije partije tranšista. Poznavali ste Erica Rudeca, pa vas molim da objavite istinu o tragičnim okolnostima njegove smrti.

Pristao sam i vi, evo, možete čitati istinu o tragičnim okolnostima njegove smrti.

Pristao sam i vi, evo, možete čitati istinu o Ericu Rudecu. No da, poistovjetio sam se s ličnošću i napisao pripovijest u prvom licu, ali sve su činjenice točne. Eric Rudec, nacionalni heroj, bio je samo čovjek, sa svojim slabostima i smjelostima. Ponio se kao što bi se i mnogi od nas, bez lažna heroizma i beskorisna kukavičluka.

Mnogo sam ga poštovao, pa kad su žace likvidirale Henrija Doumera, posljednju njegovu nadu, morao sam intervenirati, uz pomoć jednog od svojih agenata, Marca Rigauxa. Pokušao sam upasti u logor s nekim odanim momcima. Nije uspjelo. Izgubio sam devetoricu.

Eric Rudec je umro kao primjer pred stotinu milijuna televizijskih gledatelja, koji su vidjeli njegov osmijeh i rukom oblikovano slovo V. Na usnama mu se moglo čitati: »Volim te, Josette«. Gledali su kako je pala njegova suncem ovjenčana glava. To je bio povod koji je pokrenuo mase. Nastavak znate...

Znao sam čime se bavi Josette, koja je umrla šest mjeseci nakon

svoga supruga boreći se na našoj strani. Poslije revolucije pregledao sam arhive zatvora i dosje s Ericova procesa. Ispitivao sam i preživjele iz logora, koji su mi ispričali njegove posljednje sate. I sada znate istinu.

Glaukusova kiselina

Geörgy Karcag
Klaukusz-san

Preveo Zlatko Glik

Dr Kelemen 24. se iznenadio. Tako između njega i »bolesnika« nije bilo nikakva zaštitna uređaja, ipak nije osjećao strah. Zato nije čak ni uključio zastor Ray-klicoubijača, što se držalo — minimumom — ni jedan imalo pedantni liječnik to ne bi propustio učiniti. »Bolesnik« — ili kako bi to rekli naši primitivni pradjedovi: zlikovac — također nije bio uzbuđen. Opustio se na stolici i zurio prema prozoru gdje se u nevidljivoj zaštitnoj mrežici koprcala neka osa.

Svuda je vladala tišina kako to dolikuje atmosferi instituta, odnosno, vladala bi da je izvana nije remetilo brujanje eleopzera. Zalan 55., revnosni oficir Zaštite blagostanja kružio je u zraku da goropadnik, kojeg bi nekoć nazvali zlikovcem, ne umakne prije kure liječenja... Nikad to ne bi priznao, ali u dubini mozga, u »zoni slavoljublja«, pojavila se potajna želja: barem da pobjegne. U tom bi mu slučaju ostavio neku mišju rupu, kako su duhovito govorili u ona viteška vremena. Onda bi ga punim žarom progonio i ponovo uhvatio. I opet bi mogao stati pred kamere u onom tamnomodrom overalu u kome je tako privlačan na ekranu. Na žalost, Mađarsko upravno područje mala je točka u Svjetskoj državi. Premalo je na njemu stanovnika da bi mogle bujati takve bolesti. Sitnih posrnuća, uzrokovanih ljudskom prirodom, ima podosta, ali to već ne spada u djelokrug Zaštite blagostanja. Ali u većim upravnim zonama...

Mireći se sa sudbinom, Zalan 55. duboko uzdahne.

Ali, neka nitko ne vjeruje da je dru Kelemenu 24. rijetki »bolesnik« tek onako pao s neba. Izborio ga je za sebe poslije višesatne teške rasprave! Na njegovu sreću prije nekoliko mjeseci su mu u Parizu ugradili u mozak telepatijsko pojačalo. To mu je bio glavni adut. Bio je to sitan kristal, a ne nekakvo čudotvorno sredstvo. Tek je pomogao da bolje osjeti tuđe misli koje su se ticale njegove osobe. Ipak tome može zahvaliti što je on odabran, iako se i bez kristala moglo osjetiti koliko su mu zavidjele kolege. Svejedno! Glavno je da je glasoviti »bolesnik« došao njemu u ruke. Konačno će i on moći poslati svoja zapažanja u Centralno sabiralište... Ali bogme, u Bengalu ili u južnoameričkim

prašumama uvijek se nađe neka izdašna boleština ili astronauti donesu nešto posebno iz stranog svijeta. S tim se može muški uhvatiti ukoštac i naširoko i nadugačko raspravljati. Tu je onda kozmovizija, velik publicitet...

Da je tu bar nekakva astrobaza. U ovakvoj malenoj zoni moraju se uvoziti čak i najsitniji slučajevi, npr. »Tifus VIII«. Da bi došao do boljih bolesnika jadni liječnik mora ispustiti dušu. I još k tome, neka vrag nosi ovog oficira što kruži oko zgrade!

Dra Kelemena 24. jedino je tješilo što su od Zalana 55. preko telepatijskog pojačala stizali u njegov mozak samo simpatični valovi. Uzajamna nesnošljivost djeluje vrlo umirujuće! Prijazno se obratio bolesniku:

— Da li biste odali, dragi Hugo 112., zašto ste bombu kućne izrade, ali izvanredne snage bacili na prozor trećeg kata Psihološko-istraživačkog instituta?

— Najprije sam je htio baciti na peti kat, ali me od mog bacača uhvatio grč u ruci. Uostalom, to me je pitao i onaj šašavi oficir sigurnosti. Dosadio mi je! — odgovori grubo pacijent i zagleda se u osu što se koprcala u nevidljivoj mrežici. Liječnik to opazi:

— Ako vas smeta, rado ću spustiti staklenu ploču — liječnik uslužno ispruži ruku prema dugmetu. Hugo 112. nadmeno odmahne rukom kao da kaže: ostavite, dobro je kao što jest!

— Da se vratimo na moje pitanje — nastavi Kelemen uporno. — Mene ne zanimaju sigurnosni razlozi, nego što vas je potaklo na pothvat.

Umjesto odgovora upitani »subjekt« reče nešto nepristojno u stilu pradjedova, ali se dobri liječnik pravio kao da ne razumije. Strpljivo je ponovio pitanje i konačno dobio odgovor:

— Shvatite, mrzim Psihološko-istraživački institut! Pobunim se već na pomisao da žele brčkati po mojoj svijesti. Bolje neka skupljaju kukce koji izumiru.

— Zanimljiv prijedlog! — oprezno potvrdi dr Kelemen 24. — Ovaj slučaj, dakle, razumijem. Ali što vas je navelo da u aparate zabavnog centra »Panorama i Zanos« ubacite nekoliko eksplozivnih stvarčica?

— Učinio sam to iz duboke samilosti! Sažalili su mi se brojni gledaoci klonuli od zanesena cerekanja. Srž života je stvarno uzbuđenje! Inače, oslabe svi obrambeni životni refleksi i na kraju dolazi degeneracija... Što ćete sada sa mnom učiniti?

— Ništa osobito! Dijagnoza je potpuno jasna: pojava rušilačkih težnji. Nije karakteristična za naše uzvišeno doba, nego za prošla, mračna i ratnička stoljeća.

— Ipak nešto namjeravate, inače me ne biste doveli ovamo!

— Morat ćete se podvrći neznatnoj intervenciji. Iscrpsti ću vam iz moždanih stanica B-enzim, što ga inače, po imenu pronalazača,

obivačavamo nazivati Glaukusova kiselina. To je vrlo agresivna enzimska grupa! Potiče određene upravljačke moždane stanice na nasilničke pothvate. Mnogo smo uznapredovali u usporedbi s onom sramotnom prošlosti. Nekada su držali da se »opačina nalazi u duši«, a zapravo je to zasićenost malog mozga kiselinom. Glaukus, još živući velikan, dobio je za svoje otkriće zlatnu plaketu: »Dobročinitelj čovječanstva«!

— Zlatnu plaketu?? Bombu bi mu trebalo staviti pod pokrivač!! I da moju vrijednu lubanju jednostavno probušite? Nikada! U smislu temeljnih slobodarskih prava nisam obavezan podvrći se bilo kakvom crpljenju kiselina!

— Ali dragi Hugo 112! Vas bi i u nedavnoj prošlosti, ne baš tako primitivnoj, strogo kaznili zbog društvene opasnosti, a da i ne govorim o davnijim vremenima... Zato moj prijedlog držim apsolutno humanim.

— Izbijte vi to sebi iz glave, doktore! Mene štiti 5. stav 5243. paragrafa »Deklaracije o nepovredivosti ljudskog bića«!

— Radujem se što je tako točno poznajete. Ali, da li ste na to mislili kada ste onako genijalno prekinuli struju na elektromagnetskom usponu planinarskog kluba »Gore na vrhove«?

— Mislio sam: neka igra bude stvarna. Neka se uistinu uhvate ukoštac s onim stijenama, ako nisu mekušci. Neka riskiraju! I ja sam se popeo...

— Jer svoje kablove, naravno, niste isključili. Ostale su polumrtve poskidali s kamene litice.

— Sve sami mekušci. Nije ih ni šteta!

Dr Kelemen 24. se zamislio. Tišinu je samo remetilo brujanje eleoptera uporna Zalana 55.

— Glaukusovu kiselinu iscrpst ću vam potpuno bezbolno i bez posljedica — obećao je konačno.

— Bez posljedica? Onda čemu sve to?

— Ubuduće nećete činiti protudruštvene akcije.

— Prilično loše posljedice. Pa onda neću moći čak ni pljusnuti nekog od bližnjih koji mi nije simpatičan?

— U principu, da. Zašto ne? Samo, zapravo, svatko će vam biti simpatičan.

— Jezivo! Hoćete od mene učiniti humanog idiota?

— Ako vam do kraja ne izlučim B-enzim, nanovo će se namnožiti. Vrlo poštovani Hugo, vi ste pažnje vrijedan pacijent, ali nemojte mi i dalje otežavati posao!

— Da nemam životnog nagona, sad bih skočio kroz prozor! — jadao se bolesnik. — Ionako ćete me praktički učiniti polumrtvacem. Zajedno s ostalima blejat ću u svjetlosne topove »Panorame i Zanosa« ili ću se pomoću aparata baviti lažnim sportovima. Molim vas, doktore, budite milostivi! U duhu humanizma našeg vremena ostavite u meni bar dva-

tri B-enzima, za svaki slučaj...

Prije nego što je dr Kelemen 24. mogao odgovoriti, pojavila se na vratima i uljezla u sobu ne baš vitka prilika Šefa instituta, profesora Arona 42. On je srdačno mahnuo rukom kako bi ublažio nelagodnost zbog neočekivana dolaska. Tek tada priđe bliže. Inače je bio na vikendu na Kamčatki, ali ga je neki od rivala dr Kelemena 24. preko videona obavijestio o uzbudljivu slučaju. Zbog toga je u punom smislu te riječi — doletio.

— Usput sam čuo pojedinosti o simptomima — pravio se važan prof. Aron 42. — Mislim da bi trebalo primijeniti crpljenje kiseline.

— Slažem se, samo se kandidat nešto skanjuje.

— To ni časa ne smije spriječiti intervenciju! — reče šef odlučno i pristupi komandnoj ploči.

Iz stolice Hugoa 112. iskoče metalne ruke, koje mu obujme cijelo tijelo i onesposobe ga za bilo kakvu akciju.

— Sada moramo izmjeriti nivo Glaukusove kiseline — davao je šef upute. Izvukao je iz ormara kutiju, a u ruke dra Kelemena 24. tutnuo kabel što se završava tankom iglom. — Izmjerite!

Kazaljka aparata naglo je poskočila.

— Količina B-enzima je neobično velika! — upozoravao je zabrinuto dr Kelemen.

— Tim više treba je iscrpsti! — odgovorio je profesor samouvjereno.

— Ne graniči li to s opasnosti po život?

— Ostavite da to ja prosudim! Bilo bi bolje da sada izađete i oslobodite nas onog oficira sigurnosti. Ne možemo trpjeti da neprekidno remeti mir instituta.

»Poslao me van kako bi on sam obavio cijeli posao« — mislio je ljutito Kelemen i nesvjesno zaželio profesoru nešto po ugledu na pradjedove.

Vratio se nakon pola sata, jer Zalana 55. nije bilo lako udaljiti. Hugo 112. ležao je na stolu sa zračnim jastukom. Činio se da je mrtav. Prof. Aron 42. raspoloženo je opipavao njegove gole ruke.

— Vjerovali ili ne, nije ga bilo moguće spasiti. Nije došlo ni do kakva organskog poremećaja, životni procesi su se polako ugasili. Sada se već počinje hladiti. Imamo premalo prakse s ovakvim rijetkim slučajevima. Imali ste pravo, kolega! Da bismo ostali na životu, potrebna je sva »kiselina«. Naš organizam neobična sastava ne može, neće živjeti »kao dobar čovjek«... Naravno, nije šteta za neprijatelja društva! Iako nenamjerno, ubio sam. Čudnovati osjećaj! — mljeo je zadovoljno, ozarena lica zavalivši se tamo gdje je sjedio Hugo 112, u ispitivačku stolicu.

Dr Kelemen 24. munjevitim pokretom pritisne sklopku i taj čas metalne ruke obujme šefa instituta.

— Nemojte zamjeriti, ali vaše vladanje pokazuje da imate suviše B-enzima. Prisiljen sam, u vašem interesu, da ga izmjerim — reče odlučno i pun nade.

Izmjerio je. Najprije se pokazalo normalnim. Profesor, kojem su hladne kapljice orosile čelo, osjetio je olakšanje. Ali se doktor nije predavao. Usmjerio je ispitivanje na prikrivene instinkte. U dubini prikrivenih moždanih odjeljaka ključala je Glaukusova kiselina. Kazaljka je visoko poskočila.

— Sve ovo moram izlučiti! — poviče ozaren od radosti.

— Pa to je opasno po život — jadikovao je prestrašeni

Aron 42.

— Naravno da je opasno! — potvrdio je Kelemen 24. — Interesi društva, međutim, zahtijevaju od nas i takve žrtve... Zato ću bez dugih konzultacija odmah pristupiti poslu!

I pjevuckajući, s dotad nepoznatim zadovoljstvom, uzme odloženi aparat za isisavanje...

Kontakt

Murray Leinster
Interference

Preveo Krunoslav Poljak

Smetnje u emisiji pojavile su se u osam sati a u osam i pet u poslovnoj zgradi American Broadcastinga nastala je uzbuna. Šum je dolazio negdje iz Brooklyna, i u krugu od pedesetak kilometara nije bilo televizora — petnaest milijuna pretplatnika — koji bi primao bilo što osim ludog plesa pruga po ekranu i upornog, kreštavog brujanja u zvučniku. Dogodilo se to neposredno prije emisije u kojoj nastupa Mali Angy a bez Malog Angyja pretplatnici jednostavno ne mogu. I tako, kad su se te smetnje pojavile na video kanalima u baš najnezgodnije vrijeme, uprava studija počela se uzrujavati i kršiti ruke, a sva su dežurna kola za traženje izvora smetnji luđački krstarila gradom.

Izvor smetnji nije bilo preteško locirati. Naravno, kao i sve ultrakratke smetnje, morali smo ih loviti jureći ulicama. Mort i ja obišli smo jedan blok tri puta prije negoli je Mort shvatio da je taj cijeli blok jedno veliko skladište izolirano aluminijskom folijom koja je reflektirala valove na metalna vrata i željezne nosače reklama odakle su se valovi vraćali na foliju. Načinili smo veći krug oko bloka i vratili se na liniju i morali ispitati samo tri mjesta na kojima je buka dolazila odjednom iz dva pravca i jedno gdje su se stjecale tri stalne zrake koje su se odbijale od tri nepoznata reflektora. Histerična vika iz Centrale, koja nas je upozoravala da će Mali Angy početi emisiju za dvadeset minuta, petnaest minuta, da već ima dvije tisuće pritužbi, da je telefonirao gradonačelnik i pitao što se zbiva, da je poduzeće Pinky-Pank već postavilo zahtjev za isplatu penala zato što se ne prenosi njegova emisija: i prijetilo, ako brzo nešto ne učinimo... no, sve nam to nije nimalo pomagalo.

Ipak, izvor smetnji smo našli. Nalazio se u bloku zgrada prljava izgleda — u nekima su bili stanovi a na nekima su prozori bili zakovani daskama. Bila je to vrlo bijedna četvrt. Kad se približite dosta snažnom izvoru smetnji, nezgoda je u tome što se valovi odbijaju od svakog metalnog lonca i kotlića pa više ne pomažu uređaji. I zato smo Mort i ja izišli iz kola. U času kad smo počeli raditi dojurila su i ostala kola pa smo podijelili ulicu. Počeli smo kucati na vrata i izgovarati

uobičajenu litaniju: »Oprostite, gospođo, negdje nekakav električni uređaj ometa televizijsku emisiju, poznajete li koga u susjedstvu tko eksperimentira strujom«, i tako dalje i tako dalje. Metoda nije baš znanstvena ali je obično najefikasnija. Istodobno smo držali u ruci ručne prijemnike i grozničavo se njima koristili. A Centrala nas je neprekidno obasipala da je preostalo još toliko i toliko minuta do nastupa Malog Angyja.

Mort je naletio na ratoborna pijanca koji mu je otvorio vrata i htio ga je tući, a ja sam upravo vikao u uho neke nagluhe bake kad je moj ručni prijemnik uhvatio liniju: čisto i jasno, ne valove izvan faze nego pravilnu polariziranu zraku. Dozvao sam Morta. Dolazila je iz susjedne kuće pa smo izjurili na ulicu. Ta je kuća bila nenaseljena i zaključana a isto tako i kuća do nje pa smo morali istrgnuti nekoliko dasaka s jednog prozora i razbiti staklo da bismo ušli. Vani smo ostavili jednog kolegu da sve protumači policajcima ako bi se pojavili. Unutra smo čuli nekakvo tiho zujanje pa smo jurnuli stepenicama gore — Mali Angy je trebao nastupiti za deset minuta — a ja sam opazio nekakvo svjetlucanje kroz neka vrata pa sam otrčao tamo vičući:

— Hej, momče! Isključi to! Ma što bilo, isključi to!

Stigao sam do vrata spreman da interveniram, a iza mene su bili Mort i još trojica iz drugih kola za lociranje smetnji. I tu smo našli ono.

Ne. Ne mrtvaca! Ne još. Mrtvac se pojavio kasnije. Kad smo ušli vidjeli smo nekakav obruč svjetlosti, s polumjerom od jednog metra, kako visi otprilike trideset centimetara ispod stropa. Svjetlost je bila ružičasto-plavkasta, prilično blistava

— uz nju biste lako mogli čitati — i tiho je zujala. No iznenadilo nas je što ta svjetlost nije bila u nekoj cijevi, a niti je na nečemu visila. Jednostavno je bila tu, apsolutno nepomična i apsolutno homogena. Doimala se kao obruč od nečega što je

— hm — nalikovalo na obruč crvenoužarena stakla više negoli na bilo što drugo, ako me razumijete. Samo što nije isijavala toplinu. A svjetlost je, unatoč tome, bila jarka, lebdeći tamo usred sobe. A bila je i nepomična kao da je učvršćena na kutnom željezu i podupiračima. Kao da je nečim bila prikovana na mjestu! No, nije se vidjelo da je bilo što podupire.

Mort i ostali su buljili u taj užareni obruč a zatim Mort reče:

— Eto, to je to, ma što bilo. Kako se to isključuje?

— Mali Angy nastupa za pet minuta — reče naš drugi kolega kojem je ono što kaže Centrala uvijek bilo svetinja. — Moramo nešto učiniti! Moramo to isključiti!

— Slažem se — odgovorio sam. Kružio sam oko obruča i promatrao ga iz svih mogućih uglova — Pokaži mi nekakav prekidač ili žicu. To je posao za nekog tko zna više od mene.

Svi smo buljili u obruč. Nije se micao. Bio je postojan. Tada Mort

reče:

— Nema žice, nema prekidača, nema ničega. Moramo nabaviti neku foliju i izolirati ga. Neka se oni iz tehničkog odjela njime pozabave. Onaj tko želi neka ga samo dira. Ja ću ga radije izolirati.

Izišao je. Za njim odoše još neki. Čuo sam kako trče niz stepenice. Imali su baterijske svjetiljke. Čuo sam lomljavu kad su provalili ulična vrata. Imamo status ekipa za intervencije u hitnim slučajevima, tako da nije provala ili neovlašteno smetanje posjeda kad negdje upadnemo — slično kao kad to čine vatrogasci ili pajkani.

Prtljao sam oko ručnog prijemnika. Da, to je to. Valovi koji su onemogućili televizijski prijem u cijeloj metropoli dolazili su iz tog obruča koji je tu visio kao da je zid od opeke. Nije bio povezan žicama ali je zračio gomilu kilovata. Mort dotrči s velikim namotom metalne folije s ljepljivom trakom. Ostali su donijeli sklopive ljestve. Počeli smo raditi. Smiješno, ali nitko nije ni pomislio da dirne obruč rukom ili nečim drugim ili čak da pokuša izazvati kratak spoj. Bilo bi prejed nostavno. Mort je objesio komad folije o strop i tu i tamo ga zalijepio ljepljivom trakom. Postavio ga je na metar od obruča. Jedan kolega je objesio istu takvu foliju s druge strane: obje su visjele kao zavjese jedna nasuprot drugoj. Postavili smo na brzinu još dvije i tako potpuno okružili obruč. Zatim smo podvukli donje rubove metalnih folija i tako je oko te stvari postavljeno nešto kao četverostrani dimnjak. Valovi koje je emitirao obruč odbijali su se od folije i odlazili uvis, ravno kroz Haevisideov sloj. Jedan momak ode dolje do svojih kola i vrati se.

— Centrala javlja da televizori opet rade — reče. — A sada moramo u lov na druge smetnje.

Smetnje rijetko kada izoliramo. Sve — osim električnih dalekovoda — odmah isključimo i prepuštamo pravnom odjelu da povede postupak. A kad smetnja dolazi iz dalekovoda, onda se izolira onako kako smo mi to ovdje učinili. A učinili smo na vrijeme da Maly Angy počne program i da ga gledaoci željni zabave mogu gledati.

Počeli smo tražiti mjesta gdje su još izbijale radijacije kroz foliju. Postavili smo još nekoliko folija. Zatim je Mort obavijestio Centralu, a sve su kontrolne stanice potvrdile da je sve u redu pa se Mort vratio i rekao:

— Buck i ja ostat ćemo uz ovo čudo dok ne stignu oni iz tehničkog. A vi ostali kidajte.

Momci odoše. U Bronxu se pojavila neka smetnja. Četiri bloka nisu uopće imala slike a izvan njih slika se rušila. Jedna su kola otišla da nađu onog tko upotrebljava ultravioletan stroj s neispravnim kondenzatorom, a ostala su krenula u pratrolu. Mort i ja smo se smjestili da se odmorimo. Kad su svi nestali, Mort me pogleda pobjedonosno.

— Buck, što misliš: kakva je ovo stvar?

— Već me je triput zaboljela glava u pokušaju da se dosjetim.

— Nešto naslućujem — nastavi on — jesi li ikada čuo za putovanje kroz vrijeme?

Naravno! Ali ono nije moguće. Neki je tip to i dokazao. Naime, kada biste putovali kroz vrijeme, morali biste proći kroz sve vrijeme između onog iz kojega ste krenuli i onog u koje idete, a prolaziti kroz nešto znači biti u tome, i tako biste se rastegli kroz sve vrijeme između te dvije točke. A kad biste se rastegli kroz nekoliko stotina godina, bilo bi to isto kao kad biste se rastegli nekoliko stotina kilometara. Praktično zacijelo nije, a najmanje je zdravo. Tako sam i rekao Mortu.

— Slažem se — odgovorio je — ali mislim da je pred nama uređaj za putovanje kroz vrijeme. Nitko na Zemlji danas nije u stanju izraditi nešto takvo. Znači, izradio ga je netko tko živi u nekom drugom vremenu. Opažaš li da se ne vidi kroz obruč?

Zaškiljio sam u obruč i zaista je bilo tako. Izvan ruba obruča vidio se strop i dok smo vješali foliju vidjeli smo iznad obruča strop. Ali kroz sam obruč svjetlosti nisam vidio strop.

— To su vrata — reče Mort. — Možda platforma dizala u budućnost. Možda nas kroz obruč gleda netko tko živi stotinu tisuća godina u budućnosti.

Što sam duže bio uz taj obruč svjetlosti osjećao sam se sve gluplje. U početku sam mislio samo na to kako da uklonim smetnje koje je emitirao taj obruč, ali sad, kad nismo imali što raditi nego čekati da tehnički odjel nekoga pošalje — a njima se nije žurilo — mislio sam kako je taj obruč zaista vrlo čudan.

— Misliš da je kroz ovo mogao doći netko iz nekog drugog vremena? U redu! A gdje je taj?

Kuća je bila pusta. Nismo ništa ni vidjeli ni čuli osim vlastite buke.

— Hmmm — reče Mort. — Imaš pravo. Pogledajmo!

U tu smo sobu došli kroz hodnik što je vodio od stepeništa Ali u sobi su bila još jedna vrata — otvorena. Kuća je bila prazna i stara, žbuka se trusila i sve se mrvilo i vonjalo na plijesan i prljavštinu. Mort izvadi baterijsku svjetiljku i iziđe kroz ta druga vrata osvjetljavajući uokrug prostoriju. Jedva je prošao kroz vrata kad li iznenada krikne. Onda nastade tišina kao da hvata dah da bi mogao progovoriti.

— On je ovdje — reče neprirodnim glasom Mort. — Baš ovdje. Možeš ga pogledati.

Leđima mi prostruje ledeni žmarci. Mort se opet javi:

— Mrtav je.

Ušao sam i ugledao mrtvaca. Ležao je na podu u prašini koja je bila posvuda. Tip je djelovao potpuno normalno, nimalo se nije razlikovao od mene ili vas, osim što mu je na licu bio nekakav smiješni izraz. Neke glavonje iz tehničkog odjela imaju takav izraz. Sveučilišni ga profesori imaju često — ne oni najpopularniji. Ima ga većina kemičara

i mnogi svećenici. To je izraz tipa koji se ne obazire ako je nekome stao na žulj, jer on ima i važnijeg posla. Tako izgleda čovjek koji nema konkurencije i koji je prokleto samouvjeren, moglo bi se reći. Običan čovjek, koji prima plaću, nema takav izraz lica.

Ležao je mrtav kao kamen na mjestu gdje je i pao. Na njemu nije bilo ničeg upadljivog. Na prvi se pogled činilo da je odjeven baš kao vi i ja. Ali nije bio. Tkanina je bila drugačija. Odijelo mu nije bilo dobro skrojeno. A cipele... Mort reče:

— Pogledaj te cipele!

Nisu bile od kože nego od drugačijeg materijala. Izrađene tako da su se doimale kao naše cipele ali su bile u jednom komadu. Nisu bile sašite od dijelova. Bile su... možda izlivene u kalup. Isto tako i odijelo. Nije bilo šiveno. Jednostavno je bilo stvoreno. To se doznalo kasnije, shvaćate, toga sam se dosjetio kad su Morta i mene profesori gotovo doveli do ludila nastojeći iz nas izvući više nego što smo znali. Ali od samog sam početka opazio da bi taj mrtvac izgledao potpuno u redu da ste ga samo ovlaš pogledali. Ali ako biste pogledali pažljivije, uočili biste razliku. Ali, tip je svejedno imao simpatično lice.

— Što — zamucao sam — što ga je ubilo?

— Ne znam — odgovori Mort. — To će, vjerojatno, biti prvo što će nas pitati policajci. Zato ću dobro pogledati.

Pretražio je mrtvacu džepove. Nisu bili pravi. Mortova je ruka ulazila gotovo do lakta. Izvadio je mnogo predmeta. Pola ih je pružio meni, a zatim se zagledao u ostalo. Tada sam prvi put vidio fotografiju one djevojke. Kad sam je bolje pogledao, gotovo sam je ispustio iz ruke, jer nije izgledala kao dvodimenzionalna snimka. Činilo mi se kao da gledam kroz prozor u neki pejzaž koji se gubio u beskonačnost. Trodimenzionalno! No, je li zaista bilo trodimenzionalno? Iza djevojke je bilo nekakvo svjetlo ali to je stvarno bilo svjetlo. Djevojka je bila privlačna. Prokleto lijepa mačka! Malo tužna ali samouvjerena i hrabra. Smiješila se i gledala u nekog koga je mnogo voljela. Možda je — poslije sam se toga dosjetio — tip koji je imao fotografiju bio taj koji ju je snimio i ona mu se smiješila dok ju je snimao. Ne bih imao ništa protiv da se i meni smiješi takva djevojka.

Buljio sam u sliku kad li odjednom Mort opsuje.

— Što je pak ovo?

Stvar je bila nalik na tri ili četiri isprepletena prstena samo što se nisu mogli pomicati ni u kojem pravcu. Pokušajte pogoditi što je to bilo, ja ne znam. Našao sam tu i nekakvu karticu i uz nju neku vrst kratke olovke. Kasnije smo otkrili da je u toj tankoj kartici bilo mnogo kalemova, kondenzatora i sličnih stvari, sve tako smotano da bi se moglo držati u ruci. Netko je poslije zaključio da bi to mogla biti neka vrst snimaćeg brzojava kojim se može slati pisana poruka na daljinu, ali dosad još nikome nije uspjelo to pokrenuti. Bio je tu i nekakav

predmet sličan upaljaču s tipkom za palac. Mort ju je pritisnuo i iz predmeta je pojurila zraka plave svjetlosti i na stropu načinila okruglu rupicu. Tada mu je ruka zadrhtala i okrugla se rupica pretvorila u valoviti prazan prostor kao da je netko načinio rez pilom kroz strop, krov i sve.

Mort odbaci predmet i problijedi:

— Bježimo odavde!

Vratili smo se u rasvijetljenu prostoriju. Mort je bio blijed kao krpa a onda iznenada reče:

— To je dokaz! To je uređaj za putovanje kroz vrijeme. Mi ne proizvodimo takve stvari. Tip je stigao odnekud milijun godina odavde!

Gurnuo sam fotografiju u džep i pokazao Mortu ostalo što sam imao. Bila je tu kuglica od bijelog metala, zatim kvadrat nečeg bijelog što je izgledalo kao plastika. Bio je tu i nekakav strojčić koji je radio. U kutiji od materijala sličnog staklu vrtjeli su se kotačići kao u satu.

— Taj je tip bio lud — rekao sam pokušavajući prikriti uznemirenost. — Zašto odrastao čovjek nosi kamenčiće, igračke, smiješne komadiće plastike? A što će mu i ovaj strojčić?

— Mi imamo satove — reče Mort — pogledaj! Taj je momak došao k nama iz milijunte godine naše ere.

— Nije ćelav i ima zube — prigovorio sam. — Izgleda baš kao ti i ja.

— Možda i nije milijun — reče grozničavo Mort. — Možda je pedeset tisuća. Možda samo dvadeset pet tisuća. Ali, naša je civilizacija stara samo nekoliko tisuća godina. Električna struja nije poznata ni dvije stotine godina! Zamisli da sa vratiš sto tisuća godina u prošlost i džepove ti pretrese pećinski čovjek. Imaš džepni nožić. On ga ne bi znao otvoriti. Imaš ručni sat. On ne bi imao ni pojma da postoje satovi i minute. Tvoje naliv-pero... što bi on znao o pisanju? Tvoj crni notes za njega ne bi značio ništa. Ne bi znao čemu služi tvoj rupčić. Što imaš u džepu što bi njemu bilo poznato? Žvakaću gumu? Šibice? Duhan? Novac? Shvaćaš što mislim?

— Tu je mrtvac — odgovorio sam — i najbolje bi bilo da pozovemo pajkane.

— Ne još — reče Mort. Oči su mu iskrile i žmirkale. Sav se tresao. — Pogledaj, Buck! Taj je tip došao iz budućnosti. O tome nema dvojbe! Vrata kroz koja je izišao još su tu! Ako su ona još otvorena, oni pajkani će kroz njih uspostaviti vezu. Oni će pokupiti svu slavu i korist... Ali, ako mi uspijemo nešto doznati prije nego oni dođu, onda smo mi glavni! Zamisli što oni u budućnosti imaju a mi nemamo! Njihovi televizori mora da su bomba! Njihovi...

Sav se tresao. Mort je bistar momak ali ipak nije shvatio koliki je domet onog što je upravo rekao. Da budem iskren, nisam ni ja. Kod

kuće imam uređaj za razvijanje i kopiranje i iz hobija se bavim fotografijom. I bilo mi je jasno: ako uspijem prokljuviti kako se prave te trodimenzionalne fotografije, onda već nešto imam. I zato sam pristao da još malo pričekam zajedno s Mortom.

— Što namjeravaš? — pitao sam.

Mort je izvadio lisnicu i izvukao vozačku dozvolu iz plastičnog džepića. Ruka mu je drhtala.

— Izvest ću trik s kartama — rekao je uzdrhtalim glasom.

Uzeo je vozačku dozvolu i bacio je uvis kroz obruč svjetlosti. Dozvola je prošla kroz obruč. Nije udarila u strop a nije ni pala natrag. Da je igdje drugdje odletjela osim kroz obruč, udarila bi u foliju i pala na pod. No, ona je jednostavno nestala.

— Uhvatili su je. Sada imaju moju fotografiju i vozačku dozvolu. Sada znaju da netko želi s njima razgovarati. Možda se engleski toliko promijenio da ga neće razumjeti poslije sto tisuća godina. Ali...

On baci uvis metalan novčić. Snažno. Da je udario u strop, čuli bismo. Obruč svjetlosti nije odviše glasno brujio. Ali novčić je prošao kroz središte obruča, kroz koje nismo mogli vidjeti, i nije ni u što udario ali nije ni pao natrag.

— Daj mi nešto da bacim — reče Mort — tako će shvatiti što želimo.

On izvadi iz džepa nekakvu omotnicu i načrčka na njoj: »Hej, hej, hej! Ljudi iz budućnosti! Hej!« i baci je uvis. Ni ona se nije vratila.

Zatim je sjeo i grickao nokte gledajući gore. I ja sam činio to isto. A zatim se nešto spusti kroz sredinu obruča svjetlosti. Bila je to nekakva metalna poluga sa staklenom kuglom na vrhu. Spustila se, smirila se na sekundu a zatim se opet podigla u obruč.

— U stropu nema rupe — cvokotao je zubima Mort. — Što je to bilo? Što bismo mi učinili da smo na drugoj strani takva obruča...

Rekao sam možda jedinu pametnu stvar koja mi je pala na um:

— Da smo mi na drugom kraju i da želimo saznati što se dogodilo tipu za kojim se bojimo ići, progurali bismo kameru i snimili ga.

— Tako je! Sada su nas vidjeli i znaju da želimo s njima razgovarati...

Čekali smo. Poluga se opet spusti. Na kraju je sada bila štipaljka a u štipaljci nekakva fotografija. Odmah smo opazili da je to fotografija tipa što je ležao mrtav u susjednoj sobi.

— Žele znati gdje je — reče Mort.

On izvadi fotografiju iz štipaljke. Bio je tako uzbuđen da nije vidio ono što sam ja odmah opazio. I ta je fotografija bila trodimenzionalna i u boji. Jednako kao i djevojčina fotografija u mom džepu. Mort uzme fotografiju i na poleđini skicira čovjeka kako leži na podu — bio je to bijedan crtež — i još dva čovjeka kako stoje pokraj njega. Tu dvojicu, to smo trebali biti mi, nacrtao je sa žalosnim licima i srvane bolom.

Zatim stavi fotografiju u štipaljku i gurne je prema gore. Poluga nestane u obruču. Nastade duga stanka. Mort se uznemiri.

— Nisam baš veliki umjetnik. Možda misle da smo ga ubili. Poslat ću im ručni prijemnik.

I on ga, zaista, baci kroz obruč svjetlosti. Aparat odleti i ja sam, naravno, čekao da čujem udarac. Ali nije se čulo ništa. A ni prijemnik nije pao iz obruča.

Zatim se štipaljka ponovo vrati s još jednom fotografijom. Bar se tako činilo: bio je to komadić papira s jedne strane potpuno crn. Ali, kad ga je Mort uzeo u ruku, pokazalo se da na toj crnoj plohi ima mnogo svijetlih točkica. Počeo je čupati kosu.

— Ne shvaćam — grozničavo je govorio — poslao sam im svoju fotografiju a oni su poslali natrag kameru. Zatim su poslali fotografiju onog mrtvaca iz susjedne sobe. Poslao sam im ručni prijemnik da ih obavijestim da se znamo koristiti kratkim valovima, a oni su poslali snimku s bezbroj iskrica.

Pažljivo sam promatrao snimku. Točkice su bile različite veličine i boje. Iznenada sam shvatio.

— To je karta zvjezdana neba! Pogledaj! Ovo je Veliki Medvjed! Vidiš? A ovdje Mali Medvjed i Sjevernjača! Ali čemu to?

Mort duboko odahne od olakšanja.

— Shvatio sam! I oni čekaju da im pošaljemo snimku našeg neba kako bi ustanovili jesu li u vremenu u koje su željeli doći! Pitaju nas koja je godina!

Otrčao je iz sobe i zatim niz stepenice. Znao sam po što je otišao. On je rado čitao popularno-naučne časopise, a u njima se uvijek mogla naći slika zvjezdana neba kako bi astronomi-amateri lakše pronalazili planete, komete i ostalo. Jedan je takav časopis imao u kombiju. Otišao je po njega.

Čekao sam. Štipaljka je visjela iz obruča. U susjednoj je sobi bio mrtvac. Odjednom sam pomislio da će im dosaditi čekati pa sam istrgao list papira iz svog crnog notesa i nacrtao štipaljku i na njoj fotografiju, zatim čovjeka kako trči niz stepenice. Potom taj isti čovjek uzima nešto iz automobila, a zatim sam ga nacrtao kako trči uz stepenice. Stavio sam to u štipaljku, gurnuo je a ona se podigla i nestala. Sve su razumjeli. Štipaljka se ponovo spustila prazna i — čekala.

Gledao sam fotografiju djevojke kad se vratio Morton.

— Našao sam! Evo časopisa: otvorio sam stranicu s kartom zvjezdana neba. Razumjet će da smo inteligentni i naučit će nas mnogo čemu.

On zaveže uzicom časopis i stavi ga u štipaljku. Gurne je i ona nestane. Mort je grozničavo gledao u obruč i razmišljao što će pitati kao prvo. Karta zvjezdana neba je ostala gore. Štipaljka se više nije

pojavljivala. Ništa se nije zbivalo.

Zatim je obruč nestao i više se nije pojavljivao.

Mort je iščupao svu svoju kosu čekajući uzalud da se obruč opet pojavi. Možda bi i poludio da za nekoliko dana nije s nama razgovarao lukavi profesor iz nekakve naučne ustanove.

— Nitko na svijetu ne bi to bolje obavio — tješio nas je taj profesor. — Eksperimentiraju s putovanjem u vrijeme, a u matematiku se čovjek nikada ne može pouzdati. Htjeli su doznati jesu li putovali u prošlost ili u budućnost. Odgovorili ste im s tom kartom zvjezdana neba i oni su otišli. Ovdje ih ništa ne zanima. Za njih smo mi kao pećinski ljudi. Ono što bismo im mi mogli reći, ni najmanje ih ne zanima. Dobro ste uradili.

— Ali — prekine ga Mort — odakle su oni? A taj mrtvac...

— Nije važno odakle su: najvjerojatnije iz paralelnog vremena u kojem su počeli svoj razvoj, recimo, pedeset tisuća godina prije nas. Ali, najvažnije je ono što smo mi doznali. A doznali smo mnogo. Eto, ti aparati. Taj pokojnik... umro je zato što nije imao izolacijsko odijelo u trenutku kad je prošao kroz obruč. Zbog toga je živio samo pet minuta. Ali, kad mi počnemo lutati po vremenu, znat ćemo što nam valja činiti.

Slušao sam, a zatim se umiješao:

— Daaa? Mislite da ćemo i mi to isto uraditi? Pretpostavljate da ćemo, hm, otići onamo gdje su ti tipovi?

— A zašto ne? — rekao je taj profesor iz instituta. — Možda za tisuću godina?

Bilo je to deset dana poslije događaja i ja sam u međuvremenu mnogo razmišljao.

— Čujte — rekao sam — kad sve pripremite i kad vam bude potreban netko da navuče to odijelo za izolaciju, da pozovete mene, eh?

Nacerio sam se. Još sam imao onu fotografiju koju sam Uzeo mrtvacu. Na fotografiji je zaista zgodna mačka. Prokleto zgodna mačka. Kad na to pomislim, prođe me smijeh. Ne bih se nimalo usprotivio da posjetim tu mačku i vratim joj fotografiju i kažem kako mi je žao njena momka.

(Objavljeno prema dogovoru s V. P. A., Zagreb)

Mnogo briga

Clifford Simak
Worrywart

Preveo Nikola Popović

Charley Porter je redaktor u »Daily Timesu«, a redaktori su čudna vrst kritičara. On je ne samo lovac na smisao nego i istinski sjekač riječi i ima svoje mišljenje o svakoj vijesti. On je neka vrst križanca između pokretne enciklopedije i živa rječnika.

Ponekad možete susresti nekog reportera ili urednika ili im vidjeti bar slike, a možete o njima nešto i pročitati, ali nikada ništa nećete čuti o nekom redaktoru.

Redaktori sjede sa svojim kolegama za stolom u obliku potkove. Ako je među njima neki staromodni redaktor onda on nosi zeleni zaslon na čelu i rukavi su mu zasukani iznad lakata.

U samoj potkovi stola sjedi čovjek koji raspoređuje redaktorima posao. U nekim je redakcijama to malo drugačije ali sve se svodi na isto. Njega zovu urednikom deska. Njemu stižu dnevne vijesti, a on raspoređuje kopije tekstova ljudima oko deska i oni uređuju tekstove i pišu naslove.

Budući da uvijek ima toliko teksta da bi se ispunio dvadesetak puta veći prostor od onoga koji je na raspolaganju, redaktor mora sažimati sve izvještaje i izbacivati suvišne riječi. Zbog toga se neprestano sukobljava s reporterima koji čitaju svoje objavljene tekstove previše skraćene i po njihovu mišljenju zato slabe, iako su sasvim sigurno čitkiji.

Kad popodne navala posla malo popusti, redaktori počnu razgovarati. Govore o vijestima i raspravljaju što bi se još moglo učiniti. Kada biste ih slušali sa strane, ne znajući tko su, zakleli biste se da ste upali usred nekakve komisije Ujedinjenih naroda koju pritišću teški problemi o kojima zavise životi.

Jer pravi je redaktor uvijek zabrinut. Zabrinut je zato što svaki dan prima u ruke svježe i još bolne ili krvave vijesti o događajima koji oblikuju sudbinu čovječanstva, i možda nema nikoga tko bi bolje osjetio kako svijet ide između biti i ne biti, opstanka i propasti.

*

Charley Porter je bio zabrinutiji od ostalih. I to zbog mnogo stvari koje nisu, na izgled, bile takve da bi baš morao biti zabrinut.

Eto tu su, na primjer, bili ti »nemogući« događaji koji su se zbili jedan za drugim. Ostali za stolom su ih opazili tek kad su se desila dva-tri jedan za drugim. Onda su, naravno, pričali o tome ali samo između sebe. Jer ni jedan redaktor ne razgovara o tim stvarima s nekim drugim. No samo su ih komentirali usputnim opaskama.

Charley se zabrinuo zbog tih događaja nekako potajno, jer je uočio kako nijedan kolega nije držao potrebnim da se doista zabrine.

Prvo: nekakav putnički avion srušio se u Utahu. Loše vrijeme onemogućilo je brzu potragu, no ipak su uskoro tragači iz zraka uspjeli otkriti mjesto nesreće i krhotine aviona razbacane na vrhu jedne visoke zaravni. U službenom izvještaju je pisalo da nema nikakve nade da je netko mogao preživjeti nesreću. No kad su ekipe stigle na pola puta do aviona, srele su putnike kako im dolaze u susret: svi su ostali živi poslije te nesreće.

Onda slučaj s Midnightom koji je pobijedio u derbiju.

Poslije toga, slučaj s djevojčicom koja nije imala nikakvih šansi da ozdravi. Priredili su zabavu nekoliko tjedana unaprijed kako bi ona što ljepše proslavila svoj posljednji rođendan. Slika joj je bila objavljena u svim novinama od jedne strane kontinenta do druge. Priče o njoj bile su ganutljive i na tisuće je ljudi slalo poklone i pisalo pisma suznih očiju djevojčici koja je morala umrijeti. A onda se odjednom ona oporavila, ali ne od nekakva novog lijeka niti uz pomoć bilo kakve medicinske tehnike. Jednostavno joj je jedne noći bilo bolje.

Nekoliko dana kasnije svi su teleprinteri prenijeli priču o starom vjernom psu koji je upao u nekakvu spilju i bio zarušen i tako ostao u klopci. Ljudi su danima kopali i vikali da bi ohrabrili starog dobrog psa. Stari pas se odazivao i cvilio neko vrijeme a onda je zanijemio a kopanje je postajalo sve teže. Ljudi su onda nabacali kamenje na otvor koji su bili iskopali, podigli malen humak i napustili spilju. Izgovorili su mnogo očajnih, bespomoćnih, pa i ružnih riječi, a onda se vratili svom svakodnevnom poslu.

Sutradan je stari vjerni pas došao kući. Bio je kost i koža ali je veselo mahao repom. Svi su zadovoljno gledali kako je s užitkom polaptao punu zdjelu mlijeka. Svi su se složili da je stari lukavac negdje pronašao nekakav skriven izlaz i tako se spasio.

Zaboravilo se da pas zatrpan u nekoj spilji nekoliko dana bez hrane i vode postaje sve slabiji i slabiji i da tada ne može sam pronaći put i spasiti se.

Zaboravilo se da djevojčica ne može samo tako odjednom ozdraviti preko noći.

I da se derbi ne osvaja samo tako.

I da se avioni ne ruše na vrh planine a da nitko ne strada.

Čudo, svakako. Čak su dva čuda vjerojatna. Ali ne četiri čuda zaredom i to slična, u roku od nekoliko tjedana.

*

Charleyju je trebalo dosta vremena da ustanovi određenu sličnost između tih događaja. A kada je to uspio, otkrio je da ih je sve povezivala vrlo određena nit, dovoljno čvrsta da bi se još više zabrinuo.

Sličnost je bila u ovome: sve su priče bile u toku.

Dva puna dana svijet je očekivao pojedinosti o padu aviona. Već danima prije znalo se za utrku u kojoj Midnight nije imao nikakvih šansi da pobijedi. Priča o umirućoj djevojčici bila je na novinskim stupcima već tjednima. Stari se pas nalazio u zarušenoj spilji više od tjedan dana prije no što su ljudi odustali od kopanja i vratili se kućama.

U svakoj se priči doznalo za rezultat nakon isteka određenog vremena. Sve dok se nisu znale konačne činjenice, moglo se zamišljati bezbroj različitih mogućnosti, jedna manje druga više vjerojatna, ali se svaka doista mogla i ostvariti. Kad bacite novčić u zrak uvijek postoji nevjerojatno mala mogućnost od trenutka kada ste ga bacili pa sve dok nije pao na jednu ili drugu stranu (na »glavu« ili »pismo«), da padne na svoj obrub. I sve dok nije utvrđeno da je pao na »glavu« ili »pismo« ostaje otvorena mogućnost da padne na obrub.

I upravo to se dogodilo, uvjeravao je Charley sam sebe.

Novčić je bio bačen četiri puta i svaki put je pao na obrub.

Ali, pad aviona kao da je bio donekle izuzetak.

Svaki se događaj odvijao u određenom vremenskom razmaku i dok je cijela stvar još visila u »zraku« i dok je javnost napeto pratila zbivanja, djevojčica je ozdravila, na neki način, jedan se pas uspio spasiti iz spilje nekako, pa onda onaj Midnight pobjeđuje u trci, iako je sentimentalna priča pripremila njegov poraz.

Ali što se tiče pada aviona nije bilo nikakvih priprema sve dok avion nije pao. No kad je vijest o padu doprla u javnost vrijeme je isteklo, a što se zbilo tamo na vrhu planine već se dogodilo, i sve nade i želje za spas putnika bile su retroaktivne iako nije postojala nikakva mogućnost da su preživjeli.

Želja da pas pobjegne. Noćas.

Neka djevojčica ozdravi. Odmah.

Neka moj Midnight pobijedi. Idući tjedan.

Neka putnici budu živi. Jučer. J u č e r.

Na neki je način taj pad aviona najviše zabrinjavao Charleyja.

*

A onda, na iznenađenje svih i bez ikakve logike, raščistila se situacija oko Irana upravo u trenutku kad se činilo da će se pretvoriti u novu Koreju.

Nekoliko dana poslije toga Velika Britanija je objavila ponosno da je učvrstila svoj monetarni sistem, da je sve u redu s funtom sterlinga i da Londonu više neće biti potrebni nikakvi zajmovi.

Charleyju nije trebalo mnogo pa da poveže ta dva događaja s događajima avion—djevojčica—derbi—pas. Uvidio je da oni nekako idu zajedno u isti koš a to se dogodilo kada se sjetio još nečega, što se nije baš uklapalo, ali bi moglo imati neke veze s ovim iznenadnim redoslijedom mogućih nemogućnosti.

Čim je završio posao, otišao je u agenciju Associated Press i zamolio jednog momka da mu ustupi neke isječke iz novina od posljednjih nekoliko tjedana.

Znao je za čim traga i počeo je pažljivo pregledavati sve uzbudljivije priče i izvještaje.

Sjećao se jasno jedne vijesti. Jensen, urednik deska, izvukao ju je iz hrpe i svima pročitao. Onda se nasmijao i bacio je među ostale izvještaje.

Jedan kolega ga je zapitao:

— Što je u tome smiješno?

Jensen je priču ponovo izvukao iz hrpe i dobacio mu je. Kružila je od ruke do ruke i svi su je pročitali da bi je na kraju ostavili na hrpi zajedno s ostalim.

I na tome je ostalo. Jer priča je bila tako nemoguća da nije privukla pažnju ni jednog novinara. Imala je sva obilježja podvale.

Charley nije mogao prvi dan naći ono što je tražio iako se mnogo trudio. Zato se vratio slijedećeg poslijepodneva i... našao je.

Vijest je stigla iz mjestašca tamo u Wisconsinu; javljala je o invalidu Jacksonu Cooperu koji je nepokretan od svoje druge ili treće godine i o tome kako on može predvidjeti neke događaje. On bi, na primjer, navečer razmišljao o nečemu ili zamišljao nešto, a to bi se sutradan i dogodilo. Tako je prorekao da će Linč Adams voziti kola, sletjeti s ceste i udariti u betonski stup kod Trout Runa i pri tom proći vrlo dobro, ostati živ, dok će auto biti sav smrskan u komadiće. Da će, na primjer, učitelj Amos Tucker dobiti pismo od brata kojeg nije vidio više od dvadeset godina.

Slijedećeg je dana Charley razgovarao s urednikom Jensenom.

— Imao bi posla nekoliko dana — rekao mu je — inače, znaš, odradio sam i nekoliko subota u posljednje vrijeme, a ostalo mi je i tjedan dana od godišnjeg odmora, pa da li bih mogao...

— Svakako, Charley — prihvatio je odmah Jensen — sada dosta dobro stojimo pa možeš...

*

Dva dana kasnije Charley je sišao s lokalnog vlaka u malom mjestu u Wisconsinu. Otišao je u jedan od kampova s kućicama oko jezera, nasuprot mjestu, i tu unajmio neuglednu kućicu za koju je platio preveliku najamninu. I tek je tada sam sebi priznao zašto je zapravo došao u taj kraj.

Navečer je otišao u mjesto i proveo nekoliko sati razgledajući ga i razgovarajući s ljudima u velikoj trgovini svim i svačim, i u malenoj gostionici. Saznao je što je i želio, ali je čuo i nešto što nije očekivao.

Prva je informacija bila da bi svakako najprije trebalo posjetiti dra Erika Amesa. Pokazalo se da je dr Ames ne samo liječnik nego i predsjednik mjesta i priznati javni radnik.

Drugi dio informacije, koja je u tom mjestu bila tema razgovora u posljednja dva mjeseca, bila je da Jackson Cooper, pošto je niz godina bio potpuno nepokretan i bespomoćan sada hoda na vlastitim nogama. On se još mora oslanjati na štap, ali iz dana u dan sve lakše hoda i svakog dana šeta oko jezera.

Nisu mu kazali u koje doba dana to čini i zato je Charley ustao rano i počeo šetati duž obale jezera. Razgovarao je s turistima koji su stanovali u drugim kućicama i s ljudima koji su dolazili na ribolov. A proveo je dosta vremena promatrajući žute barske ptice koje su savile gnijezda negdje u šašu pokraj jezera.

Napokon se nakon podneva oslanjajući se na štap pojavio Jackson Cooper. Šetao je neko vrijeme duž obale jezera a onda je sjeo da se malo odmori na neko stablo koje je očito srušio olujni vjetar.

Charley mu priđe.

— Da li je slobodno? — pitao je i sjeo na to stablo pokraj Jacksona.

— Samo izvolite — odvratio je Jackson Cooper. — Drago mi je što ste naišli.

Razgovarali su. Charley mu je pričao kako je on novinar i kako je došao na kraći odmor i kako je dobro pobjeći od svih vrsta vijesti što stižu teleprinterom i kako zavidi svim ljudima koji mogu živjeti tako u prirodi preko cijele godine.

Kad je Jackson čuo da je Charley novinar, živnuo je kao lovački pas kad nanjuši trag. Počeo mu je postavljati svakakva pitanja, ona koja svatko postavlja novinaru kad ga želi stjerati u kut.

Što mislite kakva je situacija i da li se može spriječiti rat i što bi trebalo učiniti da bi se rat spriječio, i tako, sve dok vas ne natjera da zaurlate.

Samo što su pitanja koja je postavljao Jackson Cooper bila, kako se činilo Charleyju, malo više pronicava, s nešto više pozadine i potkrijepljena s nešto više obaviještenosti nego pitanja drugih ljudi.

Činilo se da Cooper tome daje mnogo više značenja nego drugi ljudi koji svojim pitanjima više daju akademsku, bezličnu notu.

Charley mu je rekao pošteno da ne zna kako bi se mogao spriječiti rat, iako bi smirivanje oko Irana i britanska izjava o monetarnoj stabilnosti mogla na dulje vrijeme spriječiti izbijanje rata.

— Znate — rekao je Jackson Cooper — i ja sam to isto pomislio. To jest kada sam pročitao vijest, osjećao sam da su to dvije vrlo dobre stvari za čovječanstvo.

*

Kada smo već stigli dovde, možda bi trebalo razmotriti nekoliko stvari.

Da je Charley Porter bio običan novinar a ne redaktor on bi već možda spomenuo pad aviona, djevojčicu koja je ostala živa, mudra psa koji se izvukao iz spilje, i kako poznaje čovjeka koji je dobio mnogo novaca kladeći se na Midnighta.

No Charley nije to spomenuo.

Da je Charley bio običan novinar, rekao bi Jacksonu Cooperu:

— Slušaj, staro momče, već dugo te tražim. Znam čime se baviš. To sam sve otkrio. Bilo bi najbolje da mi sve lijepo ispričaš tako da odmah mogu napisati priču.

No Charley nije tako učinio. Umjesto toga, rekao je da je u mjestu čuo o Cooperovu čudesnu ozdravljenju, a on je Jackson Cooper, zar ne?

Da, odgovorio je Cooper, on je Jackson Cooper i možda je njegovo ozdravljenje čudesno, ali on zaista nema pojma kako se to dogodilo, a ni doktor Amos ne zna.

Rastali su se poslije dužeg razgovora. Charley nije rekao ništa o tome da se želi s njim ponovo sresti. Ali je sutradan Cooper ponovo došao na obalu poštapajući se, i stigao do oborena stabla gdje je Charley već sjedio i čekao ga.

Toga je dana Cooper otkrio Charleyju svoju pravu priču. On je bio invalid, rekao je, otkada zna za sebe, iako mu je majka pričala da mu se to dogodilo tek kad su mu bile tri godine.

Volio je slušati priče, i te priče, koje su mu pričali i čitali roditelji, braća i sestre, održale su ga u životu tih prvih godina, u to je bio siguran. Jer on je učinio da te priče umjesto njega.

Ispričao je Charleyju kako je izmislio ličnosti: Petra Zekonju, čovjeka od licitarskog kolača, Maloga Peepa i mnogo ostalih... i nastavio dalje stvarati kadgod bi čuo neku novu priču. Ležao bi u krevetu, rekao je, i oživljavao priče sve iznova.

— Ali nakon nekog vremena te su priče postale otrcane. Zato sam izmišljao i dodavao. Izmislio sam potpuno nove priče. Pomiješao sam ličnosti, ali su Petar Zekonja i čovjek od licitarskog kolača ostali uvijek moji glavni junaci. Oni su išli na najneobičnija putovanja i susretali

druge junake i zajedno doživljavali čudesne pustolovine koje su bile puka fantazija, dakle potpuno neostvarive.

— Ali za mene one nikada nisu bile neostvarive — dodao je.

Kad je Cooper konačno dorastao za školu, majka mu je bila zabrinuta što će biti s njegovom izobrazbom. No dr Ames koji je bio vrlo uvjeren kako maleni Cooper ionako neće živjeti dugo da bi se moralo brinuti o izobrazbi i savjetovao je majci da ga uči onome što sam zaželi. I Cooper je zaželio da nauči čitati. Naučili su ga čitati. Sada mu više nitko nije bio potreban da bi mu čitao priče: sam ih je mogao čitati. Pročitao je Toma Sawyera i Hucka Finna i mnogo drugih knjiga.

Tako je sada imao još više junaka koje je mogao kombinirati sa svojim starim Petrom Zekonjom i ostalima. Nije mu bilo lako da ih pomiri, ali sada su priče postale još zanimljivije, još pustolovnije, još vratolomnije i sve luđe.

— Samo je čudo što nisam umro od smijeha — reče Jackson. — Meni je to bilo vrlo zabavno ali, zapravo, nije bilo smiješno.

— Što vi sad čitate, Jacksone? — pitao je Charley.

— Oh, pa novine — odvrati Cooper — i časopise i tako te stvari.

— Ne mislim na to — nastavio je Charley. — Što čitate za razonodu? Tko je sada zauzeo mjesto Petra Zekonje?

Cooper je malo oklijevao a onda je priznao.

— Čitam znanstvenu fantastiku. Naletio sam na te priče kada mi je netko donio jedan takav magazin prije nekoliko godina.

— I ja to rado čitam — reče Charley da bi ga odobrovoljio.

Tako su sjedili cijelo popodne i razgovarali o znanstvenoj fantastici.

*

Te je noći Charley Porter ležao u kućici u krevetu, zurio je u mrak i pokušavao shvatiti kako je bilo Jacksonu Cooperu koji je tako ležao godinama živeći sa svojim junacima iz dječjih knjiga, kasnije iz knjiga za odraslije dječake i napokon iz priča znanstvene fantastike.

Pričao je kako nikada nije osjećao neke veće bolove ali da su ponekad noći bile strašno duge i teško mu je bilo zaspati i tada je počeo izmišljati i zamišljati. Izmišljao je stvari da bi zaposlio svoj mozak.

To su u početku bile mentalne vježbe: najprije je zamišljao da se nešto događa sada, a onda je izmišljao stvari koje će se tek dogoditi. Uskoro on je doista vidio kako se niz osoba kreće po zamišljenoj pozornici, kako magloviti i blijedi likovi postaju nosioci nekakva događaja. U početku su bili kao obavljeni maglom a kasnije su postajali sivi kao nacrtani duhovi, pa sve oštriji kao crno-bijeli crtež. U to se vrijeme počeo baviti Tomom Sawyerom i Robinsonom Crusoeom, tada su ličnosti i scena na kojoj se odvijala radnja počele dobivati svoje boje

i dubinu.

Poslije takvih priča prešao je na znanstvenu fantastiku.

Gospode bože, on je prešao na znanstvenu fantastiku — pomisli Charley Porter.

Zamislite invalida koji nikada nije napuštao krevet, koji nikada nije stekao potpunu izobrazbu pa je vrlo malo mario i još manje znao o ljudskim gledištima prema različitim stvarima. Uz to mu dajte pretjeranu moć izmišljavanja i prepustite ga znanstvenoj fantastici i — što ćete dobiti?

Charley je ležao u mraku i pokušavao se uživjeti u Jacksona Coopera. Pokušavao je zamisliti što je sve mogao Jackson izmisliti, u kakve se sve pustolovine mogao upuštati.

Pa ako je sada taj invalid postao svjestan svijeta oko sebe, kao što se to Cooperu dogodilo — jer on je sada čitao novine i časopise — i ako je otkrio kakav je to svijet oko njega, što bi se moglo dogoditi?

Pa ti si lud, reče Charley sam sebi. Ali dugo je još ležao otvorenih očiju, zureći u mrak, prije no što je zaspao.

*

Čini se da se Charley svidio Cooperu pa su zajednički provodili dobar dio dana. Pričali su o znanstvenoj fantastici i o dnevnim novostima i o svemu što bi trebalo učiniti da bi se sačuvao mir u svijetu. Charley mu je ponavljao kako ne zna što bi trebalo učiniti, i da postoji još mnogo ljudi pametnijih od njega koji rade po cijele dane na tome a još nisu pronašli odgovor na to pitanje.

— Netko — reče Cooper — mora nešto učiniti.

On je to rekao tako odlučno, da biste se mogli slobodno zakleti da će se baš on potruditi da nešto najozbiljnije učini za mir.

Zato je Charley otišao da potraži dra Amesa.

— Čuo sam o vama — reče liječnik. — Coop mi je govorio o vama prekjučer.

— Pa proveo sam malo vremena s njim u razgovoru — odgovori Charley — i htio sam ga nešto pitati ali nisam uspio.

— Znam. Htjeli ste ga pitati o priči što je bila objavljena u novinama prije nekoliko mjeseci.

— Točno— reče Charley. — A htio sam ga pitati i kako je ustao i prohodao nakon toliko proležanih godina u krevetu.

— Zar vi tražite nekakvu priču za novine? — pitao je dr Ames.

— Ne tražim — reče Charley — ne tragam ni za kakvom uzbudljivom pričom, to mi nije namjera, tu sam na odmoru.

— Ali vi ste novinar.

— Zapravo došao sam da saznam nešto pa da napišem priču, ali sada više to ne želim — reče Charley. — Sada sam... pa, nekako se sada

plašim.

— I ja također — promrmlja liječnik.

— Ako je ono što ja mislim istina, onda je to prevelika stvar za novinsku priču.

— Nadam se — nastavi liječnik — da se obojica varamo.

— On se zainatio da svijetu donese mir — nastavio je Charley. — Pitao me je desetak puta a uvijek različito. Rekao sam mu da ja to zaista ne znam i stvarno mislim da to nitko ne zna.

— U tome i jeste nevolja. Da je samo ostao pri takvim stvarima kao što je onaj avion na planini u Utahu i onaj pas u Kentuckyju bilo bi sve u redu.

— Je li vam nešto rekao i o tim događajima, doktore?

— Ne, nije — odgovori liječnik — nije mi baš rekao. Ali je kazao kako bi bilo dobro kad bi svi ti ljudi u avionu ostali živi i mnogo se zabrinjavao zbog tog psa. On voli životinje.

— Vjerujem da je prvo iskušavao na nekim manjim stvarima — nastavi Charley — da vidi da li to može. A sada se priprema na nešto krupno. — No onda se ipak Charley opameti, pa reče: — Ali, naravno, to uopće nije moguće.

— Njemu, očito, netko pomaže — razmišljao je liječnik.

— Nije li vam rekao tko mu pomaže? Charley je samo odmahnuo glavom.

— On vas još ne pozna dovoljno. Ja sam jedini koji ga toliko poznajem da bi mi to mogao kazati.

— Njemu netko pomaže? Hoćete reći da njemu netko...

— Ne netko — reče liječnik — nego N e š t o.

*

Počelo je to prije otprilike pet godina, neposredno kako je počeo čitati znanstveno-fantastične priče. On je sebi sagradio imaginaran brod kojim je otputovao u svemir. Prvo je putovao po Sunčanu sistemu, do Marsa, Venere i svih ostalih planeta. A onda kad se umorio od takva obična putovanja, izmislio je sredstvo koje će njegovu brodu osigurati brzinu veću od svjetlosti i krenuo prema zvijezdama. Bio je vrlo sistematičan, toliko bi se o njemu moglo reći. Razrađivao je stvari vrlo logično i nije tumarao okolo. Sletio bi na neki planet i dobro ga proučio prije no što bi krenuo na drugi.

Negdje na tom putu pokupio je suputnike koji su jedva nalikovali na ljudska bića, ako su uopće bili neka bića.

I sve vrijeme taj svemirski svijet, taj zvjezdani svijet postajao je sve jasniji i realniji. I tako je uskoro više živio u tome svijetu nego u ovome ovdje i sada.

Spoznaja da mu se netko na tim putovanjima pridružio i da je

negdje pronašao suradnika u svojim fantastičnim razmišljanjima počela je naravno kao i sve spoznaje prvo sumnjom, da bi se na kraju pretvorila u čvrstu zbilju. Otada mu se maštanje pretvorilo u naviku da se stvari ne razvijaju onako kako bi on želio. Dopunjavale su se, mijenjale i postajale drugačije. Cooperu to nije smetalo jer su one sada bile djelotvornije, životnije nego što je on mogao zamisliti. Napokon je toliko sazreo da je mogao upoznati svoje suradnike — ne jednoga nego najmanje trojicu a svaki je on njih bio poseban. U početku, kad su se ta četvorica prepoznala, bili su zaprepašteni, ali su se ubrzo svi vrlo dobro slagali.

— Hoćete reći da on poznaje svoje pomagače?

— Poznaje ih vrlo dobro — reče liječnik. — Što još ne znači da ih je vidio i da će ih ikada vidjeti.

— I vi u to vjerujete, doktore?

— Ne znam. Zaista ne znam. Ali znam Coopa i znam da je ustao, da sada hoda. Nema te medicinske nauke... ne, ljudske medicinske znanosti... koja mu je mogla pomoći da prohoda.

— Mislite da ti pomagači... da su ga ti njegovi pomagači izliječili?

— Nešto ga je izliječilo.

— Jedna me stvar progoni — reče Charley. — Da li je Jackson Cooper pri zdravoj pameti?

— Sigurno — odgovori liječnik — on je po mojem mišljenju najzdraviji čovjek na ovome svijetu.

— I istodobno najopasniji.

— To je ono što me najviše zabrinjava. Pazim na njega koliko mogu. Posjećujem ga svaki dan...

— Jeste li još kome ovo ispričali? — pitao je Charley.

— Ni živoj duši.

— A hoćete li to kome ispričati?

— Nikome. Vjerojatno nije trebalo ni vama da kažem, ali vi ste već toliko toga znali. Što ćete sad uraditi?

— Odlazim kući — reče Charley. — Idem kući i šutjet ću o svemu.

— Ništa drugo?

— Ništa drugo.

*

Charley se vratio kući, držao je jezik za zubima i pri tome je bio zabrinutiji nego ikad. Pitao se nije li ipak sve to izmišljotina. Ponekad mu se činilo kristalno jasnim da Jackson Cooper stvarno može zaželjeti da se nešto dogodi i to se događa samo zato što on tako zamisli, ali ponajčešće i zato što je sve znao unaprijed — Ili ovako: Jackson Cooper je više od dvadeset godina razmišljao i izmišljao; njegove se misli i zamišljanja ne uobličuju u toku zbivanja nekoga događaja u svijetu

nego uz pomoć mašte mnogo ljudi — on ne razmišlja i ne zamišlja kao što bi razmišljalo neko drugo ljudsko biće, i u tome mu je i prednost i opasnost.

Ako on ne razmišlja ustaljenim i određenim ljudskim kanalima, on nije bio ni sputan ograničenošću ljudskog razmišljanja. Bio je slobodan da pusti mašti da se razvija u čudnim, nama nepoznatim pravcima i da svoju energiju usmjeri na neobične zadatke — na primjer da postigne trajan mir.

Charley se uvijek iznova vraćao na te Cooperove pomagače, na te nejasne, mutne likove koje je zamišljao kako stoje iza Cooperovih leđa. On im je pripisao tri lica ali ta lica nikako nisu ostajala onakva kakvima ih je u početku zamišljao. Napokon je shvatio da su to bića koja i ne mogu imati lica.

No jedno je neprestano progonilo Charleyja iako je pokušao da na to ne misli toliko je bilo grozno: pad aviona u Utahu.

Avion je pao prije nego što je Cooper ili bilo tko drugi mogao išta saznati o tome padu. Bez obzira na to što se dogodilo putnicima u avionu, to se dogodilo tada, u tom djeliću sekunde kad su se avion i vrh planine sudarili — dogodilo se bez posredstva nekakve magije ili Cooperova izmišljanja i proricanja. I zamisliti to onako kako se stvarno i moglo dogoditi, a da se zatim svi ljudi, svi do jednoga, mogu spasiti, to graniči s ludošću. To se jednostavno nije moglo tako dogoditi.

To je značilo da Cooper može ne samo neki događaj usmjeriti da teče onako kako on želi, nego se može vratiti vremenski unatrag i izmijeniti nešto što se već dogodilo! Ili je tako, ili on može već poginule vratiti u život, pokupiti razbacane ostatke tijela i ponovo ih sastaviti u živu cjelinu. A to bi bilo još luđe zamisliti nego prihvatiti da on može svojim razmišljanjima utjecati vremenski unatrag na događaje.

*

Kadgod bi Charley o tome razmišljao, počeo bi se znojiti i opet bi vidio Cooperovo lice zabrinuto zbog onoga što se događa u svijetu i kamo to srlja svijet.

Pažljivo je pratio vijesti, pažljivije nego ikada, analizirao svaki neočekivan preokret, tražio u tome nešto što bi mu ukazalo na neku izmišljenu shemu Jacksona Coopera. Pokušavao je razmišljati kao Jackson Cooper ali je uvijek osjećao da ne može ni približno tako razmišljati.

Već se dvaput spremao da se vrati u Washington — ali svaki je put opet raspakirao prtljagu, vratio stvari u ormar, a kovčege na police.

Bio je svjestan kako nema baš nikakve koristi ako ode u Washington ili bilo gdje zbog ove stvari.

»Gospodine Predsjedniče, ja znam čovjeka koji bi mogao osigurati mir na Zemlji...«

Izbacili bi ga još prije nego što bi završio rečenicu.

Telefonirao je dru Amesu i liječnik mu je rekao kako je sve u redu, kako je Cooper nabavio mnogo starih izdanja znanstveno-fantastičnih časopisa i čita ih, te sastavlja katalog priča, tema i varijanata ideja. Čini se da je vrlo zadovoljan tom razonodom i mirniji je nego što je bio posljednjih tjedana.

Kada je Charley spustio slušalicu, opazio je kako mu se tresu ruke i kako mu je odjednom postalo hladno. Znao je što Cooper smjera s tom hrpom časopisa.

Sjedio je u udobnoj stolici u unajmljenoj kućici i nervozno razmišljao prelistavajući sve stare časopise koje je i sam nabavio. Dok se među njima našlo priča koje bi možda odgovarale onome o čemu je on mislio, bilo je i takvih koje je samo preletio jer se nisu uklapale u ono čega se plašio.

Tek je nakon nekog vremena ustanovio da u tom strahovanju što bi mogao učiniti Cooper uopće nije obraćao pažnju na novije brojeve časopisa. Hladan strah ga zahvati od pomisli da bi u njima moglo biti nešto što bi mnogo bolje odgovaralo.

Morao je što prije nabaviti sve novije časopise i pažljivo ih i što brže pregledati.

No uspio ih je nabaviti tek nekoliko dana kasnije i dotad mu je strah pomalo splasnuo. Vraćajući se kući s hrpom časopisa pod rukama, odlučio je da će za trenutak zaboraviti svoje brige i bar jednu večer čitati za vlastito zadovoljstvo.

Smjestio se udobno u naslonjač i poredao pored sebe časopise. Uzeo je prvi s vrha i otvorio ga te počeo s užitkom čitati prvu priču jer ju je napisao njegov omiljeni pisac.

Bila je to prilično zakučasta priča o nekom Zemljaninu koji je bio na straži negdje protiv strahovito premoćnih sila. Nastavio je čitati drugu priču... o nekakvu svemirskom brodu koji je udario u zakrivljeni svemirski prostor i bio odbačen u drugi svemir.

Treća je priča bila o tome kako je Zemlji zaprijetio strašan rat. Junak priče spasio je situaciju što je isključio elektricitet i to tako da ga je nestalo u cijelom svijetu. Bez elektriciteta avioni ne mogu letjeti, tenkovi se ne mogu pokrenuti, ni topovima se ne može upravljati, tako da do rata nije moglo ni doći.

Charley je sjedio u fotelji kao omamljen. Časopis mu je ispao iz ruke, a on je zurio u suprotni zid s grozom u očima. Znao je da je Jackson Cooper pročitao ili će pročitati tu priču.

Uskoro je Charley ustao i telefonirao doktoru.

— Zabrinut sam, Charley — prvi je počeo liječnik. — Coop je nestao.

— Nestao?

— Pokušavali smo da se to ne sazna. Nismo htjeli uzbuđivati duhove. Mogli bi nam postavljati previše pitanja.

— Jeste li ga tražili?

— Još ga tražimo — reče liječnik — i to što tiše. Pregledali smo cijelu obalu jezera a poslali smo brzojav policiji i uredu za nestale osobe.

— Morate ga pronaći, doktore!

— Činimo što možemo.

Liječnikov je glas zvučao umorno i pomalo začuđeno.

— Kamo je samo mogao otići? — pitao je Charley. — On nema novaca. Ili ima? Ne može ostati vani i skrivati se unedogled dok...

— Cooper može nabaviti novac kadgod mu se prohtije. On može nabaviti sve što zaželi u svako doba.

— Shvaćam što hoćete reći — potvrdi Charley.

— Bit ćemo u vezi — reče mu liječnik.

— Da li bih vam mogao nešto... ?

— Ništa — odgovori liječnik. — Nitko ništa ne može učiniti. Možemo samo čekati. I to je sve.

*

To je bilo prije nekoliko mjeseci a Charley je još čekao.

Od Coopera ni traga.

A Charley je čekao u velikoj brizi.

Ono čega se najviše plašio bilo je Cooperovo pomanjkanje opće izobrazbe, njegovo potpuno neznanje o nekim osnovnim znanstvenim činjenicama.

Nikakve nade nema, kad Cooper jednom odluči da nešto učini, i to retroaktivno, i da se uputi daleko u prošlost — ne da isključi elektricitet nego i samo otkriće elektriciteta. No ma koliko to bilo surovo i strašno, to bi bilo bolje nego da smisli nešto drugo.

No Charley se naročito plašio da će Cooper zaključiti kako mu uopće nije potrebno da djeluje retroaktivno. Plašio se kako Cooper neće moći shvatiti da ako isključi elektricitet kako se to neće ograničiti samo na struju koja žicama napaja svjetiljke ili pokreće motore. Ako uništi princip elektriciteta kao prirodnu pojavu, onda će isključiti sav elektricitet, a to znači i integralni dio atomske strukture. A time bi se narušio poredak stvari ne samo na Zemlji nego i u svemiru.

I zato je Charley sjedio i čekao na treptaj u svjetiljci, iako je znao: ako se to dogodi, tada neće biti više nikakva treptaja.

Šta bi bilo kad bi …

Isaac Asimov
What if…

Preveo Nikola Popović

Norman i Liwy su kasnili, kao što je i prirodno, jer na vlak se uvijek stiže u posljednjem trenutku i zato su se morali zadovoljiti mjestima koja su dobili u odjeljku. Bila su to mjesta koja su bila okrenuta u pravcu suprotnom od kretanja vlaka. Norman je svoj kovčeg ostavio na polici iznad njih, Liwy se osjećala malo nelagodno. Ako bi neki par sjeo nasuprot njima bili bi prisiljeni zuriti jedni drugima u lice sve vrijeme puta do New Yorka ili bi morali učiniti nešto bolje, to jest podići umjetne barijere od novina. Nije bilo nikakva smisla pokušavati naći mjesta u nekom drugom odjeljku jer bi tamo moglo biti isto.

Normanu je čini se bilo sasvim svejedno, što je Liwy malo i razočaralo. Obično su bili uvijek jednodušni u takvim stvarima. A ta jednodušnost, objašnjavao je Norman, bila je samo još jedan dokaz više da se oženio pravom djevojkom.

— Mi upravo pripadamo jedno drugom — govorio bi — a to je bitno. Mi se uklapamo kao slika koju djeca sastavljaju i tu svaki dio odgovara navlas jedan drugom. Nema drugih mogućnosti i uvjeren sam da nigdje na svijetu nema djevojke koja bi mi više odgovarala.

Ona bi na to odvratila nasmijano:

— Da se toga dana nismo zatekli u istom tramvaju možda me ne bi nikada ni sreo. Što bi tada uradio?

— Ostao bih momak, neženja, dakako. Osim toga, ipak bih te sreo i upoznao preko Georgette, nekakvom drugom zgodom.

— Ali to ne bi bilo isto.

— Bilo bi.

— Ne, ne bi. Osim toga, Georgette nas nikada ne bi upoznala. Njoj si ti i te kako bio interesantan, a ona ipak zna kako se neutralizira moguća suparnica.

— Besmislica!

Liwy je postavila svoje uobičajeno pitanje:

— Normane, što bi se dogodilo da si zakasnio jednu minutu, te na tramvajskoj stanici morao čekati slijedeći tramvaj?

— A što bi se dogodilo kad bi ribe imale krila i kad bi sve odletjele

na vrh planine? Što bismo onda jeli u brodetu? Ali ja *jesam* uhvatio pravi tramvaj a ribe *nemaju* krila i tako smo mi u braku već pet godina i jedemo brodet od riba. I zato što smo pet godina u braku, putujemo u New York na tjedan dana da to proslavimo.

Onda se ona sjetila sadašnjeg problema.

— Bilo bi mi milije da smo našli nekakva druga mjesta.

— Svakako. I meni. Ali kako nitko do sada još nije došao u naš odjeljak, ipak imamo naš komfor, i bit ćemo sami bar do Providencea.

Liwy se ipak nije s tim pomirila i smatrala je da ima pravo, pogotovu kad je neki maleni čovjek krenuo hodnikom prema njima. Odakle je došao? Vlak je već bio napol puta između Bostona i Providencea, pa ako je imao mjesto, zašto nije ostao tamo? Pomislila je: ako ne obratim pažnju na čovječuljka, on će proći mimo. I tako se ona usredotočila na svoju svijetlosmeđu kosu koja se bila malo raskuštrala, na svoje plave oči i male usne za koje je Norman govorio da su uvijek spremne na poljubac.

Nije to ni tako loše, razmišljala je.

Onda je podigla pogled i spazila čovječuljka kako sjedi nasuprot. On joj je pogledao u oči i široko se nasmiješio. Mnogo je borica oko očiju i oko usana bilo u tom osmijehu. Skinuo je šešir i stavio ga pokraj sebe na malenu kutiju koju je nosio sobom. Pramenovi sijede kose stršali su uvis i okruživali okruglu ćelu koja se smjestila nasred glave kao pustinja.

Nije mogla zatomiti osmijeh kojim je uzvratila na smiješak čovječuljka, a onda opazi crnu kutiju i osmijeh joj polako iščeze. Laktom je gurnula Normana.

— Što se događa? — rekao je. Nije ni pogledao malena nezgrapna čovjeka.

Liwy je neprimjetno pokušala rukom i glavom da mu skrene pažnju na ono što je vidjela. Ali čovječuljak je gledao tako da se ona osjećala poput djeteta, a i Norman ju je, ne shvaćajući, promatrao začuđeno.

Napokon ga je privukla bliže k sebi i prošaputala:

— Zar ne vidiš što piše na njegovoj kutiji?

Dok je to govorila još je jednom pogledala. Zaista nije pogriješila. Nije se baš dobro vidjelo ali na sjajnoj crnoj površini sjala su pisana slova. Stajalo je: »Što Ako«.

Čovječuljak se opet osmjehivao. Kimnuo je glavom i pokazao rukom na natpis, a zatim nekoliko puta na sebe.

— To mu je valjda ime — reče Norman šapatom. Liwy se usprotivila:

— Kako bi to moglo biti nečije ime? Norman odloži novine.

— Dokazat ću ti. — Nagnuo se malo prema čovjeku. — Gospodine Ako! — Mali ga je čovjek radoznalo pogledao. — Možete li mi reći koliko je sati, gospodine Ako?

Čovječuljak izvadi pozamašan sat iz unutrašnjeg džepa i pokaza mu.

— Hvala, gospodine Ako — reče Norman. A onda nastavi šapatom: — Jesi li se sad uvjerila, Liwy?

Namjeravao je da ponovo čita novine, ali je čovječuljak otvorio crnu kutiju i pri tome podizao prst kako bi im privukao pažnju. Izvukao je debelu neprozirnu ploču nalik na zamrznuto staklo, široku dvadeset, dugu trideset i debelu oko tri centimetra. Imala je brušene rubove i zaobljene uglove. Onda je izvadio mali metalni stalak u koji je ploča pristajala na vlas. Stavio je tu napravu na koljena i ponosno pogledao u Liwy i Normana.

— Zaboga, Normane, na ploči se pojavljuje nekakva slika! — reče Liwy odjednom sva uzbuđena.

Norman se približi. Pogleda čovječuljka.

— Što je to? Neka nova vrst televizije?

Čovječuljak je zanijekao odmahnuvši glavom, a Liwy reče:

— Ne Normane, pa to smo mi!

— Što?

— Ta zar ne vidiš? Pa to je tramvaj na kojem smo se sreli i upoznali. Eno tamo si ti, na stražnjem sjedalu, s onim starim ogrtačem koji sam bacila prije tri godine. A ono tamo je Georgette... a tamo sam i ja, penjem se. Ona debela žena mi je prepriječila ulaz... Evo sada. Zar nas ne vidiš?

— To je neka vrst iluzije — promrmljao je Norman.

— Ali i ti to vidiš, zar ne? Zbog toga on to naziva »ŠTO AKO«. To će nam pokazati što bi bilo — kad bi bilo. Što bi bilo da tramvaj nije okretao...

Ona je bila potpuno sigurna u ono što govori. Bila je i vrlo uzbuđena. Dok je gledala u mutno staklo, kasno poslijepodne je postalo još tamnije i žamor putnika oko njih polako se počeo gubiti.

Kako se dobro sjećala toga dana. Norman je poznavao Georgette i upravo je bio spreman da joj ustupi mjesto kad je tramvaj okretao u bočnu ulicu i bacio mu Liwy u krilo. To je vrlo smiješna situacija i vrlo jeftin štos, ali djelotvoran. Ona je bila tako zbunjena da joj se on morao najprije ispričavati, a onda su tek počeli normalno razgovarati. Nije ni bilo potrebno da ih Georgette upozna. Kada su silazili s tramvaja, on je već znao gdje ona radi i koji joj je telefonski broj.

Još se sjećala kako je Georgette bijesno strijeljala očima i kako se kiselo nasmiješila kada su se rastali. Georgette je tada kazala:

— Čini se da se sviđaš Normanu.

— Oh, ne budi smiješna! — odgovorila joj je Liwy. — On je samo bio učtiv. Ali zgodan je, svakako.

Šest mjeseci kasnije već su bili vjenčani.

I evo tu je sad opet bio isti taj tramvaj s Normanom, Georgette i s njom. Dok je o tome razmišljala, tihi odjek kotača vlaka po tračnicama

se gotovo potpuno izgubio.

Bila je usred gužve u tramvaju. Upravo se popela s Georgette na stanici. Premještala se s noge na nogu kako se tramvaj ljuljao kao što su to činili i svi ostali putnici koji su stajali. Sve je to teklo u monotonom i vrlo smiješnom ritmu. Tada je rekla:

— Netko te vrlo pažljivo promatra, Georgie. Da li ga poznaješ?

— Mene? — Georgette joj letimično pogleda preko ramena. Oči s umjetnim trepavicama su zatreptale. — Znam ga iz viđenja. Što misliš, što bi on htio?

— Hajde da vidimo — rekla je Liwy. Osjećala se vragolasto i pomalo razuzdano. Georgette je običavala da oko sebe okuplja gomile muškaraca i bilo bi zgodno da je ovaj put malo ozlovolji. A osim toga, ovaj se momak činio vrlo zanimljivim.

Liwy se kao zmija provukla između stisnutih ljudi i krenula naprijed dok ju je Georgette slijedila bez ikakva oduševljenja. Dogodilo se upravo kad je Liwy stigla nasuprot mladom, čovjeku. Tramvaj je naglo skrenuo i teško se zaljuljao na krivini. Liwy se očajnički pokušavala uhvatiti za ručku. Prsti su joj dohvatili jednu i ona se zadržala. Trebalo joj je malo vremena da dođe do daha. Iz nekog razloga činilo se da nema blizu ni jedne ručke za koju se mogla uhvatiti i bilo bi normalno, po svim prirodnim zakonima, da je pala.

Mladi čovjek nije ju ni pogledao. Smiješio se Georgetti i ustao sa svog mjesta. Imao je naročite obrve koje su mu davale izgled samopouzdana i odlučna čovjeka. Liwy je sasvim sigurno zaključila da joj se sviđa.

Georgette je govorila:

— Oh, ne, nije potrebno. Mi i tako silazimo na slijedećoj stanici.

Kada su sišle, Liwy reče:

— Mislila sam da silazimo na slijedećoj stanici.

— Ne, moram ovdje nešto važno obaviti, zaboravila sam.

— Slijedeća stanica Providence! — odjeknulo je hodnikom iz zvučnika. Vlak je usporavao i svijet se opet zatamnio na mutnu staklu, čovječuljak se još smiješio i gledao ih.

Liwy se okrenula Normanu. Bila je malo zaplašena.

— Jesi li i ti sve to vidio?

— Što se dogodilo s vremenom? — odgovorio je. — Nije moguće da smo već stigli u Providence! — Pogledao je na sat. — Pa ipak, stigli smo. — Onda, okrenuvši se Liwy: — Ovaj put mi nisi pala u krilo!

— Znači, i ti si sve to vidio. — Ona se namrštila. — E, to i nalikuje na Georgette. Sigurna sam da nije imala drugi razlog da siđe s tramvaja osim da spriječi moj susret s tobom... Otkad poznaješ Georgette, Normane?

— Ne baš dugo. Tek toliko da je mogu prepoznati kad je vidim na ulici a tada sam mislio da bih joj trebao ponuditi svoje mjesto u

tramvaju.

Liwy je naškubila usne, a Norman se namrštio:

— Ta valjda nisi ljubomorna na nešto što se moglo dogoditi djevojčice moja? Osim toga, to ne bi ništa izmijenilo stvari. Bio sam dovoljno zainteresiran za tebe da bih već pronašao kako da se sretnemo i upoznamo.

— Pa nisi me ni pogledao.

— Nisam imao vremena.

— Kako bi me onda sreo i upoznao?

— Na neki način, svakako. Ne znam kako. Ali priznat ćeš da je ovaj naš razgovor vrlo smiješan.

Vlak je krenuo dalje. Napuštali su Providence. Liwy se mutilo u glavi. Čovječuljak je čuo ono što su maloprije šaptali. Nije se smiješio pa nije znala je li sve razumio.

— Možete li nam pokazati što se dalje moglo dogoditi? — zamolila ga je.

Norman joj upade u riječ:

— Čekaj Liwy. Što to pokušavaš?

— Htjela bih vidjeti naš dan vjenčanja. I što bi se dogodilo da sam uhvatila ručku i da nisam pala tebi u krilo.

Norman je bio očito nezadovoljan.

— Ali to nije u redu. Možda se ne bismo vjenčali baš na taj dan. Znaš i sama.

— Možete li mi pokazati gospodine Ako? — bila je uporna, ne odgovarajući Normanu.

Mali je čovjek kimnuo glavom.

Slika na mutnu staklu opet je oživjela, obrisi su se izoštrili i pretvorili u likove. Slabašni zvuk orgulja kao da se pojavio u Liwynim ušima.

Norman s olakšanjem reče:

— Eno mene. To je naše vjenčanje. Jesi li sada zadovoljna? Tutnjava vlaka je polagano nestajala i posljednja stvar

koju je Liwy čula bile su vlastite riječi:

— Da, da, ti si tu ali gdje sam ja?

Liwy je sjedila daleko otraga na klupi. Neko je vrijeme mislila da neće ni biti prisutna. Posljednjih se mjeseci sve više udaljavala od Georgette a sama nije zapravo ni znala zašto. Od zajedničkih je prijatelja čula o njenim zarukama i, naravno, zaručnik je bio Norman. Vrlo se dobro sjećala toga dana prije šest mjeseci kad ga je prvi put vidjela u tramvaju. To je bilo tada kad ju je Georgette onako brzo maknula s vidika. Poslije toga ga je nekoliko puta vidjela, ali uvijek je Georgette bila između njih.

Dakle, nije imala nikakva razloga da bude razočarana. Taj čovjek svakako nije bio za nju. Georgette se doimala mnogo ljepšom nego što

je zapravo bila. A on je bio vrlo privlačan.

Osjećala je tugu i mučnu prazninu, kao da je nešto krenulo ukrivo, nešto čega se nije mogla sjetiti. Georgette je prošla pokraj nje kao da je ni ne opaža, ali nešto prije ona je bila uhvatila Normanov pogled i nasmiješila mu se. Liwy se učinilo da joj je uzvratio smiješak.

Čula je riječi kao iz daljine onako kako su dopirale do njene klupe:

— Proglašavam vas...

Opet se vratilo kloparanje vlaka u pokretu. Neka je žena umirivala djecu i vratila nekog nestašnog mališana na mjesto. Na prekide se čuo veseo djevojački smijeh iz udaljenog dijela odjeljka. Kondukter je žurno prošao pokraj njih.

Liwy je bila kao ukočena, smrznuta, svjesna svega toga,

On ju je šutke gledao, a onda mu se jedna strana usana kiselo nasmiješila.

Liwy je sjedila zureći pred sebe, dok su kraj prozora promicala stabla u zamagljenu zelenilu a telefonski stupovi jurili kraj vlaka i doimali se kao nekakva ograda.

— To je bilo tvoje vjenčanje i ona se udala za tebe — odsutno reče Liwy.

On odgovori s nelagodnošću:

— Pa nisam to učinio u stvarnosti, Olivia. Ti si mi žena, to vrlo dobro znaš. Promisli dobro o tome.

Ona mu se okrete.

— Da, ti si se oženio mnome zato što sam ti pala u krilo. Da nisam, ti bi se oženio Georgetteom. Da te ona nije htjela oženio bi se bilo kojom drugom. Takvo je slaganje mozaika tvoje slike.

Norman joj vrlo polagano odgovori:

— Do vraga, neka sam proklet! — Uhvatio se objema rukama za glavu da bi tren kasnije zagladio kosu koja se kovrčala oko ušiju. Za trenutak mu se učinilo da mora zadržati glavu tako da ne prsne. Nastavio je: — Gledaj Liwy, ti praviš od buhe slona zbog nekog smiješnog mađioničarskog trika. Ne možeš me okrivljavati za nešto što nisam učinio.

— Ali, ti bi to učinio da si imao priliku

— Odakle znaš?

— Pa vidio si.

— Vidio sam samo neki smušeni pokušaj hipnoze. Pretpostavljam da je to. — Glas mu je bio ljutit. Okrenuo se čovječuljku. — Nestanite, gospodine Ako ili kako se već zovete. Odlazite odavde! Ne želimo vas ovdje. Izađite prije no što taj vaš čarobni kovčežić ne bacim kroz prozor, a onda i vas...

Liwy ga gurne laktom.

— Prestani! Stani! Kako se to vladaš u prepunu vlaku? Čovječuljak se povukao u kut, sjeo je što je dalje mogao

od Normana, a malenu crnu torbu sakrio je iza sebe. Norman je gledao naizmjence čas čovječuljka čas Liwy, a onda je skrenuo pogled prema starijoj ženi koja ga je promatrala ljutito.

Pocrvenio je i progutao sarkastičnu opasku koju je upravo htio izreći. Nastavili su putovanje u ledenoj tišini. Nakon petnaestak minuta Norman napokon reče:

— Liwy!

Ona ne odgovori ništa. Gledala je kroz prozor ali nije vidjela ništa osim mutna stakla. On pokuša ponovo:

— Liwy! Liwy! Odgovori mi! Ona mu tupo odvrati:

— Što hoćeš od mene?

— Pa pogledaj sve je to besmisao — poče on. — Ne znam kako to taj momak radi, ali čak i ako to radi na pošten način, ti nisi fer prema meni. Neka sam se i oženio Georgettom, no zar misliš da bi ti ostala neudana? Koliko znam, ti si već bila udana kad sam se ja to ono ženio Georgettom. Možda sam se upravo zbog toga i oženio njom.

— Nisam bila udana.

— Otkud znaš?

— Znala bih to i kazala bih ti. Znam što sam tada mislila.

— Onda bi se udala u toku te ili druge godine.

Liwy se počela ljutiti. To što joj je neki unutrašnji glas, nekakav ostatak zdrava razuma, govorio kako za ljutnju nema nikakva razloga, nije ju nimalo smirilo. I dalje se uzbuđivala. Kazala je:

— A i da sam se udala, to se tebe svakako više ne bi ništa ticalo.

— Pa prirodno da ne bi. Ali to upravo potvrđuje da se u svijetu realnosti ne možemo smatrati odgovornim za nešto što bi... bilo kad bi bilo.

Liwyne su nosnice podrhtavale. Nije odgovorila, pa Norman nastavi:

— Hej, Liwy! Sjećaš li se velike proslave Nove godine kod Winnieja pretprošle godine?

— Svakako da se sjećam. Ti si prolio cijelu čašu alkohola na mene.

— To nema veze s ovim što ti želim reći, a osim toga to je bio koktel za kojim zbilja žalim što se prolio. Htio sam samo reći kako je Winnie bio tvoj dobar prijatelj još prije nego što smo se nas dvoje upoznali i vjenčali.

— Pa što onda?

— Georgette je također bila njegova dobra prijateljica, zar ne?

— Jest.

— Dobro, onda ste i ti i Georgette mogli otići kod njega na zabavu bez obzira na to koja je od vas dvije bila udana. Ja s tim ne bih imao ništa. Neka nam pokaže tu zabavu kakva bi bila da sam se oženio Georgettom i kladim se da ćeš ti biti na njoj sa svojim zaručnikom ili sa svojim mužem.

Liwy je malo oklijevala. Doista se uplašila.

— Zar se plašiš toga rizika?

To ju je, naravno, navelo da se odluči. Bijesno mu se okrenula.

— Ne, ne plašim se! I nadam se da sam udana. Nije bilo nikakva razloga da zbog tebe venem i čekam od boga blagoslov. Osim toga, tako želim vidjeti što će se dogoditi kada proliješ alkohol na Georgettu. Ona će ti očitati bukvicu pred svima. Dobro je znam. Možda ćeš tada vidjeti neke manje razlike u slaganju sličica.

Okrenula je glavu i ljutito prekrižila ruke na prsima.

Norman je pogledao preko puta na čovječuljka ali nije bilo potrebno da bilo što kaže. Mutno staklo je već bilo na koljenima. Sunce je probijalo kroz prozor sa zapada i sijeda kosa koja mu je okruživala ćelu bila je oivičena rumenilom. Norman procijedi tjeskobno:

— Spremni?

Liwy je kimnula glavom i zvuk kretanja vlaka polagano je ponovo nestao.

Liwy je stajala na vratima malo zajapurena od hladnoće. Upravo je skinula kaput na kojem su još bile kapljice istopljena snijega a gola su joj se ramena još opirala dodiru sa svježim zrakom.

Odgovorila je na usklike kojim su je svi pozdravili zaželivši joj »Sretnu novu godinu!« Morala je vikati da bi ih nadglasala, njih i radio koji je treštao. Georgettin vrskav i vrištav glas je bilo prvo što je razaznala i sada je gledala prema njoj. Nije vidjela Georgette i Normana tjednima.

Georgette je podigla obrve — to je u posljednje vrijeme vrlo često činila — i rekla:

— Zar nisi došla s nekim, Olivia? — Pogledom je preletjela po prisutnima i onda opet nastavila promatrati Liwy.

— Mislim da će Dick naići malo kasnije. Mora nešto obaviti prije nego što stigne.

Liwy je osjećala da je to kazala tako nezainteresirano kako je i zazvučalo. Georgette se nasmiješila.

— Norman je tu. To će ti pomoći da se ne osjećaš usamljenom, draga.

I dok je to govorila pojavio se Norman iz kuhinje. Držao je u ruci mikser za koktele i zveckanje leda pratilo mu je riječi:

— U red, svi bi pobunjeni pijanci, da vam natočim mješavinu koja će vas zbilja potaći na pobunu. Hej, Liwy! — Krenuo je prema njoj i zaželio joj dobrodošlicu. — Gdje si bila? Nisam te vidio dvadeset godina, tako mi se čini. Što se dešava s tobom? Zar Dick ne želi ništa drugo nego da te drži samo za sebe?

— Napuni mi čašu — oštro mu reče Georgette.

— Odmah — odvratio je i ne pogledavši je. — Hoćeš i ti Liwy jednu? Donijet ću ti čašu.

Okrenuo se i sve se zbilo odjednom. Liwy je povikala:

— Pazi! — Vidjela je kako će se to dogoditi. Imala je čak osjećaj kako je to već jednom bilo, ali moralo se odigrati do kraja ponovo. Normanova je peta zapela za rub saga, zateturao je i pokušao se održati na nogama, a onda je ispustio mikser. Činilo se kao da mu je iskočio iz ruke i cio je sadržaj miksera, gotovo litra hladna koktela, smočila Liwy od glave do pete.

Stajala je tu, gotovo se gušeći. Zamor je utihnuo i nekoliko mučnih trenutaka pokušavala je bezuspješno golim rukama očistiti haljinu dok je Norman stalno ponavljao očajničkim glasom:

— Prokletstvo! Georgette je hladno rekla:

— To je stvarno nezgodno, Liwy, dešava se, što ćeš. No mislim da ta tvoja haljina i nije tako skupocjena.

Liwy se okrenula i pobjegla. Bila je sada u spavaćoj sobi, koja je jedina bila prazna i relativno tiha. Uz svjetlo noćne svjetiljke premetala je ogrtače ne bi li pronašla svoj. Norman je ušao u sobu za njom.

— Liwy, ne obraćaj pažnju na ono što ti je rekla Georgette. Ja sam stvarno užasno... ovaj... strašno mi je žao. Platit ću...

— Dobro, no dobro... to nije bila tvoja greška. — Trepnula je i ne gledajući u njega. — Moram samo otići kući i presvući se.

— Hoćeš li se vratiti?

— Ne znam. Mislim da neću.

— Liwy, molim te... — Njegovi topli prsti našli su joj se na ramenu...

Liwy je osjećala kao da će svaki čas zaplakati, kao da se zaplela u paučinu iz koje se ne može ispetljati i..... i zvuk vlaka se opet vratio.

Nešto se potpuno krivo dogodilo s vremenom dok je bila tamo... u mutnom staklu. Sad je već bio suton. Svjetla u vlaku su bila upaljena. Ali, što smeta. Čini se da se oporavila od uzbuđenja koja su je maločas potresala.

Norman je trljao oči palcem i kažiprstom.

— Znaš, uskoro stižemo u New Haven. — Norman je govorio zbunjeno. Pogledao je na sat i zakimao glavom.

— Pa ti si mene polio koktelom! — Liwy mu reče začuđeno.

— Da, to sam učinio i u stvarnom životu.

— Ali u stvarnom životu ja sam tvoja žena! Ovaj put trebalo je da to poliješ Georgette. Zar to nije pogrešno? — No istodobno je razmišljala o Normanu kako ju je slijedio i kako joj stavio na rame svoju toplu ruku... Pogledala ga je i kazala s olakšanjem i zadovoljstvom:

— Ja nisam bila udana, vidiš...

— Ne, nisi, ali nije li se Dick motao oko tebe u to doba... i nisi li s njim izlazila?

— Da, tako je bilo.

— Nisi li se možda namjeravala udati za njega?

— Jesi li ljubomoran? Norman je bio zbunjen.

— Ah, to... Na mutno staklo? Ne, nikako.

— Pa mislim da se ne bih udala za njega.

— Znaš, Liwy, baš mi je krivo što je završilo tamo gdje je završilo. Upravo je bilo nešto na vidiku da se dogodi, sve mi se tako nešto čini. — Malo je zastao i dodao polagano. — To je bilo tako nešto što bih želio da se dogodilo bilo s kim drugim osim s tobom.

— Čak i s Georgettom?

— Na nju nisam u tom trenutku ni pomislio. Ne vjeruješ mi, je li?

— Možda ti i vjerujem. — Pogledala ga je. — Ja sam ispala smiješna, Normane. Hajde da živimo naš vlastiti život. Bolje da se ne igramo sa stvarima koje *bi se mogle* dogoditi.

Norman je uhvati za ruke.

— Ne, Liwy. Još samo jednom. Da vidimo što bi se događalo sada, upravo ovog trenutka, da sam se onda zaista oženio Georgettom.

Liwy je bila malo preplašena.

— Bolje ne, Normane!

Mislila je na njegove oči koje su joj se vragolasto smijesile dok je u rukama tresao mikser i dok je Georgette stajala kraj njega a da je nije ni opažao. Liwy je željela ovaj, stvaran život. Nije htjela znati što *bi* se dogodilo. Željela je ovaj dobri život.

Prošli su vlakom kroz New Haven. Norman opet reče:

— Htio bih pokušati, htio bih vidjeti. Ona mu nemoćno odvrati:

— Ako baš želiš, Normane. — Shvatila je da je i tako sve svejedno. Ništa im ne može poremetiti život. Pružila je ruku i obuhvatila čvrsto njegovu. Dok ga je tako držala za ruku, mislila je: »Ništa u tom 'što bi bilo kad bi' ne može me razdvojiti od njega.«

Norman se obratio čovječuljku:

— Dajte opet...

Pri slabom žutom svjetlu kao da je spravica radila polaganije. Nježno mutno staklo pročistilo se kao kad se oblaci razilaze na laganu povjetarcu. Norman reče:

— Nešto nije u redu. Tamo smo nas dvoje točno ovako kako smo sada.

Imao je pravo. Dva mala lika sjedila su u nekom vlaku, na sjedalima okrenutim suprotno od kretanja vlaka. Slika se sada proširila i povećala. Normanov je glas slabio i udaljavao se.

— Pa to je ovaj isti vlak... Liwy je bila sretna.

— Tako bih željela da smo već u New Yorku.

— Stići ćemo za manje od sata, draga... Moram te poljubiti. — Načinio je pokret kao da će to i učiniti.

— Ne ovdje, Normane! Ta, ljudi nas gledaju. Norman se povuče. Rekao je:

— Bilo bi bolje da smo uzeli taksi.

— Svakako, udobnost i intimnost bi se isplatila. Ona se nasmijala.

— Ti si tako smiješan kada želiš učiniti nešto simpatično.

— Nije to nešto što želim učiniti. — Glas mu je odjednom postao malo mukao. — Nije riječ samo o jednom satu. Osjećam kao da sam te čekao pet godina.

— I ja osjećam slično.

— Zašto te nisam prije sreo? Toliko izgubljena vremena...

— Sirota Georgette — reče Liwy i uzdahne. Norman se nestrpljivo trgne.

— Ne moraš je žaliti, Liwy. Mi se nikada nismo uspjeli složiti. Ona je bila sretna što me se riješila.

— Znam. Baš zbog toga i kažem: sirota Georgette. Upravo je žalim zbog toga jer nije znala cijeniti to što je imala.

— Dobro, dakle, ti se pobrini da to cijeniš — reče on. — Ti budi ta koja ćeš to znati cijeniti... ili bolje rečeno cijeni to što imamo bar napol toliko koliko ja cijenim.

— Ili ćeš se rastati i od mene, je li?

— Samo, samo mrtav!

— Sve je to tako čudno — reče Liwy. — Neprestano razmišljam o tome što bi se dogodilo da nisi prolio onaj koktel na mene na onoj kućnoj zabavi. Ne bi me slijedio u sobu, ne bi mi rekao, ne bi znao... ja ne bih znala... Sve bi bilo drukčije.

— Glupost. Ja bih bio i ostao isti. Sve bi se to ipak dogodilo, kadtad.

— Nisam sigurna — reče Liwy umiljato.

Zvuk vlaka upleo se u razgovor. Vani su počela promicati gradska svjetla i atmosfera New Yorka je već bila tu oko njih. Sve se počelo komešati, ljudi su počeli spremati prtljagu da bi je imali pri ruci kad budu izlazili.

Liwy se osjećala poput otočića u masi dok je Norman nije prodrmao. Pogledala ga je.

— Čini se da se dijelovi slike ipak slažu.

— Dakako — odgovorio joj je. Ona stavi ruku na njegovu.

— Ali ipak nije bilo dobro. Nisam imala pravo. Mislila sam kad imamo jedno drugo, moramo imati i sve različite mogućnosti onoga drugoga. Ali sve mogućnosti nas se nimalo ne tiču. Realnost je dovoljna. Shvaćaš li što želim time reći?

On potvrdno kimne glavom, a ona nastavi:

— Ima tri milijuna mogućih »ŠTO AKO«. Ne želim znati što bi se dogodilo u svakoj od tih mogućnosti. Nikada više neću ni pomisliti »ŠTO AKO?«

Norman odvrati:

— Smiri se, draga. Evo ti ogrtač. Norman pruži ruku da dohvati

kovčeg. Liwy odjednom reče:

— Gdje je gospodin AKO?

Norman se polagano okrene prema praznom sjedalu.

— Možda je — reče Norman — otišao u druga kola.

— Ali zašto? Osim toga, zašto je ostavio svoj šešir?

— Kakav šešir? — upita Norman.

Liwy je zastala dok su joj prsti lebdjeli iznad mjesta gdje je maločas vidjela šešir.

— Pa, bio je tu — zbunjeno je rekla — ja sam ga gotovo dotakla... Oh Normane ŠTO AKO...

Norman joj brzo odvrati:

— NIKADA VIŠE AKO, draga. Obećala si...

(Objavljeno prema dogovoru s G. P. A., München)

Razmišljanje na margini jednog pisma

Željko Koščević

Brojna su pisma prijatelja znan-fana koja stižu u redakciju »SIRIUSA«. Najdraža su nam svakako ona koja nam daju poticaj razmišljanju o još boljem »SIRIUSU«, ona koja nam pomažu u stvaranju takozvane »generalne orijentacije«. Ima međutim i pisama koja pored svoje praktične vrijednosti, zalaze u problematiku znan-fana na jedan misaoniji način. Ta pisma i nas navode, ovdje u redakciji, na razmišljanje o smislu, odnosno suštini znan-fana.

Ovdje međutim nastaju poteškoće, jer nas takvo razmišljanje neminovno odvodi dalje od znan-fana, dalje od jednog određenog disciplinarnog djelatnog područja književnosti. Udaljujući se od znan-fana, mjerila vrijednosti postaju generalnija. No, kao što to obično biva, iz udaljenije perspektive stvari i pojave vidimo cjelovitije, obuhvatnije. Distanca nam čak daje vremena da promislimo višekratno o vlastitom sudu. Naravno da određene stvari u takvoj generalnoj viziji otpadaju, ali to je obično škart koji se u svakoj, pa i u književnoj produkciji neminovno javlja.

Iz takve perspektive, usuđujemo se tvrditi, problematiziranje znan-fana dobiva potrebnu ozbiljnu dimenziju, koju u šumi tisuća i tisuća naslova poput »Rata na Ikosu« ili »Putnici u nepoznato«, možemo teško razaznati.

Ovaj smo kratki uvod učinili zbog toga što nam se u jednom pismu čitateljica N. N. obraća s pitanjem što je to zapravo »zid tmine«, odnosno kako on funkcionira, i koje su mu — da tako kažemo — tehničke datosti. Ljubitelji znan-fana zacijelo će prepoznati da je ovdje riječ o priči Arthura C. Clarka »Zid tmine«, koja je u prijevodu Zorana Živkovića bila objavljena u »SIRIUSU« broj 7. u siječnju prošle godine.

Za početak htio bi navesti samo jedan kratki odlomak iz spomenute priče. Pročitajmo pažljivo: »Nije se činio odviše udaljen kada su ga prvi puta spazili, zaustavivši se na rubu neke turobne i puste ravnice. Pa ipak, čekalo ih je još beskrajno jahanje prije nego što je Zid zbilja počeo izgledati bliži — a onda su shvatili koliko su, zapravo, bili blizu, jer se njegova udaljenost nije mogla prosuditi sve dok se sasvim ne stigne do njega«.

Toliko Clarke. A sada Konrad Fiedler, jedan od najznačajnijih njemačkih estetičara 19. stoljeća: »Misliti da će umjetnička djelatnost ikada moći dostignuti svoj krajnji, najviši cilj, nije drskost, već

kratkovidnost. Samo kroz umjetničku djelatnost čovjek poznaje svijet, i on ne znade koja su mu područja mutna i skrivena, prije nego što ih umjetnička djelatnost osvoji za njegovu svijest. Sve dostignuto otvara mu pogled na ono još nedostignuto, i što dalje umjetnik širi svoju vlast nad svijetom, to dalje izmiču pred njegovim okom granice samoga svijeta.« Toliko Fiedler.

Clarkova je priča model kontemplativnog znan-fana. To nije priča koja otkriva nove planete ili proriče tahionske brodove. Ona na sebi svojstven način ulazi u bit ljudske prirode. »Zid tmine« traktat je o saznanju, o stalnoj ljudskoj težnji da prevlada granice egzistencijalnih datosti, pa i po cijenu žrtvovanja vlastitog života. Sam »Zid« ovdje se dakle pojavljuje kao metafora — rekli bismo čak pjesnička metafora — tmine (ili svijetla — a tu nas Clarke ostavlja u nedoumici) što vlada izvan nama poznatih okvira.

Interpretirajući Clarkovu priču na takav način, sasma je shvatljivo da ovdje nije riječ o tehnološkom problemu, odnosno znanstvenoj spekulaciji. Slobodna od realističke doktrine jednog zastarjelog tipa znan-fana, slobodna dakle od konstrukcije mogućih činjenica, Clarkova priča na briljantan način dramatizira pitanje spoznaje kao jedino čovjeku svojstvenog napora i stanja. To što u jednom času Clarke posiže za Moebiusovom trakom, čini nam se gotovo momentom Clarkova estetiziranja, a svijet kojega junak priče otkriva s onu stranu zida, poetika je simetrije univerzuma. Takvom univerzumu divili su se kabalisti i mistik Johannes Kepler, utopisti poput Bacona i Thomasa Mora. Iako čovjek našeg vremena, naše civilizacije i kulture, Clarke ipak pripada tom društvu. »Zid« je prema tome ovdje, ali ga nema. Uostalom »... nitko nije znao bolje od njega da Zid uopće nema druge strane...« I sam Clarke ovim riječima završava svoju priču »Zid tmine«. Da, obratite pažnju: priča završava sa tri točkice.

Na strani 80 postoji štamparska greška – jedan pogrešan red. Ovde je taj red dat sivom bojom. Ako neko ima ispravan primjerak ovog broja, molimo ga da korektan tekst dostavi na www.sftim.com

.